

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta
Katedra etiky, psychologie a charitativní práce

Diplomová práce

**PRINCIP SUBSIDIARITY V TEORII SOCIÁLNÍ
POLITIKY**

Vedoucí práce: Ing. Jaroslav Šetek, Ph.D.

Autor práce: Bc. Dita Mikudová

Studijní obor: Etika v sociální práci, prezenční studium

Ročník: 2.

2019

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem svoji diplomovou práci s názvem „*Princip subsidiarity v teorii sociální politiky*“ vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejich internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích, dne 25.3. 2019

.....

Bc. Dita Mikudová

Poděkování

Mé poděkování patří panu Ing. Jaroslavu Šetkovi, Ph.D., za odborné vedení práce, cenné rady, trpělivost a ochotu, kterou mi v průběhu zpracování věnoval. Poděkování patří taktéž konzultantovi práce panu PhDr. Vojtěchu Šimkovi, Th.D. Dále bych chtěla poděkovat své rodině a příteli za trpělivost, motivaci a podporu, kterou mi poskytovali v průběhu celého mého studia na vysoké škole.

Obsah

Úvod.....	6
1 Sociální politika	9
1.1 Definice sociální politiky a její podstata	9
1.2 Geneze sociální politiky	10
1.3 Vývoj sociální politiky	11
1.4 Cíl sociální politiky	12
1.5 Aktéři sociální politiky.....	13
1.5.1 Objekty sociální politiky	13
1.5.2 Subjekty sociální politiky.....	14
1.6 Funkce sociální politiky	16
1.7 Principy sociální politiky	19
1.8 Nástroje sociální politiky	22
1.9 Oblasti sociální politiky	24
1.10 Sociální politika EU	29
1.10.1 Základní smlouvy Evropské unie týkající se sociální politiky.....	30
1.10.2 Cíle.....	31
1.10.3 Nástroje sociální politiky EU	32
1.10.4 Současné problémy	32
1.10.5 Srovnání sociální politiky v ČR a vyspělých zemích.....	33
2 Princip subsidiarity	34
2.1 Vymezení pojmu subsidiarity.....	34
2.2 Geneze principu subsidiarity	36
2.2.1 Princip subsidiarity v oblasti sociální politiky a sociální práce	37
2.2.2 Princip subsidiarity v sociálním učení církve	39
2.3 Úloha principu subsidiarity v Evropské unii.....	45
2.3.1 Subsidiarita v rámci evropské integrace.....	47
2.3.2 Subsidiarita v rámci Maastrichtské smlouvy	48
2.3.3 Subsidiarita v rámci Amsterodamské smlouvy a Amsterodamského protokolu.	49
2.3.4 Princip subsidiarity v rámci Lisabonské smlouvy.....	51
3 Sociálně etické souvislosti	52
3.1 Základní pojmy související s etikou.....	52
3.1.1 Etika	52

3.1.2	Sociální etika.....	53
3.1.3	Morálka	54
3.1.4	Odpovědnost	54
3.1.5	Spravedlnost.....	56
3.2	Základní koncept křesťanské sociální etiky	58
3.3	Sociální práce a etika – souvislost	58
4	Výše starobních důchodů a doplňkové penzijní připojištění v rámci principu subsidiarity	60
4.1	Výše výplaty důchodů.....	60
4.2	Doplňkové penzijní připojištění.....	62
4.3	Zhodnocení položené otázky.....	66
5	Kontrola principu subsidiarity.....	68
6	Kritika principu subsidiarity	73
6.1	Anarchokapitalismus.....	74
6.2	Václav Klaus	75
6.3	Kritika Maastrichtské smlouvy s odstupem patnácti let.....	76
	Závěr	77
	Seznam použitých zdrojů	81
	Abstrakt.....	89
	Abstract.....	90

Úvod

„Poneseš-li všechnu odpovědnost, můžeš využít chvíle a pokusit se klesnout pod její tíhou, zkus to a poznáš, že žádnou odpovědnost neneseš, nýbrž že ty sám jsi tou odpovědností.“

Franz Kafka

Subsidiarita, latinské slovo, které většina lidí nezná a nerozumí jeho významu. Přesto je důležitou součástí naší společnosti. Princip subsidiarity lze nalézt v rámci sociální politiky, politiky Evropské unie či trestního a evropského práva. Pro diplomovou práci bude stěžejní princip subsidiarity v rámci sociální politiky.

Pojem subsidiarity vychází z latinského *subsidium*, což v překladu znamená pomoc, pomocné sbory, příspěví či záloha.¹

Subsidiaritu v moderním pojetí zavedl W.E. von Ketteler, který byl mohučským biskupem a radikálním sociálním reformátorem, celý svůj život se zasazoval o nezávislost církve na státu a vystupoval proti nadřazenosti státu.² Z toho vyplývá, že subsidiaritu, jak ji známe dnes, zavedla církev.

Jedná se o princip, který nám zdůrazňuje, abychom byli odpovědni za sebe a své blízké v rámci naší budoucnosti, dle kterého je každý povinen nejdříve pomoci sám sobě, pak mu má pomoci jeho rodina, poté jiná společenství a nakonec stát.

V rámci sociální politiky se jedná o klíčový princip, který je důležitý při aplikaci, volbě, konstrukci nástrojů, institucí a norem. Stojí vedle principu solidarity, principu sociální spravedlnosti a principu participace. Na jejich základě je poté posuzována efektivita sociální politiky.³

Sociální politika je orientovaná antropocentricky, tedy zaměřena na člověka. Projevuje se to snahou o kultivaci a rozvoj zdokonalování životních podmínek a dispozic. Pokouší se čelit ekonomickým a sociálním ohrožením, s nimiž se v průběhu života lidé setkávají, zabezpečuje sociální suverenitu a bezpečí.⁴

¹ Latinský slovník [online]. 2009 [cit. 2018-11-26]. Dostupné z: <http://latinsky-slovník.latinsky.cz/latinsko-cesky/>

² DRULÁKOVÁ, R. *Subsidiarita v Evropské unii: právní princip anebo užitečný symbol?* 1. vyd., s. 17

³ HALÁSKOVÁ, Renáta. *Kapitoly ze sociální politiky*, s. 52.

⁴ FRANCOVÁ, H., NOVOTNÝ, A. *Sociální politika v základech*, s. 27-28.

Na téma věnující se principu subsidiarity či jenom subsidiaritě bylo napsáno několik publikací, ze kterých také vycházím. Za významné autory mohu označit např. *Wolfganga Ockenfelse* s publikací *Evropský sociální řád a subsidiarita*. Tomuto principu se také věnoval *Manfred Spieker* s publikací *Sociální stát a jeho krize*. Dále se tématu věnoval *Bernhard H. Sutor* s publikací *Politická etika*. Kapitulu obsahující princip subsidiarity nalezneme také v publikaci *Křesťanská sociální etika – Úvod a principy* od rakouského filosofa *Arna Anzebachera*.

Mezi české autory, kteří se věnují dané problematice, řadíme např. *Radku Drulákovou* s publikací *Subsidiarita v Evropské unii – Právní princip nebo užitečný symbol?*, *Vojtěcha Krebse* s publikací *Sociální politika* nebo publikaci *Veřejná politika* od *Martina Potůčka*.

Téma diplomové práce jsem si zvolila proto, že mě název zaujal. Svůj díl zde má také to, že jsem se v rámci bakalářského studia sociální politiky úzce věnovala a zajímá mne dodnes.

Cílem diplomové práce je představit a eticky reflektovat princip subsidiarity, jeho historické a současné pojetí, úlohu v sociální politice a Evropské unii, míru uplatňování a kritiku snášející se na tento princip. Diplomová práce je teoretická s důrazem na souvislost politické a sociální filosofie, uplatnění principu subsidiarity a sociálně-etické vyhodnocení jeho aplikace.

Diplomová práce sestává ze šesti kapitol. Jelikož se v práci zabývám především subsidiaritou v rámci sociální politiky, je první kapitola věnována zmíněnému úvodu do terminologie sociální politiky. V první kapitole se zmiňuji o definici a podstatě sociální politiky, dále tomu, jak sociální politika vznikala, jejímu vývoji, cílům, aktérům sociální politiky, funkcím a principům sociální politiky, nástrojům a oblastem sociální politiky a v neposlední řadě také sociální politice Evropské unie, jejíž jsme součástí.

Druhá kapitola se věnuje subsidiaritě jako takové. Na začátku jsem vymezila pojem, dále pojetí subsidiarity v rámci sociální práce a sociální politiky, ale také principu subsidiarity v rámci sociálního učení církve, dále pak úloze principu subsidiarity v rámci zakládajících smluv Evropské unie.

Jelikož je princip subsidiarity etickou otázkou, třetí kapitola se věnuje krátkému popisu základních etických pojmů (etika, sociální etika, morálka). V rámci následující kapitoly

jsem zde uvedla také pojem odpovědnost, spravedlnost a poté souvislost etiky se sociální prací.

Čtvrtá kapitola se věnuje aplikaci principu subsidiarity na konkrétní příklady. Jedná se o starobní důchody a penzijní připojištění. V rámci práce jsem se rozhodla pro srovnání s německým systémem. Součástí této kapitoly je položení si otázky: *Je spravedlivá celoživotní odpovědnost v rámci reciprocity, když se celý aktivní věk člověk stará o stát i o sebe v rámci odvodů daní, zdravotního a sociálního pojištění?*

Pátá kapitola se věnuje kontrole principu subsidiarity v rámci sociální politiky a také v rámci toho, jak ji kontroluje Evropská unie.

Šestá a zároveň poslední kapitola se věnuje kritickému pohledu na fungování principu subsidiarity. Uvádím zde pohled anarchokapitalistů, Václava Klause a kritiku Maastrichtské smlouvy, která zavedla tento princip.

1 Sociální politika

Přestože je hlavním cílem této práce představit a eticky reflektovat zejména princip subsidiarity, jeho historické a současné pojetí, úlohu v sociální politice a Evropské unii, nemohu vynechat základní poznatky týkající se právě sociální politiky, jejích funkcí, nástrojů či aktérů.

1.1 Definice sociální politiky a její podstata

Pojem sociální politika se objevil na přelomu 19. a 20. století. Je politikou primárně orientující se k člověku, k rozvoji a zdokonalování jeho životních podmínek a dispozic, k rozvoji jeho osobnosti a kvality života. Vysloužila si tak určité a významné místo v rámci celého společenského systému.⁵

Lze říci, že sociální politika v moderní společnosti je integrální součástí, koncentruje se k rozvoji sociální sféry, hledá odpovědi na zcela specifické otázky, na něž nereagují a neodpovídají ostatní sféry.⁶

Definovat sociální politiku není jednoduché. Jedná se o termín, se kterým se setkáváme v každodenním životě. Pracuje s celou řadou vědních oborů (právo, ekonomie, sociologie). Sociální politiku lze vnímat jako celek, určitý systém, který má četné komplikované vnitřní vazby, zároveň i vazby na ostatní prvky společenského systému. Sociální politika je úzce vázána na společenské pojetí.⁷

Ottův naučný slovník⁸ definuje sociální politiku jako „praktickou snahu, aby společenský celek byl uspořádán co nejideálněji“.

Potůček⁹ definuje SP jako praktickou aktivitu, která formuluje vztah jedinců a sociálních podmínek jejich života. Každý člověk se nějak účastní SP, nějakým způsobem ji utváří. Zároveň je každý vystaven sociálním podmínkám, které nemá ve své moci.

⁵ KREBS, V. a kol. *Sociální politika*, s. 17.

⁶ Tamtéž, s. 19.

⁷ Tamtéž, s. 20.

⁸ *Ottův slovník naučný nové doby*.

⁹ POTŮČEK, M. *Sociální politika*, s. 30.

Dále Potůček¹⁰ definuje SP jako vědní disciplínu, která zkoumá SP jako praktické aktivity, tedy analýzou procesů tvorby a realizace politik dotýkajících se vztahů občanů a sociálních podmínek jejich života.

Pojetí sociální politiky vychází ze samotného pojmu *sociální*, který v nejširším smyslu lze chápat jako společenský. V užším smyslu je pak chápán jako snaha směřující k vyrovnání ekonomických nerovností, v nejužším smyslu je chápán jako způsob řešení nepříznivé sociální situace. *Politiku* lze v obecné rovině chápat jako společenskou specifickou činnost, ke konkrétnímu způsobu jednání různých subjektů na různých úrovních, kterým je pak ovlivňována příslušná společenská realita. SP chápaná v užším pojetí poté ovlivňuje sociální realitu, kterou není snadné jednoznačně vymezit.¹¹

Pojem sociální politika není v literatuře jednoznačně definován. Jedná se o politiku orientovanou antropocentricky, tedy zaměřenou na člověka. Pokouší se čelit ekonomickým a sociálním ohrožením, s nimiž se v průběhu života lidé setkávají, zabezpečuje sociální suverenitu a bezpečí.¹²

Lze říci, že sociální politika je vždy součástí určitého společenského celku.

1.2 Geneze sociální politiky

Sociální politika se vyvíjela od rodové a rodinné vzájemnosti přes pomoc chudým až po složité soustavy institucí moderních společností, která zabezpečují lidská práva na život, existenci, zdraví, sociální zabezpečení a vzdělání. Vývoj těchto institucí ovlivnili myslitelé a ti, kteří formulovali koncepce sociální politiky.¹³

Nejstarším uspořádáním je „rodová solidarita“, která byla založena na společném úsilí rodu o přežití. Rodová solidarita nevytvářela žádné zvláštní instituce pro potřebné členy, ale řešila jejich problémy v daném rodovém či rodinném uspořádání.¹⁴

Historicky nejstarší sociální institucí je „autokratický paternalismus“. Na vrcholu hierarchických struktur stál vždy otec (náčelník, diktátor), který přiděloval role a prostředky všem, i sociálně potřebným. Fungoval zde tzv. přidělový systém.¹⁵

¹⁰ POTŮČEK, M. *Sociální politika*, s. 33.

¹¹ DUBEN, R. *Teorie a praxe sociální politiky*.

¹² FRANCOVÁ, H., NOVOTNÝ, A. *Sociální politika v základech*, s. 27-28.

¹³ TOMEŠ, I. *Sociální politika, teorie a mezinárodní zkušenost*, s. 31.

¹⁴ Tamtéž, s. 32.

¹⁵ Tamtéž, s. 33.

Řekové, kteří byli vyspělým národem, vytvořili antický paternalismus a počátky solidarity, které ovlivnily dlouhodobě evropský sociálně politický vývoj. Athény poskytovaly státní pomoc praceneschopným a nemajetným válečným poškozencům. Stát převzal sirotky po vojácích, chlapce do státní vyživovací péče a vychovával je, dokud nebyli plnoletí – nesporné prvky paternalistické politiky.¹⁶

Prvním uceleným koncepčním rámcem pro sociální politiku byla charita a chudinská péče, kterou původně poskytovaly monoteistické církve. Pomoc bližnímu se formulovala jako ctnost. Růst chudoby v 13. a 14. století zapříčinil, že církve nebyla schopna se starat o všechny potřebné, ale pouze o ty nejpotřebnější. Z tohoto důvodu poté převzala iniciativu šlechta a obce.¹⁷

1.3 Vývoj sociální politiky

Lze říci, že stav sociální politiky vždy odpovídá době, vývojovým záměrům společnosti, hodnotové úrovni a jejímu sociálnímu úsilí. Člověk v sobě od pravěku má potřebu sociálního bezpečí, která je přirozenou, vědomou i podvědomou součástí lidského chování. Sociální politika se vyvíjela ve dvou etapách, a to dle úlohy státu.¹⁸

V první vývojové etapě se stát angažoval pouze v krajních, pro někoho nebezpečných situacích (bouření otroků, nebo chudých), a to ještě často represivně (potlačující, donucující) a antisociálně (protisociálně). Ve středověku se o chudé a potřebné starala církev, později pak šlechta. Rozšiřují se zájmové spolky, spolky tovaryšů, cechy mistrů. V této době byla nutnost řešit otázku bezdomovectví, kdy stát nebo vládnoucí panovníci musí přijmout opatření, která by tento problém řešila. Například v Anglii v 17. století přijali opatření, jímž se ukládá bohatým platit určité příspěvky pro pomoc opuštěným a chudým lidem. Jedná se o první případ zavedení „daní“. Úloha státu v sociální oblasti postupně, byť nesměle, vystupuje, je však stále okrajová. V novověku výrazně rostou a vyhraňují se sociální problémy, které jsou spojeny se vznikem dělnické třídy a jejich životními podmínkami. Z hlediska vývoje je důležitý fakt, že dělník je zprvu *de jure* a postupem času se stává *de facto* svobodným občanem. Stát se proto angažuje stále více v otázkách práce i životních podmínek dělnictva. V 19 století byl v Anglii poprvé vydán zákon na ochranu práce, který zakazoval práci dětí v noci a práci dětí, která by byla

¹⁶ TOMEŠ, I. *Sociální politika, teorie a mezinárodní zkušenost*, s. 34.

¹⁷ Tamtéž, s. 37.

¹⁸ Srov. KREBS, V. a kol. *Sociální politika*, s. 136.

delší jak 12 hodin. Zaměstnavatelé začali pečovat o bezpečnost a hygienu na pracovišti. Vzniky živnostenské řády, učňovské smlouvy, konstituují se sociální zabezpečení. Ke konci této vývojové etapy výrazně roste úloha státu, která vytváří svou státní sociální politiku.¹⁹

Druhá vývojová etapa nastala na konci 19. století, kdy dochází k celé řadě významných i mezinárodních jednání a přijímání opatření, která jsou zárodkem sociální politiky. V roce 1980 proběhla konference o ochraně práce. Dále byla rozvíjena Bismarckova sociální opatření, ke kterým patřilo zdravotní, důchodové a úrazové pojištění. Stát v této době se stává sociálním činitelem. Tento zlom pozitivně ovlivnil například vznik Mezinárodního ústavu práce, v Německu vznikla Společnost pro sociální reformu, v Rakousku Uhersku nalezneme Společnost pro ochranu práce, která podporovala úsilí dělníků. Do tohoto vývoje zasáhla i 1. světová válka, kdy řada rodin přišla o své živitele, šířily se choroby, byl nedostatek práce, což logicky vedlo k růstu konkrétní sociální politiky. Dalším milníkem ve vývoji je rok 1919, kdy ve Washingtonu byla uspořádána konference o práci. Dosáhlo se dohody o 8hodinovém pracovním dnu, zřizování státních orgánů péče o zdraví, opatření na ochranu práce. Při krizi v 30. letech stále více sílí úloha státu, který působí paralelně (souběžně) s nestátními subjekty a stává se významným rozhodujícím subjektem sociální politiky. Poté 2. světová válka vedla k aktivizaci celkových sociálních požadavků a k odpovídání na reakce. Stát se významně angažuje. Od druhé poloviny 70. let staví do centra pozornosti člověka, jeho iniciativu, odborné a lidské kvality života. Sociální politika je kritizovaná pro neschopnost reagovat na tyto změny a podpořit je.²⁰

1.4 Cíl sociální politiky

V sociální politice jako systému jde nutně o určitou soustavu cílů, jimiž je naplňován cíl obecný, který můžeme zformulovat jako zdokonalování životních podmínek lidí a rozvoj osobnosti člověka. Základním cílem musí být vždy vytvoření lidsky důstojných podmínek života a zajištění rovných příležitostí pro všechny.²¹

¹⁹ KREBS, V. a kol. *Sociální politika*, s. 136.

²⁰ Tamtéž, s. 137-138.

²¹ KREBS, V. a kol. *Sociální politika*, s. 37.

Obecný cíl je naplňován konkrétními opatřeními jednotlivých dílčích sociálních politik (bytová politika, zdravotní politika, rodinná politika).²²

Mezi cíle sociální politiky můžeme zařadit např. zajištění adekvátního bydlení, hmotné zabezpečení v nouzi nebo dosažení všeobecného vzdělání.²³

Hlavním posláním je vytvoření důstojných podmínek pro život a zajištění rovných příležitostí pro všechny. Cíle musí sledovat podmínky společenského vývoje, předvídat potencionální budoucí vývoj, musí čelit různým sociálním a ekonomickým rizikům. Měly by se vytvářet pozitivní podmínky pro vývoj všech.²⁴

Obsahem dnešní sociální politiky a jejím rozhodujícím cílem je péče o blahobyt všech občanů státu. Obecným cílem je celkový rozvoj člověka, jeho dispozice, tvůrčích sil a způsobu jeho života.²⁵

Nové koncepce sociálních politik si kladou za cíl např. posílení mentality občanské nezávislosti; podpoření vzniku a fungování nestátních neziskových organizací; některé sociální služby změnit z neplacených na placené; klást větší důraz na diferencované poskytování dávek; zaručit minimální sociální ochranu občanům.²⁶

Proces tvorby, formulace, naplňování a vytyčování cílů je značně konfliktní. Vyplývá to z různých názorů a postojů mezi subjekty. Dalším důvodem je rozdíl mezi disponibilními zdroji a cíli.²⁷

1.5 Aktéři sociální politiky

Sociální politika vyrůstá ze zájmu lidí a institucí, kteří ji zároveň vytváří.²⁸ V případě sociální politiky se jedná o aktéry dva, tím jsou objekty a subjekty sociální politiky.²⁹

1.5.1 Objekty sociální politiky

Objektem sociální politiky jsou ti, ke kterým tato politika směřuje a kdo z ní má prospěch. Jedná se o osoby nebo skupiny osob uvnitř nebo mimo systém. Objekty jsou

²² Srov. NEČADOVÁ, V. *Sociální politika: studijní opora pro kombinované studium*, s. 27.

²³ Srov. *Sociální politika: Vymezení sociální politiky*, 2018 [online]. Dostupné z: https://is.mendelu.cz/eknihovna/opory/zobraz_cast.pl?cast=48197.

²⁴ Srov. DUKOVÁ, I. et al. *Sociální politika: učebnice pro obor sociální činnost*, s. 49.

²⁵ Tamtéž, s. 49.

²⁶ ARNOLDOVÁ, A. *Sociální péče: učebnice pro obor sociální činnost*, s. 26.

²⁷ WILDMANNOVÁ, M. *Sociální politika: distanční studijní opora*, s. 17.

²⁸ TOMESŠ, I. *Sociální politika, teorie a mezinárodní zkušenost*, s. 55.

²⁹ MATOUŠEK, O. *Základy sociální práce*, s. 160.

zpravidla definovány určitou společensky uznanou potřebou, společný znak (míra chudoby, zdravotní znevýhodnění), díky kterému mohou být definovány kategoricky.³⁰

Arnoldová uvádí, že k objektům sociální politiky patří všichni obyvatelé dané země, skupiny lidí a jednotlivci, ke kterým všechna opatření směřují. Objekty jsou dle potřebnosti a povahy strukturovány, a to například z hlediska příjmů, ekonomické aktivity či pohlaví. Základním kamenem je jedinec, se svými jedinečnými schopnostmi, vlastnostmi, potřebami.³¹

Sociální skupinu chápeme jako skupinu osob, mezi nimiž existuje určitá vazba, a tyto osoby i okolí si tuto vazbu uvědomují. Ke své existenci skupina potřebuje:

- a) trvalý osobní kontakt mezi členy, kdy se jedná o primární skupiny, např. domácnosti či rodiny;
- b) nebo vědomí společných zájmů, kdy se jedná o sekundární sociální skupiny, založeny na společenských potřebách, cílech, náboženském cítění, např. senioři, lidé bez zaměstnání.³²

Je nutné zdůraznit, že v občansky orientované společnosti má jednotlivec dvojí roli. Je objektem sociálně politických zájmů sociálních subjektů, jejich úsilí a činností. Na druhé straně je jednotlivec členem sociálně politických zájmů, participuje se při rozhodování či financování v sociální politice.³³

1.5.2 Subjekty sociální politiky

Subjekty sociální politiky jsou ti, kdo mají vůli, zájem, předpoklady, schopnosti, prostředky a možnosti k určité sociální činnosti nebo chování, a kdo jej může iniciovat a naplňovat. Subjekty zpracovávají, připravují a realizují sociální politiku. Nesou před objekty svůj díl odpovědnosti za celkový výsledek.³⁴

Lze je rozdělit na státní subjekty a nestátní subjekty, které se dělí na tržní a ostatní netržní subjekty.³⁵

Tomeš³⁶ uvádí následující výčet subjektů:

³⁰ MATOUŠEK, O. *Základy sociální práce*, s. 160.

³¹ Srov. ARNOLDOVÁ, A. *Sociální péče: učebnice pro obor sociální činnost*, s. 28.

³² MATOUŠEK, O. *Základy sociální práce*, s. 47-48.

³³ FRANCOVÁ, H., NOVOTNÝ, A. *Sociální politika v základech*, s. 55-56.

³⁴ FRANCOVÁ, H., NOVOTNÝ, A. *Sociální politika v základech*, s. 56-57.

³⁵ MATOUŠEK, O. *Základy sociální práce*, s. 48.

- **stát jako sociální systém**, který se odlišuje od ostatních zejména politickou mocí, definovaným územím a obyvatelstvem; jedná se o nejlivnější sociální subjekt, který zaručuje svým občanům jejich nezadatelná práva; stát vytváří podmínky pro stabilitu a regulaci sociálního klima, tlumení sociálního napětí; rozhodovacími orgány státu jsou parlament, obecní zastupitelstva; má donucovací funkci, která donucuje všechny subjekty, aby respektovaly právo a instituce a požadovaným způsobem se chovaly; nástroje jsou právní, finanční a institucionální povahy- např. ústava, zákony
- **obec jako sociální subjekt**, je typickou nejmenší samosprávnou jednotkou státu; obce se mohou samy rozhodovat, že poskytnou nějakou pomoc; obce mají svoji ze zákona sociální politiku a mohou být pověřeny plněním úkolů sociální politiky ústřední státní správy
- **nestátní organizace jako sociální subjekty**, obsahují právnické osoby (spolky, hnutí), fyzické osoby (zaměstnavatelé), podnikatelské společnosti (a.s.), nepodnikatelské společnosti (nadace); podnikatelské subjekty často rozvíjejí svou vlastní sociální politiku vůči jejich zaměstnancům (personální politika, zaměřená na rozvoj potenciálu, nadstandardní zdravotní péče, sociální program); někteří podnikatelé sponzorují sociální činnosti i vlastními dary; občanská sdružení, zájmové a církevní organizace či nadace pomáhají přímo občanům; v demokratickém státě plní tyto subjekty významnou roli, jednak posilují podvědomí odpovědnosti občan, spoluodpovědnosti a solidarity, při řešení konkrétních sociálních událostí; dále prohlubují státní sociální politiku o etický kontext moderního občanství jako odpovědnosti za veřejné věci; v neposlední řadě zefektivňují sociální činnost zvýšením jejich adresnosti a snižováním nákladů
- **mezinárodní organizace jako sociální subjekty**, jsou subjekty sociální politiky, pokud vstupují do konkrétních sociálních vztahů (vrchní komisař OSN pro uprchlíky, Lékaři bez hranic); monitorují sociální vztahy (Rada Evropy, Komise OSN); napravují křivdy provedené v sociální politice (soudní dvůr pro lidská práva).

³⁶ Srov. TOMESŠ, I. *Sociální politika, teorie a mezinárodní zkušenost*, s. 77-82.

Francová s Novotným³⁷ do subjektů sociální politiky navíc řadí církve. Církev hraje významnou roli především v oblasti mravní, v péči o zdraví občanů, o handicapované obyvatele, a také působí v oblasti výchovné, vzdělávací či charitativní.

Přítomnost nestátních a netržních institucí je nutné posilovat hlavně z důvodu, že se občané zasazují o řešení sociálních problémů, participují na jejich řešení, a tím aktivně vstupují do politiky. Omezují tím prostor pro státní aktivity.³⁸

1.6 Funkce sociální politiky

Sociální politika tvoří v životě člověka a společnosti vícero funkcí, jejichž hlavním motivem je respektování a naplňování hlavní funkce sociální politiky. Funkce sociální politiky spolu vzájemně souvisí, působí souhrnně a vztahují se k velice rozmanitým objektům – k člověku ve stavu nouze, k pracovnímu kolektivu nebo k pacientovi.³⁹

Funkce vznikaly postupně a tvořily se v souladu s konkrétními historickými podmínkami v jednotlivých zemích, proto neměly v prostoru i čase stejnou váhu a stejnou míru uplatnění. K nejstarším funkcím nejspíše patří ochranná a přerozdělovací funkce, k novějším patří redistribuční a distribuční funkce, homogenizační funkce, stimulační funkce a preventivní funkce. Jedním z nesnadných úkolů je harmonizace v praktickém politickém dění pomocí nástrojů.⁴⁰

Rozdělení a popis následujících funkcí:

- **ochranná funkce** je historicky nejstarší funkcí, která tvoří stabilní a tradiční element sociální politiky; řeší již vzniklé sociální události, kdy jedinec nebo sociální skupina jsou znevýhodněni ve vztahu k ostatním, ať již v sociálním nebo ekonomickém smyslu; ochranná funkce plyne primárně z humanitních snah společnosti a sekundárně z potřeby ochrany jedince jako pracovní síly⁴¹; jedná se o zmírnění nebo odstranění sociálních dopadů, které jsou spojeny s životními a rodinnými situacemi, s nezaměstnaností či škodlivostí v pracovním

³⁷ Srov. FRANCOVÁ, H., NOVOTNÝ, A. *Sociální politika v základech*, s. 57.

³⁸ Tamtéž, s. 56.

³⁹ KREBS, V. a kol. *Sociální politika*, s. 54.

⁴⁰ DUBEN, R. *Teorie a praxe sociální politiky*, s. 92-94.

⁴¹ KREBS, V. a kol. *Sociální politika*, s. 55.

prostředí⁴²; tato funkce představuje stabilní prvek sociální politiky, dá se předpokládat, že její význam bude v budoucnosti růst.⁴³

- **distribuční a redistribuční funkce** jsou jedny z nejdůležitějších a také nejsložitějších funkcí sociální politiky⁴⁴; tato funkce určuje podíl jednotlivců na výsledku ekonomické činnosti a také na společenském bohatství; funkce řeší co, jak, komu, za co a podle čeho rozdělovat prostředky; nástroj k přerozdělování spočívá v obměně prvotního rozdělení důchodu, v přerozdělení toho, co bylo nespravedlivě rozděleno trhem; přerozdělovací (redistribuční) funkce by měla napravovat výchozí nerovné sociální a ekonomické postavení lidí v míře, kterou společnost považuje za žádoucí; rozdělovací (distribuční) a přerozdělovací (redistribuční) funkce se uskutečňuje za pomoci mechanismů, které mají rozmanité důsledky, např. tržní mechanismus, vyjednávání mezi sociálními partnery, tradice a zvyklosti; důvodem této funkce je *zajistit důstojné životní podmínky všem občanům* (handicapovaní, senioři, rodiny s dětmi), *zajistit všem rovné šance* (životní standart, vzdělání, dostupnost zdravotní péče), *zabezpečit bezporuchové fungování sociálního systému* (školství, justice, obrana), *odstraňovat nedokonalosti konkurence* (monopolní postavení na trhu); přerozdělovací funkce se uskutečňuje prostřednictvím daní a sociálních transferů (výplaty penzí, dávky důchodového pojištění); hlavním nástrojem je státní rozpočet a veřejné rozpočty, dále pak soustavy pojištění, neziskové organizace, nadace či církve; výsledkem těchto funkcí je konečné rozdělení důchodů, a tím se zmírňuje nerovné postavení lidí⁴⁵; tato funkce je spojena s tzv. Lorenzovou křivkou, která se v ekonomii používá pro rozdělování důchodů mezi domácnosti
- **homogenizační funkce** je funkce, která je relativně nová, je úzce propojena s přerozdělovací funkcí, která má rovněž směřovat k zmírňování sociálních rozdílů v životních podmínkách lidí, k odstraňování neodůvodněných rozdílů, k určitému příjmovému vyrovnání; jedná se o dosahování vyššího stupně stejnorodosti z uspokojování základních životních potřeb; homogenizace je proces, ve kterém společnost usiluje o vytvoření stejných šancí v uspokojování základních životních potřeb (pečovat o své zdraví, mít kde bydlet, mít práci,

⁴² POTŮČEK, Martin. *Veřejná politika*, s. 247.

⁴³ Srov. FRANCOVÁ, H., NOVOTNÝ, A. *Sociální politika v základech*, s. 59.

⁴⁴ DUBEN, R. *Teorie a praxe sociální politiky*, s. 93.

⁴⁵ Srov. FRANCOVÁ, H., NOVOTNÝ, A. *Sociální politika v základech*, s. 59-60.

možnost vzdělávat se), při respektování individuálních schopností a předpokladů přirozených rozdílů mezi lidmi⁴⁶; nejvíce se tato funkce projevuje např. sociální pomocí (příspěvek na bydlení, porodné, doplatek na bydlení) nízkopříjmovým skupinám obyvatelstva (nezaměstnaní, samoživitelé, senioři, etnické menšiny, handicapovaní jedinci), jimž jsou opatření sociální politiky dorovnávány příjmy do výše společensky uznaného standardu, čímž se vytváří předpoklady pro poměrně stejnorodé uspokojování základních životních potřeb a to v přibližně stejné míře či rozsahu⁴⁷;

- **stimulační funkce** podporuje, podněcuje a vyvolává žádoucí sociální jednání sociálních skupin a jednotlivců v oblasti ekonomické i mimo ni; zaměřuje se na ovlivňování žádoucího, zamyšleného a chtěného vývoje ekonomických a sociálních procesů, vztahů či jevů; někdy se označuje jako funkce produktivity, nebo jako sociální opatření ovlivňují přímo výkonnost pracovního potenciálu, produktivitu ve vztahu k vzdělávací politice i k celkovému prospěchu společnosti; tato funkce zahrnuje celé národní hospodářství, hospodářské subjekty; zahrnuje opatření politiky zaměstnanosti, zdravotní politiky, sociální politika těmito opatřeními podporuje všeobecnou hospodářskou prosperitu, zároveň kultivuje lidský potenciál např. vhodnými pracovními podmínkami, úsilím o důstojné životní podmínky; funkce má výrazný stabilizační efekt, tlumí neklid a zabraňuje sociálním erupcím⁴⁸;
- **preventivní funkce** se snaží předcházet nežádoucím nepříznivým sociálním událostem (nezaměstnanost, chudoba); vychází z hygienické a bezpečnostní prevence; hlavním cílem je zabránit zcela nebo částečně v co největší míře tomu, aby k nežádoucím situacím pokud možno vůbec nedocházelo (nezaměstnanost, kriminalita); sociální politika musí směřovat svým opatřením k odstraňování příčin sociálních událostí, které zabraňují integraci; tuto funkci musí plnit všechny druhy sociální politiky (bytová politika, rodinná politika, zdravotní politika, apod.), největší zřetel je brán na vzdělávací politiku (adekvátní vzdělání) a zdravotní politiku (zdravotní péče); význam této funkce v dnešní době sílí, protože moderní sociální politika se neorientuje pouze na ochranu a

⁴⁶ DUBEN, R. *Teorie a praxe sociální politiky*, s. 93-94

⁴⁷ KREBS, V. a kol. *Sociální politika*, s. 60.

⁴⁸ Tamtéž, s. 60-61.

pomoc při stavu nouze, ale také prevenci orientovanou na zvládnání životního stylu; předpokladem je poradenství (dluhové, psychologické, pro závislé či nezaměstnané).⁴⁹

1.7 Principy sociální politiky

Sociální politika směřuje ke změně sociální reality, přičemž usiluje o změnu sociálních vztahů se sledováním sociálních cílů. Při aplikaci, volbě, konstrukci nástrojů, institucí, norem je nutné respektovat základní principy, které jsou pro sociální politiku určující. Na jejich základě je pak posuzována efektivita sociální politiky.⁵⁰

Pro tvorbu a interpretaci mají zásadní význam sociálně politické doktríny. Jedná se o konzervatismus, křesťanské sociální učení a demokratický socialismus. *Konzervatismus* je myšlenkový koncept, který staví na osobní svobodě a individuální odpovědnosti. Funkčnost sociální politiky je vztahována k ekonomické efektivnosti, nepodporuje solidarismus ani redistribuční procesy, protože dle tohoto mínění vedou k útlumu ekonomických aktivit a podnětů. *Křesťanské sociální učení* vychází z křesťanské filosofie, dle které není jedinec zodpovědný jen sám za sebe, ale i v určité míře za společenský systém, který předurčuje jeho postavení ve společnosti. Uznává osobní svobodu, zároveň však zdůrazňuje, že bez mravního závazku neexistuje. Demokratický socialismus usiluje o zajištění důstojných životních podmínek všem demokratickou cestou, na základě přijetí určitých pravidel. Stát dle této doktríny musí do značné míry převzít sociální odpovědnost jedince. Zdůrazňuje rovnost.⁵¹

V naší sociální politice existují čtyři principy:

- **princip sociální spravedlnosti** je klíčovým principem; tímto principem se zabývali již řečtí myslitelé a projevuje se v dějinách politického i ekonomického myšlení; pojem spravedlnost je stavěn proti bezpráví a křivdě, je považován za základní mravní i náboženskou hodnotu, dále také za měřítko mezilidských vztahů, za základ právních řádů, základ států a veřejných politik; spravedlnost rozumíme v kontextu právním (zásady, normy) i sociálním; sociální spravedlnost můžeme vymezit pravidly, podle kterých jsou ve společnosti rozdělovány příjmy, bohatství, životní příležitosti a předpoklady (uplatnit se na trhu práce) mezi

⁴⁹ KREBS, V. a kol. *Sociální politika*, s. 61.

⁵⁰ HALÁSKOVÁ, R. *Kapitoly ze sociální politiky*, s. 52.

⁵¹ Tamtéž, s. 52.

jednotlivce i sociální skupiny; přesto, že neexistuje obecně platná definice, lze říci, že sociální spravedlnost má hodnotu, kterou nelze pominout a nelze bez ní pracovat v jakémkoliv sociálním systému; každá vláda nebo politická strana prohlašuje, že společnost má být strukturovaná, organizovaná a řízená dle principu sociální spravedlnosti; sociální spravedlnost je termín relativní (podmíněný), při jeho řešení je třeba přistupovat zpravidla vždy z řady různých hledisek, přihlížet tak k podstatě a charakteru velice rozmanitých konkrétních sociálních situací; sociální spravedlnost má také objektivní hledisko, které je vedeno v první řadě myšlenkami humanismu, prospěchu lidstva a dobra; rozlišují se další dílčí hlediska např. hledisko výkonu a zásluhy, souladu mezi vstupy a výstupy, rovnosti, rovných příležitostí, sociální potřebnosti; sociální spravedlnost jako podstata dané věci neexistuje, pouze existují naše soudy v určitých myšlenkách nebo činech, které posuzujeme jako spravedlivé, nebo nespravedlivé, jedná se o tzv. subjektivní hodnocení; problém pojetí sociální spravedlnosti je problémem relativním, je tedy nutné nahlížet na něj z více hledisek.⁵²

- **princip sociální solidarity** souvisí především s utvářením rozdělováním životních prostředků a podmínek jedinců a sociálních skupin v zájmu naplňování sociální spravedlnosti; základem je poznání harmonické spolupráce mezi lidmi; solidarita je výrazem toho, že člověk je bytost sociální, proto je vždy odkázán v jisté míře na druhé a zároveň je závislý na životě ve společnosti; solidarita je výrazem lidského porozumění a vzájemné pospolitosti, soudružnosti a odpovědnosti; v moderní společnosti se solidarita uskutečňuje především pomocí redistribuční a transferové politiky; významná je také solidarita jednotlivců, sdružení, spolků; na solidaritu lze nahlížet z několika hledisek:
 - *mezinárodní solidarita* se naplňuje v rámci aktivit světových organizací např. WHO, ES, Rada Evropy;
 - *celostátní* se naplňuje solidaritou, která je organizovaná státem, např. rozvoj vzdělávání, kultury;
 - *místní či regionální* se naplňuje v rámci určitých sociálních skupin, např. obcí, církví, firem, podniků;

⁵² KREBS, V. a kol. *Sociální politika*, s. 28-32.

- *solidarita jednotlivců a rodin* je brána jako mezigenerační solidarita, solidarita zdravých s nemocnými, solidarita bezdětných jedinců s dětmi.⁵³
- **princip subsidiarity** je chápán jako princip, který spojuje osobní odpovědnost se solidaritou; subsidiarita vychází z přístupu k jedinci jako individu s jedinečnými vlastnostmi, dispozicemi, schopnostmi, které je jedinec schopen z mravních důvodů využívat k prospěchu a sociálnímu bezpečí svému i svých bližních; dle tohoto principu je každý povinen nejdříve pomoci sám sobě, pak má pomoci rodina, poté jiná společenství a nakonec stát, který má primární povinnost utvářet takové podmínky, které umožní jedinci pomoci si vlastními silami; princip subsidiarity předpokládá určitou výchovu obyvatelstva k vlastní odpovědnosti⁵⁴; tento princip souvisí s principem odpovědnosti, který vyjadřuje skutečnost, že k projevu vyspělého člověka patří ochota a schopnost přijmout na sebe svůj díl odpovědnosti za vlastní život i za život širší společnosti⁵⁵; princip subsidiarity zdůrazňuje význam a nutnost akce určitých společenství pro zajištění sociálního bezpečí, povinností státu je podporovat tato společenství⁵⁶
- **princip participace** se uplatňuje všeobecně; umožňuje jedincům přímý vstup k politickým rozhodnutím, narušuje autoritativní způsob řízení shora dolů a vylučuje kabinetní; tvoří předpoklady pro přímou, participační demokracii; základní myšlenkou tohoto principu je, že lidé a jejich život je ovlivňován určitými opatřeními, musí mít také možnost účastnit se procesu, který vede k jejich realizaci; naplňování principu je postupným, dlouhodobějším procesem, který lze nazvat jako přechod člověka jako objektu sociální politiky k člověku jako odpovědnému, respektovanému a plnoprávnému subjektu sociální politiky; člověk přestává být pouze pasivním odběratelem a sám se na jejich tvorbě podílí.⁵⁷

⁵³ KREBS, V. a kol. *Sociální politika*, s. 32-33.

⁵⁴ Tamtéž, s. 34-35.

⁵⁵ Srov. FRANCOVÁ, H., NOVOTNÝ, A. *Sociální politika v základech*, s. 48.

⁵⁶ Srov. DUBEN, R. *Teorie a praxe sociální politiky*, s. 91.

⁵⁷ HALÁSKOVÁ, R. *Kapitoly ze sociální politiky*, s. 57-58.

1.8 Nástroje sociální politiky

Za nástroje považujeme prostředky, jimiž subjekty působí na sociální objekt nebo objekty, na jiný sociální subjekt či subjekty.⁵⁸

Nástroje představují určitý systém, který se v čase vyvíjí, zkvalitňuje, mění vzhledem ke konkrétním záměrům sociální politiky. V současné sociální politice je kladen důraz na to, aby její nástroje umožňovaly adresné a diferenciované řešení konkrétních sociálních událostí konkrétních sociálních skupin nebo jedinců tak, aby nedocházelo k zneužívání výhod těmi, kterým nejsou určeny. Je předpokladem, aby sociální politika byla dostatečně účinná a únosná z hlediska ohraničených finančních zdrojů.⁵⁹

Sociálně politické záměry lze obecně realizovat:

- **regulací**, tj. zavázáním sociálního objektu nebo subjektu příkazem nebo zákazem aby:
 - se zdržel nějaké činnosti
 - něco konal (příkaz) ve prospěch jiného objektu nebo subjektu
- **konáním** se rozumí:
 - věcným nebo peněžním plněním
 - poskytnutím služby, nebo činnosti ve prospěch objektu
- **kontraktů**, za pomoci smlouvy nějaký sociální subjekt či objekt, aby něco konal nebo se zdržel činnosti či nějakou činnost strpěl
- **nátlakem politickým nebo fyzickým** na sociální objekt či subjekt, aby přijal a uskutečňoval sociální zájmy jemu vnucované.⁶⁰

Volba těchto nástrojů závisí na tom, čeho se jimi má dosáhnout a kdo má být objektem péče. Jiné nástroje budeme volit, bude-li chtít sociální ochranu poskytovat plošně nebo cíleně.⁶¹

⁵⁸ TOMEŠ, I. *Sociální politika, teorie a mezinárodní zkušenost*, s. 176.

⁵⁹ KREBS, V. a kol. *Sociální politika*, s. 62.

⁶⁰ TOMEŠ, I. *Sociální politika, teorie a mezinárodní zkušenost*, s. 176.

⁶¹ Tamtéž, s. 176.

Nástroje lze rozlišit na:

- **právní normy**, ke kterým patří Ústava České republiky, Listina základních práv a svobod, zákony (zákon o rodině, zákon o sociálních službách, stavební zákon, školský zákon), nařízení vlády České republiky, kolektivní smlouvy, vyhlášky ministerstev;
- **ekonomické nástroje**, tedy opatření, které směřuje k ovlivňování a přerozdělování disponibilních (k dispozici) zdrojů finančních, lidských ale i věcných tak, aby bylo dosaženo stanovených cílů, lze je rozdělit na:
 - *fiskální nástroje*, které jsou ve formě transferů na jedné straně a úlevy na straně druhé; poskytují se různým sociálním skupinám obyvatelstva (studenti, invalidní lidé, starobní důchodci)
 - *úvěrové nástroje* poskytují různá zvýhodnění půjček pro ovlivnění různých sociálních událostí či situací zájmových skupin obyvatelstva
 - *cenovou politiku ve formě dekomodifikací (odzbožnění) statků a služeb* pro zájmové sociální skupiny
 - *cenovou politiku ve formě regulace* vybraných statků a služeb
- **sociální dokumenty**, ke kterým patří koncepce, plány, programy nebo projekty institucí a organizací, jimiž se stanovují cíle sociální politiky a způsoby k jejich dosažení;
- **nátlakové akce**, které se používají k prosazování zájmů některých sociálních skupin (stávky);
- **kolektivní vyjednávání** představuje mechanismus dosahování konsenzu, procesu, ve kterém dochází k jednání o určitých sociálních skutečnostech mezi sociálními partnery (odborové svazy, stát, zaměstnavatelské svazy); jedná se o základní komunikaci mezi sociálními partnery; má výrazný preventivní charakter, cílem je předcházet konfliktům a problémy řešit ex ante (před vznikem); výsledkem jsou kolektivní smlouvy, které jsou důležitým pramenem práva, zejména v oblasti zaměstnanosti, mezd, pracovních podmínek; je několik typů např. generální dohody, kolektivní smlouvy vyššího typu, podnikové kolektivní smlouvy;

- **nástroje aplikačního charakteru** jsou posledními nástroji; jedná se zejména o sociální příjmy, které tvoří důchodové a nemocenské pojištění, sociální služby (domovy pro seniory, ...), věcné dávky (berle, invalidní vozíky, ...), účelové půjčky; úlevy a výhody (studentům, dětem, seniorům,...), ceny spotřebního zboží a služeb (léky bez doplatku,...).⁶²

Sociální politika by měla dále pracovat se dvěma základními nástroji, kterým je *sociální doktrína* a určitý *program*, který by měl být specifikací doktríny v kratším období.⁶³

Sociální doktrínu lze chápat jako určitou dlouhodobou směrnicí pro praktickou sociální činnost, která je na 10-15 i více let. Smyslem je především zabránit rizikům excesů v sociální politice a zamezit, aby byla uchráněná přijímáním takových opatření, která jsou z dlouhodobého hlediska nepřijatelná. Doktrína by plnila roli určitého vodítka, vymezovala by jakýsi koridor, ve kterém by se měla dlouhodobě pohybovat. Musí pocházet z teoretického poznání, zároveň musí být konkrétní, aby odpovídala na stěžejní otázky budoucího vývoje sociální politiky. Musí být založena na respektu lidských a sociálních práv, ale také na hodnotách moderních demokratických společností (humanismus, sociální spravedlnost). Potřeba doktríny je dána tím, že ve většině sociálně politických problémů vyžaduje dlouhodobou představu cílového řešení.⁶⁴

Program představuje prostředek, techniku či způsob dosahování programových cílů, které vyhraňují jako výsledek konsenzu participativního jednání různých politických, nevládních i vládních orgánů. Chápeme jej spíše jako nástroj, který pomáhá najít cestu, jak dosáhnout dlouhodobých cílů.⁶⁵

1.9 Oblasti sociální politiky

Lze říci, že sociální politika je soubor více politik, které nějakým způsobem pečují o člověka. Na jejich základě se buduje kultura, tradice, tělovýchova, prevence sociálně patologických jevů či prevence zdravotních rizik.

Oblastí, kterých se dotýká sociální politika, je více, proto zde uvedu pouze několik. První dvě oblasti rozvedu více, protože se týkají poslední kapitoly. Zde výčet:

⁶² KREBS, V. a kol. *Sociální politika*, s. 62-66.

⁶³ Tamtéž, s. 63.

⁶⁴ Tamtéž, s. 63-64.

⁶⁵ Tamtéž, s. 64.

a) **důchodové pojištění** se v dnešní době týká především starobního, invalidního, sirotčího a vdovského důchodu; Krebs uvádí, že v rámci základního důchodového pojištění jsou zabezpečeny všechny případy sociálních událostí, při kterých dochází ke ztrátě zdroje obživy i výdělku a schopnosti si takový zdroj opatřit, jedná se zejména o stáří, invaliditu, ovdovění a osíření; tento systém obsahuje pouze obligatorní dávky, které jsou odvozeny z příjmu z výdělečné činnosti a jejichž výši mohou vlastním přičiněním ovlivnit jejich příjemci, a také na něj přispívají do fondu sociálního pojištění; základní důchodová soustava je povinná pro všechny fyzické osoby;⁶⁶ každoročně dochází ke zvýšení, tzv. valorizaci důchodů; mezi základní druhy se řadí:

- 1) starobní důchod: nárok na starobní důchod dle zákona č. 115/1995 Sb. o důchodovém pojištění má pojištěnec, který získal potřebnou dobu pojištění a dosáhl stanoveného věku; pojištěnec má nárok na starobní důchod, jestliže získal určitou dobu pojištění (35 let pojištění a dosáhl důchodového věku po roce 2018); důchodový věk u mužů činí 60 let, u žen je to poté odvozeno od počtu vychovaných dětí, tj. 53 let, pokud vychovaly alespoň 5 dětí, 54 let, pokud vychovaly 3 či 4 děti, 55 let, pokud vychovaly 2 děti, 56 let, pokud vychovaly 1 dítě nebo 57 let, jde-li o pojištěnce narozené před rokem 1936; výše starobního důchodu sestává ze dvou částí, tj. *základní výměry*, která je 10% z průměrné mzdy a poté výše *procentní výměry* starobního důchodu se stanoví procentní sazbou z výpočtového základu podle doby pojištění získané do vzniku nároku na tento důchod a podle doby pojištění získané po vzniku nároku na tento důchod, výše procentní výměry je minimálně 770Kč měsíčně a je to 1, 5% výpočtového základu; výplata starobního důchodu se provádí na základě žádosti příjemce, která se podává na Okresní správu sociálního zabezpečení;⁶⁷
- 2) invalidní důchod: nárok na invalidní důchod dle zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění má pojištěnec, který nedosáhl věku 65 let a stal se invalidním a získal potřebnou dobu pojištění anebo se stal invalidním následkem pracovního úrazu; pojištěnec je invalidní, jestliže poklesla

⁶⁶ KREBS, V. a kol. *Sociální politika*, s. 205-206.

⁶⁷ Zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, dostupný z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1995-155>

pracovní schopnost o 35% (invalidita I. stupně), o 50% (invalidita II. stupně), o 70% (invalidita III. stupně); potřebná doba pojištění pro nárok je do 20 let méně než rok, od 20-22 let jeden rok, od 22-24 let dva roky, od 24-26 let tři roky, od 26-28 let čtyři roky a nad 28 let pět roků pojištěn; výše základní výměry činí 10% průměrné mzdy měsíčně, výše procentní výměry se liší v závislosti na stupni invalidity, tzn. 0,5% invalidita I. stupeň, 0,75 % výpočtového základu II. stupně a 1,5% výpočtového základu III. stupně;⁶⁸

3) pozůstalostní důchody: jedná se zde o dva typy důchodu, vdovský či vdovecký a sirotčí důchod;

a. *vdovský/ vdovecký důchod*: nárok na vdovský/vdovecký důchod dle zákona č. 155/1995Sb. o důchodovém pojištění má vdova či vdovec po manželovi, který byl poživitelem starobního či invalidního důchodu, nebo který ke dni smrti splnil podmínku potřebné doby pojištění pro nárok na invalidní důchod, nebo zemřel následkem pracovního úrazu; vyplácí se po dobu jednoho roku; po uplynutí doby jednoho roku má vdova/vdovec nárok na vdovský/vdovecký důchod, jestliže pečuje o nezaopatřené dítě, nebo pečuje o dítě závislé na pomoci jiné osoby ve stupni II (střednětěžká závislost) ve stupni II I (těžká závislost) či ve stupni IV (úplná závislost), nebo pokud pečuje o své rodiče/rodiče zemřelého manžela, který s ním žije v domácnosti II-IV stupni, nebo je sám invalidní ve třetím stupni nebo dosáhl/a alespoň věku o 4 roky nižšího, než činí důchodový věk; nárok na vdovský důchod zaniká uzavřením nového manželství; výše základní výměry činí 10% a výše procentní výměry činí 50% procentní výměry starobního/invalidního důchodu pro invaliditu III. stupně, na který by měl nárok manžel/ka v době smrti;⁶⁹

b. *sirotčí důchod*: na sirotčí důchod má nárok dle zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění nezaopatřené dítě nebo osoba, která převzala dítě do péče nahrazující péči rodičů; nárok na sirotčí důchod zaniká

⁶⁸ Zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, dostupný z: [https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1995-](https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1995-155)

155

⁶⁹ Tamtéž.

osvojením; výše základní výměry činí 10%průměrné mzdy měsíčně, výše procentní výměry činí 40% procentní výměry starobního důchodu nebo invalidního důchodu pro invaliditu třetího stupně, na který měl nebo by měl nárok zemřelý v době smrti;⁷⁰

- b) doplňkové penzijní připojištění:** jedná o dlouhodobé dobrovolné spoření do důchodového věku, v závislosti s tématem práce je nutné zdůraznit, že se jedná o tzv. dobrovolnou solidaritu; jedná se o třetí pilíř penzijního systému, kdy tento způsob spoření podporuje stát formou příspěvků a daňových úlev;Krebs⁷¹ uvádí, že možnost uzavřít penzijní připojištění je nám umožněno na základě zákona č. 42/1994 Sb. o penzijním připojištění se státním příspěvkem; cílem doplňkového penzijního připojištění je získat další zdroj příjmů v důchodovém věku a to vedle státního důchodu, jehož výše má kvůli stárnutí populace klesat⁷²; systém spočívá na pravidelných měsíčních příspěvcích, které když budou minimálně ve výši 300 Kč, tak jim náleží státní podpora v maximální výši 230 Kč;⁷³
- c) politika zaměstnanosti:** Krebs⁷⁴ uvádí, že politiku zaměstnanosti lze vymezit jako soubor opatření, kterými jsou spoluvytvářeny podmínky pro efektivní využití pracovních sil a pro dynamickou rovnováhu na trhu práce; tato politika je výsledkem úsilí státu, firem, zaměstnavatelů, zaměstnanců či odborů⁷⁵; lze rozlišit *aktivní politiku zaměstnanosti*(směřuje k podpoře aktivního chování pracovníků na trhu práce, např. rozvoj infrastruktury trhu práce; podpora vytváření nových pracovních míst;zvýšení adaptability pracovní síly) a *pasivní politiku zaměstnanosti*(smyslem je kompenzovat nezaměstnaným po přechodnou dobu v určité míře ztrátu pracovního příjmu, a umožnit jim tak, aby si našli pracovní uplatnění, které bude v souladu s ekonomickými potřebami a ambicemi ekonomiky; např. podpora v nezaměstnanosti);⁷⁶

⁷⁰ Zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, dostupný z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1995-155>.

⁷¹ KREBS, V. a kol. *Sociální politika*, s. 225.

⁷²Srov. *Penzijní připojištění, státní příspěvek, změny*, 2013. [online]. Dostupné z: <https://www.aktualne.cz/wiki/finance/penzijni-pripojisti-STATNI-PRISPEVEK-ZMENY/r~i:wiki:1317/?redirected=1549637892>

⁷³ Tamtéž.

⁷⁴ KREBS, V. a kol. *Sociální politika*, s. 296.

⁷⁵ Tamtéž, s. 296.

⁷⁶ Tamtéž, s. 297.

- d) zdravotní politika:** nemá univerzální definici a provádí se v různých zemích různým způsobem, můžeme ji však definovat na základě platných zákonů a konvencí jako cílevědomou činnost státu, zaměřenou na podporu, ochranu a obnovu zdraví obyvatelstva;⁷⁷ zahrnují aktivity zaměřené k léčení, tj. k odstranění změn ve zdravotním stavu člověka, realizace je nákladná (ex post) a aktivity ve směru ochrany a podpory zdraví, ve směru zamezení vzniku nemoci (ex ante)⁷⁸;
- e) rodinná politika:** je souhrn opatření a aktivit za účelem podpory rodin, zasahuje do nejrůznějších veřejných oblastí života společnosti (školství, zdravotnictví), ale také se týká oblasti vysoce soukromé, a proto se rodinná politika soustřeďuje na podporu rodin ve výkonu jejich přirozených funkcí⁷⁹; cílem je vytvořit ve společnosti prostředí celkově přátelské rodině, usiluje především o odstranění překážek, kterým jsou rodiny vystaveny a které ohrožují jejich stabilitu, vytváří podmínky pro fungování rodin a všestranně je podporuje, posiluje vědomí rodinných hodnot v celé společnosti a posiluje také vlastní zodpovědnost rodičů a členů rodin navzájem⁸⁰;
- f) bytová politika:** jedná se o systém poptávkově orientovaných podpor, nabídkově orientovaných iniciativ a přímých zásahů na bytovém trhu, které jsou nutné k optimální alokaci bytu, který je specifický svou komplexností, pevným umístěním v prostoru, relativně vysokými náklady na jeho pořízení, mimořádně dlouho dobu životnosti a potřebou tohoto statku k realizaci osob a rodin v moderní společnosti⁸¹; mezi hlavní faktory, které ovlivňují bytovou politiku, řadíme demografické faktory (růst cenovaných domácností a jejich struktura dle věku a počtu), dále stav bytového fondu, struktura bytů dle územního rozložení, jejich velikost, technická vybavenost, dalším faktorem je také vývoj a změny životního stylu a změny v úrovni životního standardu⁸²;
- g) vzdělávací politika:** jedná se o souhrn konkrétních opatření a činností, kterými stát a další subjekty usilují o optimální naplnění rolí, které vyplývají z postavení

⁷⁷ KREBS, V. a kol. *Sociální politika*, s. 311-312.

⁷⁸ Tamtéž, s. 312.

⁷⁹ MPSV. *Rodinná politika na úrovni krajů a obcí*, 2008 [online]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/files/clanky/6778/Rodinna_politika.pdf

⁸⁰ Tamtéž.

⁸¹ KREBS, V. a kol. *Sociální politika*, s. 373

⁸² Tamtéž, s. 374.

vzdělání ve společnosti;⁸³ cílem vzdělávací politiky je zejména zabezpečit rozvoj poznávací a duchovní kapacity populace, jejího poznatkového a dovednostního fondu a zabezpečit i rozvíjet morálně hodnotové orientace lidí.⁸⁴

1.10 Sociální politika EU

Je nutné si uvědomit, že sociální politika se uplatňuje, byť v jiném rozsahu i v ostatních zemích Evropské unie. Podstatným rozdílem je, že ne každá země se v této oblasti zaměřuje na též, co naše sociální politika a mezi přístupy jsou poté značné rozdíly.

Pokud hovoříme o evropské sociální politice, je třeba zdůraznit, že neexistuje v podobě společné politiky pro země Evropské unie, ale v rovině sdílených hodnot (rovnost, solidarita, nediskriminace, levný přístup ke vzdělání, aj.) a také veformování společných cílů, smluv podepsaných členskými státy a základních programů.⁸⁵

Sociální politika Evropské unie je základnou pro tvorbu sociálního práva Evropské unie. Dle poznatků se sociální politika v EU vyvíjela velmi postupně. Důvodem bylo, že členské státy si poměrně dlouho nechávaly výlučnou pravomoc rozhodovat o sociální politice samostatně, bez závislosti na celku, jehož členy byly.⁸⁶

Sociální politika se od svého počátku úzce pojila s projektem společného ekonomického trhu. Největší podíl na jejím rychlém vývoji měla Komise Jacquesa Delorse, která však narazila na spor maximalistického a minimalistického přístupu. Jednotný evropský akt v roce 1986 proto nehovořil o konkrétní koncepci politiky, ale o potřebě řešit sociální nerovnost a zlepšit sociální situaci ve Společenství.⁸⁷

V současnosti je pro členské země pouze závazné, že každá země musí mít systém sociálního zabezpečení, avšak struktura a organizace národních systémů není jednotná.⁸⁸

Mezinárodní studie v oblasti sociální politiky jsou mimořádně obtížné, protože samotná definice sociální politiky je i v akademických kruzích nepřesná.⁸⁹

⁸³ KREBS, V. a kol. *Sociální politika*, s. 420.

⁸⁴ Tamtéž, s. 420.

⁸⁵ FRANCOVÁ, H., NOVOTNÝ, A. *Sociální politika v základech*, s. 139.

⁸⁶ TOMEŠ, I. a KOLDINSKÁ, K. *Sociální právo Evropské unie*, s. 31.

⁸⁷ FRÍZLOVÁ, I. *Zaměstnanost a sociální věci*, 2018 [online]. Dostupné z: <https://www.euroskop.cz/688/sekce/zamestnanost-a-socialni-veci/>

⁸⁸ KREBS, V. a kol. *Sociální politika*, s. 146.

1.10.1 Základní smlouvy Evropské unie týkající se sociální politiky

Obrovský význam pro rozvoj sociální politiky na evropské úrovni měl dokument *Evropská sociální charta*, podepsaná v roce 1961 v Turíně. Tato charta stanovuje 19 základních principů a práv, především právo na práci, právo na spravedlivou odměnu za práci, právo na ochranu zdraví. V roce 1988 byl ve Štrasburku přijat Dodatečný protokol k této chartě, který obsahuje dalších 12 práv, např. právo na rovné zacházení, právo na důstojnost v práci, právo na ochranu před chudobou aj. Tyto principy a práva mají celoevropský charakter a jsou uznávaná všemi státy, které ji podepsaly.⁹⁰

Dalším mezníkem v přístupu k sociální politice je *Maastrichtská smlouva* z roku 1992, do které se díky nesouhlasu Velké Británie nepodařilo začlenit kapitolu o sociální politice. Problém se vyřešil sociálním protokolem a byla uzavřena *Úmluva o sociální politice*. Tato úmluva zanikla v roce 1997, kdy v rámci Amsterodamské smlouvy Velká Británie podepsala *Úmluvu o sociální politice*, která byla přímo začleněna do smlouvy o založení Evropské unie. Tím se vytvořil právní rámec pro zajištění rovných příležitostí a zacházení v zaměstnání i boj proti sociální izolaci.⁹¹

Dalším důležitým dokumentem se stala *Zelená kniha – Evropská sociální politika*, která byla přijata v listopadu roku 1993. Odkazovala na *Sociální akční program Komunitární charty* z roku 1989, kterou označil za stěžejní dokument oblasti evropské sociální politiky. Klíčovým problémem byla nezaměstnanost, která se stala hlavním jmenovatelem sociální politiky v 90. letech. V Zelené knize se navrhuje některé postupy a procesy, které vedou ke zlepšení sociální situace v Evropském společenství, např. zlepšování zaměstnanosti, podpora solidarity a integrace, zavedení minimálních sociálních standardů v oblasti práce a pracovních podmínek, zlepšení sociální péče.⁹²

V roce 1994 vznikl další koncepční dokument *Bílá kniha – Evropská sociální politika*, která byla prezentovaná jako výsledek konzultací, do kterých se na základě předchozí smlouvy zapojily instituce Evropské unie. V oblasti sociální politiky byla zavedena zásada „*sociální politika a sociální ochrana – aktivní společnost pro všechny*“. Bylo zde zdůrazněno, že hospodářský pokrok musí jít ruku v ruce se sociálním pokrokem.

⁸⁹ RYS, V. In: KOTOUS, J. *Sociální politika v evropských zemích: sborník učebních textů: [skripta pro posluchače právnické fakulty Univerzity Karlovy]*, s. 8.

⁹⁰ Sociální politika v Evropské unii, 2009[online]. Dostupné z: <https://www.businessinfo.cz/cs/clanky/socialni-politika-v-evropske-unii-5149.html#esc2>

⁹¹ Tamtéž.

⁹² TOMESŠ, I. a KOLDINSKÁ, K. *Sociální právo Evropské unie*, s. 59-60.

Právě v duchu myšlenky sociálního pokroku byly stanoveny tři základní cíle Evropské unie v sociální oblasti:

1. sociální a ekonomická integrace,
2. konkurenceschopnost a sociální pokrok,
3. konvergence, která respektuje rozmanitost.⁹³

Posledním významným dokumentem se v roce 2007 stala *Lisabonská smlouva*. Vznikla jako výsledek jednání Rady Evropské unie v Lisabonu. Jedná se o kompletní desetiletý plán pro rok 2000–2010. Popisuje hlavní slabiny trhu práce v členských zemích Evropské unie, např. pracuje pouze polovina žen. Důraz se zde klade na zásadu rovných příležitostí pro ženy i muže a potřeba lepšího sladování pracovní doby a rodinného života.⁹⁴ Středem pozornosti politiky by se měli stát lidé.⁹⁵

1.10.2 Cíle

V oblasti zaměstnanosti a sociálních věcí má za cíle:

1. usnadnit hledání zaměstnání,
2. usnadnit přechod ze školy do zaměstnání,
3. modernizovat systémy sociálního zabezpečení,
4. chránit postižené osoby,
5. zmírnit chudobu,
6. usnadnit pracovníkům volný pohyb v rámci Evropské unie.

Evropská unie koordinuje a monitoruje politiky členských států, podporuje členské státy ve sdílení osvědčených postupů v oblasti sociálního začleňování, chudoby a důchodového zabezpečení, rozvoj dovedností a podnikání, tvoření právních předpisů, které se týkají práv pracovníků, aj.⁹⁶

⁹³ TOMEŠ, I. a KOLDINSKÁ, K. *Sociální právo Evropské unie*, s. 61-62.

⁹⁴ Srov. FRANCOVÁ, H., NOVOTNÝ, A. *Sociální politika v základech*, s. 147-149.

⁹⁵ Srov. BRDEK, M. et al. *Trendy v evropské sociální politice*, s. 41.

⁹⁶ Tamtéž.

1.10.3 Nástroje sociální politiky EU

V oblasti sociální politiky se uplatňují standardní legislativní nástroje, tím jsou směrnice, dále pak stimulační opatření přijímaná v případě, že výsledky některých členských států jsou v oblasti zaměstnanosti neuspokojivé.⁹⁷

Evropská unie má v sociální oblasti omezené kompetence. Odpovědnost za politiky sociální a politiky zaměstnanosti spočívá především na členských státech a jejich vládách, např. vlády zemí rozhodují o důchodových systémech nebo věku odchodu do důchodu. Vzniklo tak několik nástrojů - zákony, finanční prostředky nebo opatření EU, které slouží ke koordinaci a monitoringu národních politik. Evropská unie podporuje členské státy, aby sdílely osvědčené postupy v oblastech, jako je sociální začleňování, důchodové systémy, boj s chudobou.⁹⁸

1.10.4 Současné problémy

Rozsáhlé ekonomické, demografické a sociální změny, které se odehrály v posledních 20 až 25 let v Evropské unii, měly a budou mít závažné dopady pro systémy sociální ochrany i samotnou sociální politiku. Jedná se zejména o:

- **stárnutí populace**, tj v důsledku prodlužování života a snížení porodnosti pod hranici reprodukce ve všech členských státech, bude výrazný fenomén demografické stárnutí; důležitá je informace, že podíl lidí v produktivním věku není ve skutečnosti v zaměstnání, nepodílí se na vytváření příjmů, z nichž mají platit důchody; lidé se spoléhají na podporu těch, co pracují,
- **účast žen na trhu práce** je jedním z rysů sociálních změn v Unii; největší je účast žen v plodném věku, z čehož vyplývá, že bude stále větší potřeba rozšířit zařízení péče o dítě, nebo pomoc těm ženám, které pečují o invalidní rodiče aj.,
- **vysoký počet předčasných důchodů a přetrvávání dlouhodobé nezaměstnanosti**, cílem většiny států je zvyšovat míru zaměstnanosti starších pracovníků; značný počet starých lidí je vysoká nezaměstnanost (v ČR je dle medií nejnižší nezaměstnanost ve srovnání s předchozími roky),

⁹⁷FRÍZLOVÁ, I. *Zaměstnanost a sociální věci*, 2018 [online]. Dostupné z:

<https://www.euroskop.cz/688/sekce/zamestnanost-a-socialni-veci/>

⁹⁸EVROPSKÝ PARLAMENT. *Sociální Evropa: Jaká je sociální politika EU?* 2017 [online]. Dostupné z: <http://www.europarl.europa.eu/news/cs/headlines/eu-affairs/20170616STO77648/socialni-evropa-jaka-je-socialni-politika-eu>

- **mění se struktura domácností a růst těch**, v nichž žádný člen není v zaměstnání, to s sebou přináší vyšší poptávku po sociálních službách, protože je stále obtížnější zajistit potřebnou péči a podporu uvnitř takovéto rodiny; jsou vyšší výdaje.⁹⁹

1.10.5 Srovnání sociální politiky v ČR a vyspělých zemích

Poslední informací této kapitoly je srovnání sociální politiky v České republice se sociální politikou v zemích Evropské unie.

Sociální systém Evropské unie a jeho jednotlivých zemí je vnitřně provázaný systém vytvářený po řadu let, zatímco systém v České republice se teprve postupně formuje.

Ve většině nejdůležitějších oblastí je Česká republika ze systémového hlediska srovnatelná se systémem vyspělých zemí Evropské unie. Česká republika však značně zaostává za vyspělými zeměmi ve dvou oblastech:

- **oblast bytové politiky**, zejména v oblasti velké poptávky po bydlení a malé nabídce; v dnešní době i vysoké ceny nájmu, nemožnost dosáhnout na hypotéky,
- **oblast vzdělávací politiky**, zejména v oblasti vysokoškolského studia; problémem je nedostatek finančních zdrojů.¹⁰⁰

⁹⁹ KREBS, V. a kol. *Sociální politika*, s. 147-151.

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 155.

2 Princip subsidiarity

2.1 Vymezení pojmu subsidiarita

Princip subsidiarity je neodmyslitelnou součástí politiky naší i Evropské unie. Laická veřejnost se většinou s tímto pojmem nikdy nesešla, nezná jeho význam, nedokáže si jej spojit s konkrétním opatřením. V dnešní době je tento princip často spojován s Evropskou integrací, ale také se sociální politikou, kde stojí vedle principu spravedlnosti, sociální solidarity, participace.

V rámci Evropské unie jsou stěžejní zakládající smlouvy, tj. Maastrichtská smlouva, Amsterodamská smlouva, Smlouva z Nice či Lisabonská smlouva.

Důležitou součástí pro vymezení principu a jeho vývoje jsou křesťanské encykliky.

Současné chápání subsidiarity je výsledkem historického procesu. Doslovně vzato znamená subsidiarita „podporu shora“.¹⁰¹

Pojem subsidiarity vychází z latinského *subsidium*, což v překladu znamená pomoc, pomocné sbory, příspěví či záloha.¹⁰² Z tohoto překladu můžeme vyvodit, že dříve neměl princip subsidiarity politický kontext, nýbrž koncept pomoci.

Subsidiarita se skládá ze dvou slov, „*sub*“, což v překladu znamená blízko a „*sedere*“ znamená být někomu nablízku pro případ potřeby. Mnohoznačnost výkladů má původ ve dvou základních implikacích dle latinské etymologie (zkoumání vývoje a původu slov). První odkazuje na latinské *subsidium*, což znamená pomoc. Měl by mít charakter podporující a posilující nezávislost nižších společenských jednotek, odpovídá to subsidiaritě shora dolů, kdy vyšší jednotky pomáhají nižším. Druhý výklad navazuje na jiné pojetí *subsidium*, ve smyslu subsidiární ve významu druhotný či podřadný. Předpokládá, že pokud akce nižších jednotek bude primární, je činnost vyšších jednotek subsidiární. Evokuje subsidiaritu směrem nahoru, protože primárně jsou oprávněny jednat jednotky co nejbližší danému problému.¹⁰³

¹⁰¹ SCHEU, H.CH. *Pojem a geneze principu subsidiarity*. In: GEORGIEV, J. *Princip subsidiarity v právní teorii a praxi*, str. 15.

¹⁰² Latinský slovník [online]. 2009 [cit. 2018-11-26]. Dostupné z: <http://latinsky-slovník.latinsky.cz/latinsko-cesky/>

¹⁰³ Srov. DRULÁKOVÁ, R. *Subsidiarita v Evropské unii: právní princip anebo užitečný symbol?*, s. 10-11.

Z historického hlediska se subsidiarita vyvíjela v rámci křesťanských církví, zároveň však v sekularizované podobě u filosofů, kteří v ní hledali ideální uspořádání společnosti. Subsidiaritu pojmenovala církev, která zároveň rozvíjela zásady tohoto principu a kritéria jeho použití. Mezi politology a filozofy se rozvíjely některé zásady subsidiarity, které byly ve federálních státech uváděny poté do praxe. I přesto, že přímo neoznačily subsidiaritu, dokázaly, že tento princip usnadňuje a obohacuje dělbu pravomoci. V rámci evropského kontinentu se principem subsidiarity zabýval např. John Lock, John Stuart Mill, Alexis de Tocquevill, Jean Jacques Rousseau či Fridrich Hegel.¹⁰⁴

Postupně vznikající Evropská společenství měla již od začátku své existence předpoklady k tomu, aby byla hlavním místem uskutečňování principu subsidiarity, prostřednictvím federalistických a křesťanských tradic, které stály u jejich vytvoření. Avšak trvalo přes čtyři desetiletí, než se stala subsidiarita jedním ze základních principů, na kterých měla být Evropská unie vybudovaná.¹⁰⁵

Velký dík v rámci principu subsidiarity patří především Německu a Velké Británii, protože právě oni mají největší podíl na tom, že se princip subsidiarity objevil ve Smlouvě o Evropské unii. Ostatní členské státy neměly vliv na podobu principu subsidiarity. Ve vztahu k ní je možné rozdělení do tří skupin. První skupinu tvořily státy s centralistickou tradicí uspořádání národního státu, které měly podobný názor na subsidiaritu jako Velká Británie, tj. Francie, Dánsko. Druhou skupinou byly země Beneluxu, které patří ke státům vyznávajícím velkou tradici decentralizace a subsidiaritu přijímaly jako inherentní součást demokratického systému. Poslední skupinu tvořily státy jižní dimenze, které tradičně podporují supranacionální struktury. Společenství a centralizace moci v Bruselu jim není obvykle proti mysli, tj. Španělsko, Řecko, Portugalsko, Itálie.¹⁰⁶

¹⁰⁴ Srov. DRULÁKOVÁ, R. *Subsidiarita v Evropské unii: právní princip anebo užitečný symbol?*, s. 11

¹⁰⁵ Tamtéž, s. 11

¹⁰⁶ Tamtéž, s. 12.

2.2 Geneze principu subsidiarity

Subsidiaritu v moderním pojetí zavedl W.E. von Ketteller, který byl mohučským biskupem a radikálním sociálním reformátorem, celý svůj život se zasazoval o nezávislost církve na státu a vystupoval proti nadřazenosti státu.¹⁰⁷

Pojem subsidiarita je odvozen z latinských subvencí nebo dceřiných společností, které zpočátku znamenaly rezervní jednotky. Později toto slovo získalo širší smysl pro pomoc, a nakonec bylo použito jako zásada autonomie v sociální organizaci.¹⁰⁸

Subsidium můžeme vyložit jako akt pomoci menším jednotkám, aby byla zachována jejich akceschopnost. Dále lze subsidium vyložit jako druhotný nebo podřadný. Zde jde o akci nižších jednotek, která je primární a činnost vyšších jednotek je subsidiární, tzn. teprve činnosti, které přesahují jejich schopnosti a nemohou je efektivně vykonávat, jsou delegovány na jednotky vyšší. Subsidiarita v moderním pojetí obsahuje obě dvě složky.¹⁰⁹

Subsidiaritu z dnešního pohledu bereme jako princip, který má současně dvě dimenze, dva směry pohybu – zdola nahoru a shora dolů.¹¹⁰

Subsidiaritu nalezneme také ve slovníku cizích slov, kde je definován jako právní či politický princip, který má zaručit, že stát bude činit věci podpůrně, a to v situaci, kdy na řešení daného úkolu nestačí nižší jednotka (obec, kraj).¹¹¹

Subsidiarita má mnoho aspektů a je poněkud nejednoznačným principem. Jeho smysl závisí na kontextu, ve kterém je používán, a dokonce i tehdy může být tento princip považován za otevřený interpretaci. V současné době nejsou věnovány žádné vědecké publikace zásadám subsidiarity ve všech jejích aspektech.¹¹²

Zásada subsidiarity je klíčem k tomu, aby sociální stát nevykoležil a nezvrhl se v nesociální zaopatřovací stát, a nezničil tím i sám sebe.¹¹³

¹⁰⁷ DRULÁKOVÁ, R. *Subsidiarita v Evropské unii: právní princip anebo užitečný symbol?*, s. 17.

¹⁰⁸ BIELIAUSKAITE, J. *The Impact Of The Principle Of Subsidiarity On The Implementation Of Socio-Economic Human Rights In Lithuania: Theoretical Approach*, 2012[online]. Dostupné z: https://www.mruni.eu/upload/iblock/33b/13_Bieliauskaite.pdf.

¹⁰⁹ DRULÁKOVÁ, R. *Subsidiarita v Evropské unii: právní princip anebo užitečný symbol?*, s. 18.

¹¹⁰ Tamtéž, s.18.

¹¹¹ Srov. KRAUS, J. et al. *Nový akademický slovník cizích slov A – Ž*, s. 756.

¹¹² Srov. EVANS, M. *The Principle of Subsidiarity as a Social and Political Principle in Catholic Social Teaching*, 2013[online]. Dostupné z:

<https://researchonline.nd.edu.au/cgi/viewcontent.cgi?article=1047&context=solidarity>.

2.2.1 Princip subsidiarity v oblasti sociální politiky a sociální práce

Princip subsidiarity nezpochybnitelně patří do oblasti sociální politiky a je spojen s demokratickým systémem. Považuji za vhodné uvést zde některé definice.

Pojem subsidiarita patří mezi příležitostně zmiňované klíčové koncepty v oblasti politické, sociální filosofie, sociální práce i sociální politiky.¹¹⁴

Sociální stát v rámci sociální politiky má přihlížet k principu solidarity i subsidiarity. Jedná se o princip, který státu nebo většímu společenství prikazuje přebírat jen ty úkoly, které jednotliví občané nebo menší společenství nemohou vyřešit samostatně. Princip subsidiarity neustále sociálnímu státu připomíná, že jeho dávky musí být vždy pomocí k svépomoci, že jeho úkolem není ani občany zaopatřovat, ani převzít jejich osobní rozvoj pod svá křídla.¹¹⁵

Princip subsidiarity je v moderní společnosti chápán jako princip, který spojuje osobní odpovědnost se solidaritou. Vychází z přístupu k člověku jako individu s jedinečnými schopnostmi, vlastnostmi, dispozicemi, které je jedinec v mravním slova smyslu povinen využívat ku prospěchu a sociálnímu bezpečí svému a svých bližních. Tento princip zároveň respektuje i fakt, že lidé nežijí v izolaci. Princip subsidiarity zdůrazňuje význam a nutnost činnosti určitých společenství pro jistění sociálního bezpečí a zájem, povinnost státu takové aktivity podporovat.¹¹⁶

Krebs¹¹⁷ uvádí, že: „Podle principu subsidiarity je každý povinen nejdříve pomoci sám sobě, nemá-li tuto možnost, musí mu pomoci rodina. Rodině rovněž přísluší, aby si pomohla sama svými silami, a teprve dostane-li se do velkých obtíží, volá na pomoc jiná společenství. Teprve na posledním místě je k pomoci vyzýván stát. Jeho povinností je primárně pečovat o vytvoření podmínek, aby si každý mohl pomoci vlastním přičiněním, a sám pomáhá až na posledním místě, jsou-li ostatní možnosti pomoci vyčerpány.“

Naplňování principu subsidiarity předpokládá určitou výchovu obyvatelstva k převzetí vlastní sebe odpovědnosti, i reálnou sociální situaci, tzn. prostor pro samotné vlastní sociální jednání. Důraz, který je kladen na tento princip, je hlavně z důvodu krize

¹¹³ SPIEKER, M. *Sociální stát a jeho krize*, s. 65.

¹¹⁴ MÍČKA, R. *Subsidiarita jako podstatný konstitutivní princip sociální politiky a občanské společnosti*, s. 35.

¹¹⁵ SPIEKER, M. *Sociální stát a jeho krize*, s. 64-65.

¹¹⁶ KREBS, V. a kol. *Sociální politika*, s. 34.

¹¹⁷ Tamtéž, s. 34.

sociálního státu a se způsobem, jakým se v něm uplatňuje princip solidarity. Důvodem je fakt, že pomoc a podpora směřuje k občanům především od státu. Princip subsidiarity narušuje tuto vazbu a není tedy divu, že není všeobecně přijímán.¹¹⁸

Pro srovnání: „*Subsidiaritou rozumíme odpovědnost a spoluodpovědnost odpovídající možností daného subjektu. Uplatnění tohoto principu v sobě zahrnuje iniciativu jednotlivce, rodiny a nejbližších, sousedů, případně dalších aktérů. Stát přispívá k prosazování uvedeného principu vytvářením příznivých podmínek pro aktivity a iniciativu jednotlivců a dalších subjektů.*“¹¹⁹

Duben definuje princip takto: „*Subsidiarita znamená pomoc a poskytování pomoci. Tento princip je spojen s chápáním subsidiární, podpůrné, pomoc poskytující činnosti. Vychází z přístupu k jednotlivci jako individuuum s jedinečnými vlastnostmi, schopnostmi, dispozicemi a možnostmi, které je jednatel vlastně do určité míry povinen uplatňovat.*“¹²⁰

Paul Spicker¹²¹ uvádí, že subsidiarita je založena na společnosti, ve které jsou odpovědnosti podmíněné vztahy mezi lidmi. Myšlenka subsidiarity, používaná prakticky jako synonymum pro národní svrchovanost, byla zařazena k tomu, aby se postavila proti tomuto trendu. I když zásada omezuje rozsah nadnárodní organizace, stále existuje prostor pro evropskou sociální politiku, která vytváří zásady a rozvíjí další druhy solidarity. Je-li navíc tato otázka skutečně otázkou subsidiarity, znamená to, že Evropská komise musí omezit a převést své pravomoci, ale také to, aby vlády členských států všude, kde je to možné, učinily totéž.

Subsidiarita vykládána ve spojení s principy znamená vždy také právo osobnosti na pomoc od okolního společenství a právo menšího společenství na pomoc ze strany většího společenství, tato pomoc má směřovat ke svépomoci.¹²²

Uplatňování principu subsidiarity je vázáno na myšlení a taktéž na hodnoty občanů daného státu.¹²³

¹¹⁸ KREBS, V. a kol. *Sociální politika*, s. 34-35.

¹¹⁹ Srov. ČABANOVÁ, B. a MUNKOVÁ, G. In: POTUČEK, Martin. *Veřejná politika*, s. 250.

¹²⁰ Srov. DUBEN, R. *Teorie a praxe sociální politiky*, s. 91.

¹²¹ Srov. SPICKER, P. *The Principle of Subsidiarity and the Social Policy of the European Community*, 1991 [online]. Dostupné z:

https://www.researchgate.net/publication/249629144_The_Principle_of_Subsidiarity_and_the_Social_Policy_of_the_European_Community.

¹²² SUTOR, B. *Politická etika*, s. 42-43.

Princip subsidiarity se týká vztahu státu a jednotlivce a státních institucí na základě toho, že jednatel má být co nejvíce oprávněn vyřešit své vlastní potřeby a učinit vlastní rozhodnutí. Proto není překvapující, že tato zásada podporuje právo jednotlivce na "sdružování a organizaci" pro například tím, že je členem odborové organizace.¹²⁴

Princip subsidiarity je také spjat se sociální prací. Sociální práce totiž staví na principech a hodnotách, které se podobají pojmu subsidiarita.¹²⁵

Matoušek¹²⁶ uvádí, že: „*Sociální práce se během 20. století stala společenskou vědní disciplínou v oblasti praktické činnosti, jejímž cílem je odhalování, vysvětlování, zmírňování a řešení sociálních problémů. Sociální práce se opírá jednak o rámec společenské solidarity, jednak o ideál naplňování individuálního potenciálu.*“

2.2.2 Princip subsidiarity v sociálním učení církve

Jak již bylo uvedeno výše, jméno subsidiarity dala právě církev. Proto je v této části práce nutné uvést jednotlivé encykliky, ve kterých nalezneme zmínku o subsidiaritě. Encyklika je dokument, který vydává papež a je určen všem věřícím, kněžím či biskupům.

Anzebacher¹²⁷ uvádí, že donedávna byl princip subsidiarity pokládán za specialitu katolické sociální nauky. Koncepce tohoto principu začala v roce 1989, kdy na Konferenci Evropy regionu bylo požadováno, aby subsidiarita a federalismus byly principy architektury společenství. Daleko důležitější bylo zdůraznění principu subsidiarity v Maastrichtské smlouvě.

Princip subsidiarity odkazuje na Aristotelovu kritiku Platonova sociálního státu. Aristoteles kritizuje tendenci příliš sjednocovat stát, neboť stát je mnohost.¹²⁸

Zásada subsidiarity je sociálně etickým principem organizace obecného blaha ve smyslu se zřetelem k jednotlivým osobám a ke stupňovité mnohosti sociálních útvarů, dává

¹²³ *Sociální politika: Vymezení sociální politiky*, 2018 [online]. Dostupné z: https://is.mendelu.cz/eknihovna/opory/zobraz_cast.pl?cast=48197.

¹²⁴ EVANS, M. *The Principle of Subsidiarity as a Social and Political Principle in Catholic Social Teaching*. 2013 [online]. Dostupné z: <https://researchonline.nd.edu.au/cgi/viewcontent.cgi?article=1047&context=solidarity>.

¹²⁵ MÍČKA, Roman. *Subsidiarita jako podstatný konstitutivní princip sociální politiky a občanské společnosti*, s. 39.

¹²⁶ MATOUŠEK, O. *Základy sociální práce*, s. 10.

¹²⁷ ANZENBACHER, A. *Křesťanská sociální etika: úvod a principy*, s. 212.

¹²⁸ Tamtéž, s. 212.

vodítka k přidělení kompetencí. Princip vychází z toho, že existuje pluralita hierarchicky uspořádaných sociálních útvarů.¹²⁹

V interpretaci textu lze rozlišit čtyři dílčí výpovědi:

1. encyklika *Quadragesimo anno* zdůrazňuje, že naprosto každá společenská činnost je svou přirozenou povahou, podle svého pojmu subsidiární, to znamená, že jako pomoc slouží jednotlivému člověku; tím je zdůrazněno odpovědné a autonomní postavení jednotlivého člověka ve společnosti, tj. svoboda,
2. jednotlivý člověk je pro nedostatek soběstačnosti odkázán na pomoc, potřebuje společenství; organizace kolektivní pomoci je v principu subsidiarity určena dvěma pravidly priority, tj. příkazem pomoci a zákazem překračování kompetence- vychází z propojení principu subsidiarity a proporcionality,
3. příkaz proporcionality platí hierarchicky odstupňovaným sociálním útvarům, které principiálně slouží jednotlivému člověku; vyšší s většími sociálními útvary mají sloužit menším a nižším,
4. zákaz překračovat kompetenci je členěn analogicky (obdobně) jako příkaz pomáhat; na jedné straně se obrací proti tomu, aby sociální sféra kradla jednotlivým osobám kompetence, které mohou provádět vlastními silami; na straně druhé se zakazuje, aby větší a vyšší sociální útvar bral kompetence menšímu a nižšímu sociálnímu útvaru.¹³⁰

Princip subsidiarity zavazuje jednotlivce, aby své postavení jako subjektu hájil, pokud možno vlastním přičiněním a z vlastní iniciativy. Zároveň zavazuje sféru, aby mu k tomu v solidární subsidiaritě vytvářela nutné podmínky. Subsidiárně cílená sociální politika musí usilovat o to, aby kompenzovala individuální nouzi, ale také odstraňovala sociální problémy a nedostatky, které tuto situaci vyvolají, a blokují tím šanci svépomoci. Cílem společnosti je, aby všichni jedinci měli šanci dostat svůj sociálně spravedlivý podíl na sociální spolupráci prostřednictvím dílčí funkce, kterou mohou převzít a vykonávat.¹³¹

Princip subsidiarity je řídicím pravidlem pro stanovení určitých kompetencí při uskutečňování obecného dobra, tedy má kompetenční charakter. Co může vykonat

¹²⁹ ANZENBACHER, A. *Křesťanská sociální etika: úvod a principy*, s. 213.

¹³⁰ Tamtéž, s. 214-215.

¹³¹ Tamtéž, s. 217-218.

jedinec za pomoci své vlastní síly a schopnosti, to, co mu společnost nemá odmítat, co může vykonat menší společenství, to mu má větší společenství přenechat. Představuje obranu svobodné iniciativy ve společnosti, hájí právo menších oblastí společenského života a budování společenského řádu zdola nahoru. Společenská činnost je svou podstatou subsidiární.¹³²

V 19. století, kdy liberální kapitalismus zaměřil naléhavost na sociální otázky, poskytla církev věrohodný obraz sociální zodpovědnosti. Její sociální hnutí podstatně přispělo k sociálnímu zkrocení kapitalismu a následně se přetvořilo na sociálně tržní hospodářství.

První sociálněpolitická reforma východního kapitalismu spadá pod encykliku „*Rerum novarum*“ z roku 1891. Snažila se začlenit kapitalismus v právním a sociálním řádu, který měl chránit a podporovat málo výkonné.¹³³

Pojem sociálně tržní ekonomika vyjadřuje vztah mezi volným trhem a sociálním principem společenského prospěchu, vztah plný napětí. V praxi tyto dvě strany mohou být v konkrétních případech popsány a akceptovány odlišně. Aby se tak nedělo svévolně na účet druhé strany, je smysluplné zapojit zásadu subsidiarity, jež upravuje vzájemný poměr individuální svobody a solidární pomoci.¹³⁴

Je třeba si uvědomit, že zásada subsidiarity je abstraktní sociálně etický strukturální princip, tj. myšlenkový princip, který je zaměřený k jedincům a je strukturálně uspořádaný – jde od shora dolů. Nejedná se o konkrétní právní normu, tudíž princip subsidiarity nemůže zakládat soudně vymahatelné individuální právní nároky. Jedná se o princip, který spočívá v praktické aplikaci na všech stupních společenské struktury všech sfér, od rodiny k řízení dělby pravomocí tak, že vylučuje totalitarismus, monopolismus a centralismus ve prospěch odpovědnosti jedinců za sebe sama.¹³⁵

Princip subsidiarity není zárukou jednoduchých jednou pro vždy platných řešení. Jedná se o dynamický princip orientačního rázu, nikoliv nějaké zaklínadlo, jež by vyřešilo veškeré problémy, ale ani bezobsažná formule, která by ponechávala vše otevřené. Na subsidiaritu je třeba hledět jako na kritickou zásadu. Princip umožňuje neustále problematizovat směřování k centralistickému pečovatelskému státu blahobytu, neboť

¹³² Srov. SUTOR, B. *Politická etika*, s. 41.

¹³³ OCKENFELS, W. *Evropský sociální řád a subsidiarita*, s. 9.

¹³⁴ Tamtéž, s. 10.

¹³⁵ Tamtéž, s. 11.

subsidiarita utváří kritické podvědomí odpovědnosti za sebe sama. Přínosem je podněcování vytváření svépomocných skupin, samosprávných útvarů a zprostředkovatelů mezi individuálními a kolektivními zájmy.¹³⁶

Moderní charakter zásady subsidiarity zformulovala výše zmiňovaná encyklika „*Rerum Novarum*“, česky „O nových věcech“, kterou předložil papež Lev XIII. v roce 1981.¹³⁷ Tuto encykliku s největší radostí přijali křesťanští dělníci, kteří vycítili, že se jich ujala a obhájila nejvyšší autorita v zemi. Vyskytli se lidé, kteří byli encyklikou silně zneklidněni. Bourala zastaralé a vžitě předsudky, předpovídala budoucí vývoj ve směru, se kterým se nepočítalo. Nevyhovující byla zejména pro jedince, kteří tíhli k minulosti.¹³⁸

Jednou z nejdůležitějších encyklik je „*Quadragesimo anno*“, česky „*Čtyřicátého roku*“, kterou předložil papež Pius XI. 15. května roku 1931. Jedná se o encykliku o uspořádání společnosti, obnově společenského řádu a jeho zdokonalení podle zásad evangelia. Encyklika byla vydána k příležitosti 40. výročí vydání *Rerum Novarum*. Poukazuje na fakt, že partnerství mezi kapitálem a prací, o němž mluvila encyklika *Rerum Novarum*, se neuskutečnilo.

Encyklika se pokusila navrhnout společenský řád spočívající v podstatě na středověkém řádu stavovském. Je to první, ale zároveň poslední encyklika, která se pokusila předložit návrh celospolečenského řádu. Encyklika „*Quadragesimo anno*“ svým stanoviskem k řadě sporných otázek zabránila rozkolu sociálního katolicismu a jasně stanovila a pojmově formulovala některé zásady sociální nauky církve, které byly v encyklice *Rerum Novarum* jen naznačeny. Jedná se o dvojí povahu vlastnictví, soukromou a sloužící obecnému blahu, o vztah mezi kapitálem a prací, o proletarizování proletariátu a o spravedlivou mzdu. Poprvé je v této encyklice definován pojem subsidiarity, kdy stát a společnost musí občanům a malým společenstvím poskytovat podporu a pomoc, ale ponechat jim svobodu. Stát se nemá vměšovat do záležitostí rodinného života, do práva rodičů na výchovu dětí, do politiky, do záležitostí církví. V encyklice se doslova píše: „*Tak jako to, co může jednotlivec konat z vlastní iniciativy a vlastními silami, mu nesmí být odnímáno a přidělováno působnosti společnosti, tak je prohřeškem proti*

¹³⁶ OCKENFELS, W. *Evropský sociální řád a subsidiarita*, s. 14-15.

¹³⁷ WINTR, J. *Zásada subsidiarity a princip suverenity lidu*. In: GEORGIEV, J. (ed.). *Princip subsidiarity v právní teorii a praxi*, s. 79-80.

¹³⁸ PIUS XI. *Quadragesimo Anno O vybudování společenského řádu a jeho zdokonalení podle zásad evangelia*, 1947[online]. Dostupné z: <http://librinostri.catholica.cz/download/PiuXIQuadAnn.pdf>.

spravedlnosti, když to, co mohou konat a úspěšně realizovat menší a podřízené společenské útvary, se nárokuje pro širší a nadřízené společenství; je to také velice nevýhodné a uvádí to ve zmatek celý společenský řád. Každá společenská činnost je totiž podle svého pojmu a bytostně subsidiární; má členy sociálního útvaru podporovat, nesmí je však nikdy rozbíjet nebo do sebe vstřebávat.“¹³⁹

Encyklika kritizuje moderní stát za to, že lidské společenství redukuje na vztah stát versus občan.¹⁴⁰

Další encyklikou, která se věnovala tomuto principu, byla „*Pacem in terris*“ v překladu „Mír na zemi“, kterou vydal papež Jan XXIII. Encyklika pojednává o míru mezi všemi národy v pravdě, spravedlnosti, lásce a svobodě, vydané 11. dubna 1963. Dá se říci, že tato encyklika se soustředí na důstojnost a hodnotu každé lidské bytosti. Prezentovala zásadu subsidiarity v mezinárodním měřítku. Doslovně se v encyklice píše: „*Jako se musí v jednotlivých státech vztahy mezi státní mocí a občany, rodinami, mezičlanky a státem řídit a navzájem sladovat principem subsidiarity, tak se mají tímto principem řídit i vztahy mezi celosvětovou politickou autoritou a politickými autoritami jednotlivých národů. Této světové autoritě přísluší zvažovat a řešit otázky vznikající ve věci obecného světového blaha – týkají se sféry hospodářské, sociální, politické a kulturní; otázky, které je pro jejich závažnost, široké souvislosti a naléhavost nutno pokládat za příliš složité, než aby je mohly úspěšně řešit vlády jednotlivých států.*“¹⁴¹

Další encyklikou, která se dotýkala zásady subsidiarity, je „*Centesimus Annus*“ v překladu „*Sté výročí*“ předložená papežem Janem Pavlem II. ke 100.výročí Rerum Novarum 21.května 1991. Tato encyklika tak trochu kritizuje sociální stát, zároveň naráží na dva problémy dnešní společnosti. První problém se týká průmyslových zemí, jimž se pomocí efektivního hospodářského systému podařilo pronikavě zvýšit hmotný blahobyť. Církev tento pokrok uznává, zároveň však zdůrazňuje, že se nepodařilo stejnou měrou uskutečnit pokrok i v oblasti morální. Je narušena základní buňka společnosti, rodina: skupinové egoismy podkopávají solidaritu, vzniká nebezpečí, že

¹³⁹ KERBLE, P. *Encyklika Pia XI Quadragesimo Anno, o uspořádání společnosti, obnově společenského řádu a jeho zdokonalení podle zásad evangelia ke 40. výročí vydání Rerumnovarum*, 1996[online]. Dostupné z: http://www.kebrle.cz/katdocs/soc_enc/QuadragesimoAnno.htm.

¹⁴⁰ WINTR, J. *Zásada subsidiarity a princip suverenity lidu*. In: GEORGIEV, J. *Princip subsidiarity v právní teorii a praxi*, s. 35.

¹⁴¹ KERBLE, P. *Encyklika Jana XXIII Pacem in Terris, o míru mezi všemi národy v pravdě, spravedlnosti, lásce a svobodě*, 1996[online]. Dostupné z: http://www.kebrle.cz/katdocs/soc_enc/PacemInTerris.htm.

práce bude degradována na zboží. Společnost ovládaná konzumismem vytěsňuje ze svého života skutečné hodnoty i otázky po smyslu bytí. Vzniká duchovní prázdnota. Druhý problém se týká rozdělení světa na chudé a bohaté. Jan Pavel II. nezastává žádné utopie, ale dotýká se ho, že lidé mohou tento skandál trpět, že nejsou připraveni k radikálním obětím a že nenutí své vlády k rozhodným opatřením proti chudobě. Lidská důstojnost, blahobyt a mír by neměly být výsadou menšiny, protože jsou určeny všem! Papež Jan Pavel II. poprvé v dějinách sociálních encyklik uvádí pozitivní prvky svobodného tržního hospodářství, ke kterým patří sociálně odpovědné vlastnictví, soukromé podnikání založené na věcných znalostech, mravní odpovědnosti a soukromé iniciativě, odpovědnou práci opírající se o vědu, techniku a umění, trh a výkonem podmíněný zisk. Všechny tyto prvky však musí spojovat obecné blaho.¹⁴²

Pojem subsidiarita se objevuje také v encyklice „*Caritas in Veritate*“ v překladu „*Láska v pravdě*“ předložené papežem Benediktem XVI. v roce 2009. Caritas in veritate je princip, kolem kterého se rozvíjí sociální učení církve. V článku 57 se doslova píše: „*Zvláštním projevem lásky a vůdčím kritériem bratrské spolupráce věřících s nevěřícími je samozřejmě princip subsidiarity, výraz nezcižitelné lidské svobody. Subsidiarita je především pomocí lidské osoby, prostřednictvím autonomie prostředkujících organismů. Tato pomoc se nabízí, když osoba a subjekty ve společnosti nedovedou konat samy, a vždycky v sobě zahrnuje emancipační cíle, protože upřednostňuje svobodu a účast jakožto přebírání odpovědnosti. Subsidiarita respektuje důstojnost lidské osoby, v níž spatřuje subjekt, který je vždy schopný dávat něco druhým. Subsidiarita je uznáním toho, že lidská bytost je konstituována jako niterná vzájemnost, a tak je účinným protilekem proti každé formě paternalistického asistencialismu. Může uplatňovat jak mnohotvárné členění úrovní, a tedy pluralismus subjektů, tak i jejich koordinaci. Jde tedy o princip obzvláště vhodný pro řízení globalizace a její orientování směrem k pravému rozvoji člověka.*“¹⁴³

V článku 58 se poté můžeme dočíst, že: „*Princip subsidiarity je třeba udržovat v těsném spojení s principem solidarity a naopak, protože subsidiarita bez solidarity*

¹⁴² KERBLE, P. Encyklika Jana Pavla II. *Centesimus annus, ke 100. výročí Rerum novarum*, 1996 [online]. Dostupné z: http://www.kebrle.cz/katdocs/soc_enc/PacemInTerra.htmhttp://www.kebrle.cz/katdocs/soc_enc/CentesimusAnnus.htm.

¹⁴³ BENEDIKT XVI. *Caritas in veritate: Láska v pravdě: encyklika o integrálním lidském rozvoji v lásce a v pravdě*.

*upadá do partikularismu nebo privatizace, a stejně tak solidarita bez subsidiarity upadá do asistencialismu, který ponižuje toho, kdo je v nouzi. Toto všeobecné pravidlo je třeba mít stále na zřeteli, i když stojíme před tematikou týkající se mezinárodní rozvojové pomoci.*¹⁴⁴

Texty, jejichž důraz je kladen na katolickou sociální teorii, obvykle obsahují kapitolu nebo stručnou diskusi o principu.¹⁴⁵

Z tohoto výčtu lze usoudit, že církve se do hloubky zabývala tímto principem. Zdá se, že problémy, které byly před 100 lety, jsou i v dnešní moderní společnosti, která je nedokáže zatím efektivně řešit.

Princip subsidiarity v rámci katolické sociální teorie je předpokladem na posílení osob, které řeší problémy, jež je ovlivňují bez zásahu větších a často více centralizovaných sociálních, soukromých, náboženských nebo vládních orgánů.¹⁴⁶

2.3 Úloha principu subsidiarity v Evropské unii

Princip subsidiarity nalezneme také v zakládajících smlouvách o Evropské unii. Princip je nejčastěji spojen s Evropskou integrací. V rámci Evropské unie je spojován s právem, které já zde zmiňovat nebudu, jelikož není předmětem této práce. Zmíním se zde o evropské integraci a zaměřím se na princip subsidiarity v nejdůležitějších smlouvách Evropské unie, tj. Maastrichtská smlouva, Amsterodamská smlouva a Lisabonská smlouva.

Zásada subsidiarity je definována v článku č. 5 Smlouvy o Evropské unii. Jeho cílem je zajistit, aby rozhodnutí byla přijímána co nejbližší občanům a aby se neustále prováděly kontroly, aby bylo možné ověřit, že akce na úrovni EU jsou opodstatněné s ohledem na možnosti dostupné na vnitrostátní, regionální nebo místní úrovni.¹⁴⁷

Konkrétně se jedná o zásadu, podle které EU nepřijme opatření (s výjimkou oblastí, které spadají do její výlučné pravomoci), pokud není účinnější než opatření přijatá na vnitrostátní, regionální nebo místní úrovni. Je úzce svázána se zásadou proporcionality,

¹⁴⁴ BENEDIKT XVI. *Caritas in veritate: Láska v pravdě: encyklika o integrálním lidském rozvoji v lásce a v pravdě.*

¹⁴⁵ EVANS, M. *The Principle of Subsidiarity as a Social and Political Principle in Catholic Social Teaching*, 2013 [online]. Dostupné z: <https://researchonline.nd.edu.au/cgi/viewcontent.cgi?article=1047&context=solidarity>.

¹⁴⁶ Tamtéž.

¹⁴⁷ *Subsidiarity*, 2018 [online]. Dostupné z: <https://eurlex.europa.eu/summary/glossary/subsidiarity.html>.

kteřá vyžaduje, aby jakákoli činnost EU nepřekročila rámec toho, co je nezbytné pro dosažení cílů Smluv.¹⁴⁸

Obecným cílem zásady subsidiarity je zaručit stupeň nezávislosti nižšího orgánu ve vztahu k vyššímu orgánu nebo místnímu orgánu ve vztahu k ústřední vládě. Zahrnuje tedy sdílení pravomocí mezi různými úrovněmi autority, což je zásada, která tvoří institucionální základ pro federální státy.¹⁴⁹

Princip subsidiarity se vztahuje na všechny orgány EU a má praktický význam zejména pro legislativní postupy. Lisabonská smlouva posílila úlohu vnitrostátních parlamentů i Soudního dvora při sledování dodržování zásady subsidiarity. Nejen, že byl uveden výslovný odkaz na subnárodní rozměr zásady subsidiarity, ale také posílil úlohu Výboru regionů a umožnil, podle uvážení vnitrostátních parlamentů, aby regionální parlamenty s legislativními pravomocemi byly zapojeny do mechanismus ex-ante "včasného varování".¹⁵⁰

Nyní poukážu na některé výhody, jako je lepší místní podvědomí, větší zájem o výsledek, větší flexibilita a přizpůsobivost k dané problematice, větší legitimita.¹⁵¹

Existují však i potencionální nedostatky a omezení uplatňování subsidiarity, např.

- **omezené kapacity**, kdy typicky menší organizace mají méně zdrojů a možná jsou schopny méně jednat než větší, mezinárodní organizací; institucionální slabost může být překážkou účinným zásahům; v nejhorším případě mohou slabé intervence zhoršit konflikty, které se snaží vyřešit
- **střety zájmů** mezi státy nebo organizacemi
- **předpojatost**, ve smyslu zaujetí ve prospěch elit na úkor inkluzivních (bezrozdílnost) a nestaraných řešení.¹⁵²

V rámci Evropské unie panuje propast mezi politickým a právním zakotvením principu subsidiarity a nedostatečnou praktickou aplikací této zásady. Souvisí to s tím, že je

¹⁴⁸ *Subsidiarity*, 2018 [online]. Dostupné z: <https://eurlex.europa.eu/summary/glossary/subsidiarity.html>.

¹⁴⁹ PANIZZA, R. *The principle of subsidiarity. FactSheets on the European Union: European Parliament*, 2018 [online]. Dostupné z: <http://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/7/the-principle-of-subsidiarity>.

¹⁵⁰ Tamtéž.

¹⁵¹ *The Principle of Subsidiarity: The Example of ECCAS in the Central African Crisis*, 2017 [online]. Dostupné z: http://cmi.fi/wpcontent/uploads/2017/03/Principle_of_Subsidiarity_ECCAS_CMI_English.pdf.

¹⁵² Tamtéž.

jednodušší vymezit abstraktní filosofickou koncepci nežli určit konkrétní důsledky této koncepce v jednotlivých případech. Nalezení řešení by bylo jistě žádoucí.¹⁵³

2.3.1 Subsidiarita v rámci evropské integrace

Proces evropské integrace, která vyvrcholila do podoby Evropské unie, začala po skončení 2. světové války, kdy se začaly objevovat myšlenky na stmelení evropského kontinentu tak, aby už nikdy nedocházelo ke krvavým konfliktům mezi evropskými sousedy. Důvodem k vzájemnému propojení evropských zemí byl také zájem o zlepšení ekonomické situace a posílení hospodářského blahobytu. Základem integrace v Evropě se v poválečném období stala ekonomická a bezpečnostní situace.¹⁵⁴

Ve snaze upevnění mírů v Evropě zahájila skupina evropských zemí úzkou ekonomickou spolupráci, jejímž hlavním cílem bylo vybudovat silnou ekonomiku spojením ekonomik jednotlivých členských států, které dosud nesly důsledky nejzávažnějšího konfliktu v dějinách lidstva, jenž se odehrál na evropském území.¹⁵⁵

První zprávou, která princip subsidiarity evokovala, byla tzv. „*Tindemansova zpráva*“ o Evropské unii z roku 1976. Tato zpráva princip subsidiarity výslovně nezmiňovala, ale některými svými ustanoveními utvořila předpoklady pro její plnější zapojení do debat o uspořádání Společenství i budoucí Evropské unie.¹⁵⁶

Další příležitostí k debatě o principu subsidiarity na půdě Evropského společenství byla „*McDougallova zpráva*“ z roku 1977, která pojednávala o otázkách financování. Jedná se o první zprávu, která předložila konkrétní návrh na test subsidiarity. Samotný princip subsidiarity však ve zprávě nebyl definován.¹⁵⁷

Původní směřování evropské integrace obsahovalo růst zaměstnanosti a životní úrovně. Požadavek ekonomické integrace Evropy byl prezentován v roce 1950 v Schumanově deklaraci, která navrhovala vytvoření organizace, jež by místo jednotlivých států

¹⁵³ SCHEU, H.CH.. *Pojem a geneze principu subsidiarity*. In: GEORGIEV, J. (ed.). *Princip subsidiarity v právní teorii a praxi*, str. 24.

¹⁵⁴ EKB. *Jak šel čas s evropskou integrací: Podívejte se na historické milníky, které vedly ke vzniku dnešní EU*, 2018 [online]. Dostupné z: <https://www.info.cz/historie-vznik-eu-wiki>.

¹⁵⁵ Srov. TOMEŠ, I. a KOLDINSKÁ, K. *Sociální právo Evropské unie*, s. 35.

¹⁵⁶ Srov. DRULÁKOVÁ, R. *Subsidiarita v Evropské unii: právní princip anebo užitečný symbol?*, s. 40.

¹⁵⁷ Tamtéž, s. 41-42.

koordinovala a dohlížela na ocelářský a uhelný průmysl, jakožto strategické oblasti. Na základě toho vzniklo v roce 1951 Evropské společenství uhlí a oceli.¹⁵⁸

V roce 1957 bylo založeno Evropské hospodářské společenství a Evropské společenství pro atomovou energii.¹⁵⁹

Subsidiarita je dnešní módní myšlenka, i když její význam zůstává nejasný. Jeden by se mohlo pravdu divit, proč se těší takového úspěchu, jelikož jeho původ se nachází ve vzdálené minulosti. Je bezpochyby vhodný pro svět, který zažívá nejen hospodářskou krizi, ale i krizi hodnot vyznačené "novými" nápady a určitou mírou právní nejistoty.¹⁶⁰

Nicméně na Evropskou unii se snáší nevole kritiky. Tomský uvádí, že Evropská unie je také pastí stamilionů občanů, kteří se domnívají, že se stanou součástí volného sdružení států, známého pod heslem volného pohybu lidí a kapitálu, minimální mezinárodní organizace, která měla pohlídat podmínky ekonomické soutěže a likvidovat státní subvence a nikoliv experimentu, ale vytvořit postupně po kouscích centrální vládu celého kontinentu čili nepřátelský stát. Patří k nim i Česká republika, chtěli do Evropy a vstoupili do Unie.¹⁶¹

2.3.2 Subsidiarita v rámci Maastrichtské smlouvy

Maastrichtská smlouva o Evropské unii byla podepsaná v Maastrichtu (Nizozemsko) 7. února 1992, v platnost poté vstoupila 1. listopadu 1993.¹⁶²

Princip subsidiarity se stal základním principem Evropské unie díky zásluze této smlouvy. Maastrichtská smlouva princip subsidiarity zmiňuje jako oficiální instrument, s jehož pomocí by se měla řídit dělba vertikálních kompetencí.¹⁶³

V hlavě II článku 3b nalezneme konkrétní podobu zásady subsidiarity, která zní: *„Společenství jedná v mezích pravomocí svěřených mu touto smlouvou a cílů v ní stanovených. V oblastech, které nespádají do jeho výlučné pravomoci, vyvíjí v souladu*

¹⁵⁸ TOMEŠ, I. a KOLDINSKÁ, K. *Sociální právo Evropské unie*, s. 36.

¹⁵⁹ Tamtéž, s. 36.

¹⁶⁰ *Definition and Limits of the Principle of Subsidiarity*, 2003[online]. Dostupné z: <https://rm.coe.int/1680747fda>.

¹⁶¹ TOMSKÝ, A. *Unie je past Evropských národů*. In: BŘICHÁČEK, Tomáš, LOUŽEK, Marek, ed. *Evropská unie v pasti centralizace: sborník textů*, s. 27.

¹⁶² SOKOL, Jan. *Maastrichtská smlouva a Amsterodamská smlouva. Fakta a čísla o Evropské unii: Evropská parlament* [online]. Dostupné

z: <http://www.europarl.europa.eu/factsheets/cs/sheet/3/maastrichtska-smlouva-a-amsterodamska-smlouva>.

¹⁶³ DRULÁKOVÁ, R. *Subsidiarita v Evropské unii: právní princip anebo užitečný symbol?*, s. 13.

*se zásadou subsidiarity Společenství činnost pouze tehdy a do té míry, pokud sledovaných cílů nemůže být dosaženo uspokojivě na úrovni členských států, a proto, z důvodu jejich rozsahu či účinků, jich může být lépe dosaženo na úrovni společenství. Činnost Společenství nepřekročí rámec toho, co je nezbytné pro dosažení cílů této smlouvy.*¹⁶⁴

Princip subsidiarity měl přinést rozhodovací procesy co nejbližše občanům. Evropská rada si byla vědoma faktu, že pojem subsidiarita nebude mít pro mnohé občany jasný význam, obsah a cítila nutnost tento princip v rámci dodatečné kampaně objasnit. Objasnění principu subsidiarity je důležité, pokud to Společenství provede s podporou svých občanů. Uvedení principu do praxe by mělo být prioritou všech institucí Společenství, aniž by byla narušena mezi nimi rovnováha.¹⁶⁵

K dosažení nejucelenějšího pohledu na subsidiaritu je třeba se věnovat i některým dalším článkům a ustanovením této smlouvy. Je třeba upozornit na vztah subsidiarity k některým platným právním principům Společenství, které mohou mít na aplikaci vliv.¹⁶⁶

Považuji za vhodné zmínit se o tzv. testu subsidiarity. Pokud konkrétní případ nepatří do výlučných pravomocí Společenství ani jednotlivých členských států, poté patří do skupiny pravomocí sdílených, na které se ze smluv aplikuje princip subsidiarity. Ten by měl také určit, jaký stupeň je nejlepší pro dosažení vytyčeného cíle, a tudíž i oprávněn jednat, a to na základě provedeného testu. Kritéria testu však nejsou dána přesně. Jedná se o dostatečnost akce členských států, lepší dosažení cíle Společenství, rozsah nebo efekt předpokládané akce.¹⁶⁷

2.3.3 Subsidiarita v rámci Amsterodamské smlouvy a Amsterodamského protokolu

Amsterodamská smlouva byla podepsána 2. října 1997 v Amsterodamu (Nizozemsko). Nepřinesla, pokud se týká subsidiarity, žádné změny. Většina členských států se shodla na mezivládní konferenci v roce 1996-1997, že změny v článku 3b Maastrichtské

¹⁶⁴ *Smlouva o Evropské unii*. In: *Úřední věstník*, 1992[online]. Dostupný z: http://www.euroskop.cz/gallery/2/758smlouva_o_eu_puvodni_verze.pdf.

¹⁶⁵ DRULÁKOVÁ, R. *Subsidiarita v Evropské unii: právní princip anebo užitečný symbol?*, s. 103.

¹⁶⁶ DRULÁKOVÁ, R. *Subsidiarita v Evropské unii: právní princip anebo užitečný symbol?*, 109.

¹⁶⁷ Tamtéž, s. 118.

smlouvy nejsou zapotřebí. Zároveň se státy shodly na tom, že nejasnosti kolem subsidiarity, především její aplikace musejí být objasněny.¹⁶⁸

Místo změny došlo k připojení Protokolu o používání zásad subsidiarity a proporcionality. Měl mít stejnou závaznost jako samotné smlouvy. Jedná se o třicátý protokol, který byl k této smlouvě přijat. V preambuli je uvedeno, že členské státy se rozhodly stanovit podmínky použití zásad subsidiarity, aby se přesně vymezila kritéria jeho použití a zajistilo se jejich přísné dodržování. Preambule odkazuje na některé dokumenty upravující používání principu subsidiarity, které již dříve byly přijaty.¹⁶⁹

V Amsterodamském protokolu nenalezneme např. charakteristiku subsidiarity jako politického principu. Ovšem objasňuje mnohé aspekty používání subsidiarity v praxi, jejich kvalitu a obsah. Všechna ustanovení v tomto protokolu jsou z právního hlediska závazná a podléhají přezkoumání Soudním dvorem. Dodržování je právně vymahatelné.¹⁷⁰

¹⁶⁸ DRULÁKOVÁ, R. *Subsidiarita v Evropské unii: právní princip anebo užitečný symbol?*, s. 148.

¹⁶⁹ Tamtéž, s. 149.

¹⁷⁰ Tamtéž, s. 157.

2.3.4 Princip subsidiarity v rámci Lisabonské smlouvy

Lisabonská smlouva pozměňující Smlouvu o Evropské unii a Smlouvu o založení Evropského společenství byla podepsaná 13. prosince 2007 v Lisabonu (Portugalsko).¹⁷¹

Lisabonská smlouva odstoupila od sjednocení právních aktů Unie – zákon, rozhodnutí, doporučení, nařízení, stanoviska a zachovávají stávající systém.¹⁷²

V článku 5, odstavci 3 se uvádí: „Podle zásady subsidiarity jedná Unie v oblastech, které nespádají do její výlučné pravomoci, pouze tehdy a do té míry, pokud cílů zamýšlené činnosti nemůže být dosaženo uspokojivě členskými státy na úrovni ústřední, regionální či místní, ale spíše jich, z důvodu jejího rozsahu či účinků, může být lépe dosaženo na úrovni Unie. Orgány Unie uplatňují zásadu subsidiarity v souladu s Protokolem o používání zásad subsidiarity a proporcionality. Vnitrostátní parlamenty dbají na dodržování zásady subsidiarity v souladu s postupem uvedeným v tomto protokolu.“¹⁷³

V Lisabonské smlouvě nalezneme vymezení výlučných, sdílených a koordinačních pravomocí. Pro aplikaci subsidiarity jsou nejdůležitější sdílené pravomoci, které se uplatňují v následujících oblastech – vnitřní trh, sociální politika, životní prostředí, doprava, prostor svobody aj. Lisabonská smlouva poprvé zřetelně stanovila politiky, kdy je lepší uplatňovat princip subsidiarity.¹⁷⁴

¹⁷¹ Lisabonská smlouva pozměňující smlouvu o Evropské unii a smlouvu o založení Evropské unie z. In: *Konference zástupců vlád členských států*, 2007[online]. Dostupný z: http://www.euroskop.cz/gallery/2/738-lisabonska_smlouva.pdf.

¹⁷² DRULÁKOVÁ, R. *Subsidiarita v Evropské unii: právní princip anebo užitečný symbol?*, s. 166

¹⁷³ *Konsolidované znění smlouvy o Evropské unii a smlouvy o fungování Evropské unie*. In: *Úřední věstník*, 2008[online]. Dostupný z: file:///C:/Users/Admin/Downloads/konsolid.zn%C4%9Bn%C3%AD_smluv_lisabon.pdf.

¹⁷⁴ DRULÁKOVÁ, R. *Subsidiarita v Evropské unii: právní princip anebo užitečný symbol?*, s. 166-167.

3 Sociálně etické souvislosti

Obsahem této kapitoly je krátké představení etických pojmů, které jsou stěžejní pro pochopení 4. kapitoly, a také propojení etiky a sociální práce.

3.1 Základní pojmy související s etikou

Protože je tato práce zaměřená také na etiku, považuji za nutné osvojit si některé základní pojmy související s etikou. Je vhodné věnovat pozornost terminologii základních pojmů.

3.1.1 Etika

Pojem etika vychází z řeckého *éthos*, což lze přeložit jako mrav, zvyk či obyčej. Jedná se o nauku, která se zabývá obvyklým/správným jednáním lidského společenství. Můžeme říci, že vývoj etiky byl totožný s vývojem filosofie.¹⁷⁵

Zásluhu na vytvoření etiky lze připsat Aristotelovi, který vytvořil Etiku Nikomachovu, která věnuje pozornost individu a respektujícímu obecný prospěch, jímž je blaho státu.¹⁷⁶

Aristoteles rozlišuje v lidské činnosti činnost tvořivou (dělání, zhotovení), praktickou (jednání) a teoretickou (poznání). V etice se jedná o etiku praktickou.¹⁷⁷

Chceme-li etiku definovat, pak lze říci, že etika je filosofická věda o správném způsobu života, která vychází z racionálních přístupů a snaží se nalézt či zdůvodnit společné a obecné základy, na nichž stojí předmět etiky (morálka). Můžeme říci, že etika je teorií morálky.¹⁷⁸

Etika tvoří součást kultury dané společnosti. Kulturou lze označit naučené a předávané hodnoty, normy, přesvědčení, zvyklosti dané skupiny lidí. Tyto složky ovlivňují rozhodování, myšlení a jednání specifickým způsobem.¹⁷⁹

Etika stanovuje a posuzuje „*to, co je*“ a „*to, co má býti*“ z hlediska správnosti, mravnosti dobra.¹⁸⁰

¹⁷⁵ JANKOVSKÝ, J. *Etika pro pomáhající profese*, s. 21.

¹⁷⁶ Tamtéž, s. 21.

¹⁷⁷ MAHROVÁ, G. a VENGLÁŘOVÁ, M... *Sociální práce s lidmi s duševním onemocněním.*, s. 48.

¹⁷⁸ JANKOVSKÝ, J. *Etika pro pomáhající profese*, s. 22.

¹⁷⁹ Srov. KUTNOHORSKÁ, J. *Etika v ošetrovatelství*, s. 12.

Etikou dle Anzebachera¹⁸¹ rozumíme vědeckou filosofickou či teologickou disciplínu, jejímž předmětem jsou správná pravidla nebo normy lidského jednání neboli lidské praxe. Etika dle něj vychází z několika faktů:

- člověk se na rozdíl od zvířete chová určitým způsobem, ale dokáže jednat, rozhodovat se k určité činnosti svobodně na základě rozumové úvahy;
- člověk je člověkem pouze mezi lidmi, jeho jednání se nachází v kontextu vzájemného působení, má povahu interakcí; jsme odpovědní za to, co konáme a musíme své jednání jeden před druhým ospravedlnit;
- rozmanitost situací nás nutí, abychom situace typizovali a stanovili pravidla, která našemu jednání poskytují orientační směrnice; z těchto jednání se buduje osobní morálka, dále to vede k tendenci zajišťovat těmto pravidlům sociální přijetí, tzv. normy;
- každé stanovení norem jednání předpokládá určitá kritéria; základní kritéria závisí na jistotách, které se týkají celkového zájmu osob a tím toho, co je pro ně v poslední řadě vpravdě dobrem.

3.1.2 Sociální etika

Anzebacher¹⁸² uvádí, že sociální etika se věnuje morálnímu hodnocení sociální skutečnosti, tzn. sociálních útvarů, do nichž se zpevnily interakce. Můžeme si položit otázku: *Jsou dané institucionální útvary spravedlivé?* Sociální etika na základě kritérií posuzuje vztahy, struktury, řády, systémy pravidel po stránce jejich spravedlivosti.

Sociální etika musí usilovat o individuální rozvoj jedince, obsahuje kromě hospodářské také antropologickou dimenzi. Současně by se měla věnovat rozvoji lidstva jako celku a vyjadřovat tak solidaritu s lidmi v nouzi. Sociální etika si všímá jednotlivých příčin nespravedlnosti vůči jednotlivcům. Měla by vychovávat lidi k péči o vlastní budoucnost. Stát by měl usilovat především v péči o dobro celku.¹⁸³

V rámci sociální etiky se setkáváme také s pojmem křesťanská sociální etika. Lze říci, že křesťanská sociální etika se odvolává na Písmo svaté. Křesťanská víra čerpá

¹⁸⁰ KUTNOHORSKÁ, J. et al. *Etika pro zdravotně sociální pracovníky*, s. 12.

¹⁸¹ Srov. ANZENBACHER, A. *Křesťanská sociální etika: úvod a principy*, s. 9.

¹⁸² Tamtéž, s. 12

¹⁸³ Srov. DOLISTA, J. *Podněty k reflexi o sociální etice*, 2004 [online]. Dostupné z:

<https://www.epravo.cz/top/clanky/podnety-k-reflexi-o-socialni-etice-28117.html>.

směrodatné jistoty, které jsou rozhodující pro veškerou křesťanskou praxi, a proto určují směr.¹⁸⁴

3.1.3 Morálka

Pojem morálka vychází z latinského *mos* či *mores*, do češtiny lze přeložit jako mrav, obyčej, zvyk. V původním smyslu znamená morálka vůli, která je člověku uložena autoritou, tedy zákony nebo předpisy.¹⁸⁵

Morálka je soubor uznávaných mravních norem, které vyplývají z určitého chápání mravních hodnot, z jejich povahy a hierarchie. Tento souhrn názorů, pravidel, zvyků či ideálů je historicky i kulturně podmíněn. Podléhá vnitřní kontrole, což je svědomí a kontrole vnější, tedy sociální. Ve vztahu jedince k morálce se utváří sociální identita vůči společnosti, ve které žije.¹⁸⁶

Morálka se často ztotožňuje s etikou, ale je třeba tyto dva pojmy odlišovat. Morálka představuje pravidla lidského chování a jednání a odpovídá pravidlům a hodnotám, k nimž je jedinec vázán osobně, zatímco etika odpovídá pravidlům a hodnotám obecně, veřejně uznávaným.¹⁸⁷

Morálka hodnotí lidské chování z hlediska zla a dobra, a to v porovnání s lidským svědomím. Morálka plní několik funkcí. Jedná se o funkci poznávací, která se týká vztahu ke společnosti, dále o funkci regulativní v rámci chování člověka a humanizační funkci, týkající se zušlechťování člověka.¹⁸⁸

3.1.4 Odpovědnost

Odpovědnost je klíčovým bodem v rámci principu subsidiarity. Princip subsidiarity předpokládá, že jedinec je primárně odpovědný za věci, které může vykonat sám bez pomoci jiného člověka. Teprve, až když není schopen si pomoci sám, osloví rodinu. Když mu rodina nepomůže, tak se obrátí na město, obec, kraj a až v poslední fázi se obrací na stát. Proto považují za vhodné uvést, co si pod pojmem odpovědnost představit.

¹⁸⁴ ANZENBACHER, Arno. *Křesťanská sociální etika: úvod a principy*, s. 15.

¹⁸⁵ Srov. JANKOVSKÝ, Jiří. *Etika pro pomáhající profese*, s. 24.

¹⁸⁶ Tamtéž, s. 24.

¹⁸⁷ Srov. KUTNOHORSKÁ, J. et al. *Etika pro zdravotně sociální pracovníky*, s. 20.

¹⁸⁸ Srov. JANKOVSKÝ, Jiří. *Etika pro pomáhající profese*, s.24.

Lze říci, že máme odpovědnost vůči sobě, tj. etika cti a odpovědnost vůči druhým. Etika cti se řídí vlastním závazkem mé vlastní minulosti, rodiny, společenské vrstvy – nicméně něčím, co nejsem já. Závazek sice člověk na sebe bere vsutku svobodně, vědomě, a neruší jím tedy svoji autonomii, nicméně jakoby potom jednal tento závazek, a ne jednající osoba sama. Odpovědnost vůči druhým se především týká závazku vůči budoucímu, což je také závazek před druhým i před druhými. Tím, že člověk váže své budoucí jednání a nabízí tak svůj závazek vůči druhým, aby se na ně mohli spolehnout a opřít se o něj. Etika odpovědnosti se stará zejména o to, jak bychom mohli usnadnit život druhým lidem.¹⁸⁹

Spaemann uvádí, že odpovědnosti za sebe sama se ujímáme neustále, když děláme to, co vyžadují naše přirozené zájmy. Dále se jich ujímáme také tehdy, když uspokojování svých primárních zájmů a požadavků vyplývajících z vnímání druhých jakožto teologicky strukturovaných bytostí. Neboť takto se teprve konstruuje důstojnost nás jako lidí.¹⁹⁰

Druhým mezním případem dle Spaemanna je odpovědnost za život člověka, jehož ukončení života by pro nikoho neznamenalou nějakou škodu nebo ztrátu. Úcta k takovému životu předpokládá, že hodnota lidského života není vztažená vůči někomu, pro něhož má tento život hodnotu, nýbrž bez ohledu na to, že lidský život je hoden úcty.¹⁹¹

I když odpovědnost dnešnímu člověku ukazuje nejprve odpovědnost vůči sobě samému ve vlastním svědomí, vzniká vždy vůči něčemu, co je mimo, vůči jinému a druhému.¹⁹²

Jedinec, který se zavazuje a přijímá odpovědnost, na sebe bere značné „riziko“. Nemůže totiž předem vědět nejen výsledek, jak to dopadne, ale ani co všechno to od něj bude vyžadovat.¹⁹³

To, zda vnímáme skutečnost skutečného, není pouze naše věc, nýbrž je to požadavek na nás, a my neseme odpovědnost za to, zda mu dostojíme. Naše jednání jsou buď správná, nebo nesprávná dle toho, zda jsou, nebo nejsou ve shodě s touto odpovědností.¹⁹⁴

¹⁸⁹ SOKOL, Jan. *Morálka a právo: Etika a čas*, 2014 [online]. Dostupné z: <http://www.jansokol.cz/2014/03/etika-a-cas/>.

¹⁹⁰ Srov. SPAEMANN, Robert. *Štěstí a vůle k dobru: (pokus o etiku)*, s. 204.

¹⁹¹ Srov. Tamtéž, s.205.

¹⁹² SOKOL, Jan. *Morálka a právo: Etika a čas*, 2014 [online]. Dostupné z: <http://www.jansokol.cz/2014/03/etika-a-cas/>.

¹⁹³ SOKOL, Jan. *Morálka a právo: Etika a čas*, 2014 [online]. Dostupné z: <http://www.jansokol.cz/2014/03/etika-a-cas/>.

Odpovědné zacházení je přiměřené nejen vůči všemu, pro co je něco dobré, ale také vůči všemu, co je k něčemu dobré. Odpovědnost „za co“ a „před čím“ se nekryje. V principu jsme všichni odpovědni každému, kdo je s to klást otázky „proč?“ a „jakým právem?“. A jsme odpovědni za vše, co může mít nějakou hodnotu.¹⁹⁵

Odpovědnost předpokládá určité „před čím“, nějakého adresáta, někoho, kdo nás může volat k odpovědnosti a je přístupný objasnění důvodu. Je známá jedna taková k odpovědnosti volající bytost, a tou je člověk. Instancí v nás samých, která nás volá k odpovědnosti v rámci vnitřního rozporu a nepřipouští smlouvání, je svědomí.¹⁹⁶

Naše odpovědnost za lidi a také vůči lidem se zakládá na nároku každého člověka být vnímán každou jinou rozumovou bytostí nikoli pouze jako předmět, nýbrž jako „bytí sebou samým“.¹⁹⁷

Dále existuje morální odpovědnost. Šimek¹⁹⁸ říká, že: *„Morální odpovědnost je schopnost člověka, přisuzovat si úkonem praktického rozumu vinu nebo zásluhu za své jednání nebo následky jednání, případně zavázat se nebo být vázán k určitému jednání do budoucna. Jenom člověk může být odpovědný. Možnost odpovědnosti nezáleží jen na tom něco způsobit, tj. být něčeho příčinou, ale ve hře musí být navíc svoboda a rozum. Tj. schopnost dobrovolně chtít a rozumně uvážit morální význam jednání. Dále uvádí příklad, roční dítě, když se „dobrovolně“ řízne ostrým nožem, tak jej za to nečiníme odpovědným, ale činíme za to odpovědné jeho rodiče. Pro podstatu odpovědnosti je klíčové, že se jedná o relaci, tj. o vztah a to trojmístní. Někdo je odpovědný za něco, před někým.“*

Vždy, když budeme přemýšlet o odpovědnosti, měli bychom vždy najít odpověď na otázku „kdo je odpovědný“, dále „za co je odpovědný“ a poté „před kým jsme odpovědné“.

3.1.5 Spravedlnost

V rámci následující kapitoly se budu zabývat pojetím co je a co není spravedlivé. Spravedlností se již zabývali řeční filosofové. Slovo spravedlnost, v dnešní době používá

¹⁹⁴ Srov. SPAEMANN, Robert. *Štěstí a vůle k dobru: (pokus o etiku)*, s.192.

¹⁹⁵ Tamtéž, s. 196.

¹⁹⁶ Tamtéž, s.200-201.

¹⁹⁷ Tamtéž, s.202.

¹⁹⁸ ŠIMEK, V. *Morální odpovědnost*. In: *Youtube*,2016 [online]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=VILnBF7lcvU>.

kdekdo, v pojetí každého jedince však může znamenat v podstatě cokoliv. Můžeme říci, že všichni předpokládáme a máme také nějaké ponětí o tom, které věci jsou spravedlivé, a které jsou nespravedlivé, avšak co člověk, to jiný názor. V médiích často slyšíme heslo „spravedlnost a mír“. Domnívám se, že v dnešní době spravedlnost ztrácí svou sílu, a lidé, kteří jednají spravedlivě, se stávají ohroženým druhem. V dnešní době panuje spíše závist či korupce. Povinnost jednat spravedlivě můžeme připisovat všem jedincům. Ať se jedná o soudce, sociální pracovníky, policisty.

Se spravedlností se můžeme setkat již v dobách minulých. Nejspravedlivějším a zároveň nejmoudřejším člověkem byl v dávných dobách král Šalamoun. Proslulý je příběh dvou žen, kterým se narodily děti. Jedno dítě však zemřelo a žena si přisvojila dítě druhé ženy. Spor o dítě došel až před soud. Šalamoun rozhodl, že dítě rozseknou na půl a každé z nich dají jeho půlku. Jedna žena chladně s výrokem souhlasila, druhá však prosila krále, ať dítě nezabíjí a dají jej první ženě. V tu chvíli Šalamoun poznal, které ženě dítě patří a došel tak ke spravedlivému rozhodnutí. Na Slovensku měli také svého spravedlivého hrdinu. Byl jím Jánošík, který dle nich bohatým bral a chudým dával. Dneska již víme, že Jánošík byl pouhý zbojník, bohatým skutečně bral, ale chudým nedával. Avšak pro ně zůstává spravedlivým hrdinou. Spravedlivý byl například Masaryk, který odhalil zfalšování Rukopisu zelenohorského a královédvorského, přestože by poukazovaly na historickou hodnotu.

S pojmem spravedlnost se nejčastěji můžeme setkávat v rámci trestního práva, kdy každý má například nárok na spravedlivý soud/proces.

Pojetí spravedlnosti můžeme nalézt i v rámci sociální politiky. Nalezneme jej pod pojmem sociální spravedlnost. Jedná se o jeden ze čtyř základních principů sociální politiky a je pro ni klíčový. Krebs¹⁹⁹ hovoří o spravedlnosti, která je postavená proti bezpráví a křivdě. Považuje jej také za základní mravní i náboženskou hodnotu, měřítko mezilidských vztahů, základ právního řádu, základ států a jejich politik. Sociální spravedlnost lze vymezit pravidly, dle kterých jsou ve společnosti rozdělovány příjmy, bohatství, životní příležitosti a předpoklady mezi jednotlivce i sociální skupiny. Můžeme sem zařadit například spravedlivou mzdu za vykonanou práci; spravedlivé uplatnění na trhu práce v rovině muž a žena; možnost spravedlivého vzdělání, které se týká handicapovaných; spravedlivé je rozdělovat všem stejně apod.

¹⁹⁹ KREBS, V. a kol. *Sociální politika*, s. 28-32.

Sociální spravedlnost je pojem relativní, proto je nutné na něj pohlížet z různých hledisek.

3.2 Základní koncept křesťanské sociální etiky

Tento základní koncept má charakter pojednávání o principech, které zpravidla vycházejí už z kompendia tradiční sociální nauky, a úvahy o principiálních otázkách se explicitně (jasné, zřetelné) i implicitně (nevyjádřené přímo) nacházejí v nové literatuře věnující se sociální etice. Jedná se o personalitu, solidaritu a subsidiaritu.²⁰⁰

- **Personalita:** jedná se o interakci lidí, proto každá reflexe sociální skutečnosti předpokládá pojem člověk a jeho určení; klíčovým pojmem člověka jako osoby;²⁰¹ princip personality rozvíjí principiální právní nárok každého člověka jako osoby;²⁰²
- **Solidarita:** Anzebacher²⁰³ uvádí, že o solidaritě teprve hovořil papež Jan Pavel II. a definuje ji jako trvalou a pevnou odhodlanost usilovat o obecné blaho neboli dobro všech a jednoho, každého, protože všichni jsme odpovědni za všechny; v běžném jazyce znamená vzájemný závazek nebo ochotu vzájemně se podporovat; zavazuje k sociální spolupráci, jejímž cílem je zaručit lidstvo – právní status osoby pro všechny;²⁰⁴
- **Subsidiarita:** jedná se o sociálně etický princip organizace obecného blaha ve smyslu, že se zřetelem k jednotlivým osobám a k stupňovité mnohosti sociálních útvarů dává vodítko k přidělení kompetencí;²⁰⁵

3.3 Sociální práce a etika – souvislost

V rámci praxe v sociální oblasti se setkáváme s různými cílovými skupinami, které mají mnoho etických specifik. Můžeme se tak setkat s pojmy etický problém či etické dilema. Jedná se o situace, kdy je např. nutné zvážit, kdy budeme zasahovat nebo vstupovat do života jednotlivce, nebo kterým sociálním případům dát přednost, či zvážit kvantitu poskytnutí pomoci tak, aby se nestal klient na pracovních závislý. Je tedy

²⁰⁰ Srov. ANZENBACHER, A. *Křesťanská sociální etika: úvod a principy*, s. 179

²⁰¹ Tamtéž, s. 179-180.

²⁰² Tamtéž, s. 198.

²⁰³ Tamtéž, s. 197.

²⁰⁴ Tamtéž, s. 198.

²⁰⁵ ANZENBACHER, A. *Křesťanská sociální etika: úvod a principy*, s. 213.

nutné dodržovat etické zásady. Pracovníci v sociální práci by se měli řídit Etickým kodexem společnosti sociálního pracovníka České republiky.

Přesto, že není primárním cílem práce zmíněný etický kodex, lze nalézt několik bodů, které se dotýkají subsidiarity.

Ve vztahu ke klientovi.

- v článku 2.1.1.²⁰⁶ se píše: „*Sociální pracovník podporuje své klienty k vědomí vlastní odpovědnosti.*“
- v článku 2.1.5.²⁰⁷ nalezneme: „*Sociální pracovník podporuje klienty při využívání všech služeb a dávek sociálního zabezpečení, na které mají nárok, a to nejen od instituce, ve které jsou zaměstnáni, ale i ostatních příslušných zdrojů. Poučí klienty o povinnostech, které vyplývají z takto poskytnutých služeb a dávek. Podporuje klienta při řešení problémů týkajících se dalších sfér jeho života.*“
- v článku 2.1.6.²⁰⁸ se píše: „*Sociální pracovník podporuje klienty při hledání možností jejich zapojení do procesu řešení jejich problémů.*“

Ve vztahu ke společnosti v článku 2.5.6 je napsáno, že: „*Sociální pracovník požaduje uznání toho, že je zodpovědný za své jednání vůči osobám, se kterými pracuje, vůči kolegům, zaměstnavatelům, profesní organizaci a vzhledem k zákonným ustanovením, a že tyto odpovědnosti mohou být ve vzájemném konfliktu.*“²⁰⁹

²⁰⁶ SPOLEČNOST SOCIÁLNÍCH PRACOVNÍKŮ ČR. Etický kodex společnosti sociálních pracovníků, 2006 [online]. Dostupné z: http://socialnipracovnici.cz/public/upload/image/eticky_kodex_sspr.pdf.

²⁰⁷ Tamtéž.

²⁰⁸ Tamtéž.

²⁰⁹ SPOLEČNOST SOCIÁLNÍCH PRACOVNÍKŮ ČR. Etický kodex společnosti sociálních pracovníků, 2006 [online]. Dostupné z: http://socialnipracovnici.cz/public/upload/image/eticky_kodex_sspr.pdf.

4 Výše starobních důchodů a doplňkové penzijní připojištění v rámci principu subsidiarity

Obsahem čtvrté kapitoly je vysvětlení, jak funguje princip subsidiarity v rámci konkrétních příkladů z praxe v rámci sociální politiky. Situaci budu porovnávat se situací v Německu. Německo jsem si vybrala z toho důvodu, že jsem se dočetla, že ve všech oblastech sociální politiky i politického vedení je na „lepší“ úrovni než v České republice.

Důchody či sociální dávky jsou obecně doménou, ve které se dnešní moderní státy angažují, proto mnoho lidí jej bere jako jednu z klíčových poslání státu, ovšem se zapomíná na to, že v dobách minulých to fungovalo normálně, ovšem na základě dobrovolnosti. Vzpomeňme si na charitu, cechy, starobince, chudobince.

Než přistoupím ke konkrétním případům, je zde třeba zmínit, že princip subsidiarity je v podstatě nejvíce podoben stimulační funkci sociální politiky. Podstata stimulační funkce tkví v tom, že podporuje, vyvolává a podněcuje žádoucí sociální jednání jednotlivců nebo sociálních skupin v ekonomické oblasti i mimo ni. Lze říci, že motivuje lidi k vlastní odpovědnosti. Princip subsidiarity, jak sem uvedla v předchozích kapitolách, je chápán jako princip, který spojuje osobní odpovědnost se solidaritou.

Možností, jak ukázat fungování tohoto principu v rámci sociální politiky, je mnoho. Můžeme mezi ně zařadit důchodové a penzijní připojištění, nedávno medializované zrušení karenční doby, valorizaci příspěvku na péči či zvýšení rodičovského příspěvku. Já si pro tuto práci vybrala výši starobních důchodů a penzijní připojištění.

Základem této kapitoly je položení si otázky: *Je spravedlivá celoživotní odpovědnost v rámci reciprocity, když se celý aktivní věk člověk stará o stát i o sebe v rámci odvodů daní, zdravotního a sociálního pojištění?*

Pojem spravedlnost jsem již představila v předchozí kapitole. Reciprocita ve zkratce znamená vzájemný vztah nebo také zvýhodnění. Používá se převážně v rámci politiky.

4.1 Výše výplaty důchodů

Prvním konkrétním příkladem, na kterém lze ukázat uplatnění principu subsidiarity, jsou důchody. Lze říci, že celý důchodový systém je založený na principu reciprocity, tj. oplácení stejnou měrou. „*Já se starám o chod státu tím, že odvádím daně z výdělků,*

díky procentuální dani. Čím více vydělám, tím více zaplatím státu a on se reciprocitně stará o mě tím, že budu mít v budoucnosti vyšší důchod.“

Je to spravedlivé? Dle mého názoru ano. Nespravedlivé se mi například jeví fakt, že je značný rozdíl mezi výší důchodu u mužů a žen. Což se odvíjí od výše mezd. I když v dnešní době lze poukázat na fakt, že ženy jsou vzdělanější, avšak vyšší platy většinou nemají. Pokud ano, jedná se spíše o výjimky.

Když jsem si vybírala tyto příklady, přemýšlela jsem o tom, zda by mohly mít pravomoc v rámci rozdělování a určování výše důchodů kraje nebo obce. Obecně lze říci, že v každém kraji se žije jinak. Můžeme říci, že každý kraj je jinak drahý. Týká se to nájmu, spotřebního zboží, veřejných poplatků, lokálního zdražování, možností zaměstnání aj. Toto je nespravedlivé, ale v podstatě s tím jedinec může udělat jen to, že se buď přestěhuje, anebo už v rámci práce bude myslet na to, jak být odpovědný za lepší budoucnost. Třeba tím, že se dál dobrovolně vzdělává, tím se mu zvýší kvalifikace a možnost lepšího pracovního zařazení a postavení, a tudíž v budoucnosti bude mít nárok na vyšší důchod, než by měl, kdyby svou budoucnost nechtěl ovlivnit. Domnívám se, že většina vysokoškolských studentů si uvědomuje, že čím vyšší vzdělání bude mít, tím má větší šanci na to, aby se zabezpečili do budoucna. Myslím si, že všichni máme stejnou šanci, a záleží pouze na nás, zda ji využijeme. Vzdělání je dostupné všem. Dostala jsem se tedy k závěru, že důchody jsou nějakým způsobem propojeny se vzděláním.

Když se vrátím k pravomoci rozdělování důchodu, náleží tato pravomoc dle mého názoru pouze státu. V této oblasti je nutný pevný řád, aby se tak předcházelo nespravedlivému rozdělení důchodů. I když bychom chtěli dát možnost regionům rozdělovat důchody podle životních nákladů, vznikne nespravedlivý systém, který nebude motivovat pracující k vyšším výdělům. Mohlo by tak docházet k diskriminaci. Pro lepší představu (jak to vnímám já) uvedu příklad: „*Dva na sobě nezávislí seniori s trvalým bydlištěm v Praze, oba s průměrnou výší důchodu 18000 Kč se rozhodnou, že se přesunou na svou chatu v malé vesničce v Novohradských horách. V rámci této lokality se žije levněji (levnější nájem, pozemky, levnější nabídka bytů a domů). Tudíž i důchody by zde byly podle nákladů nižší, avšak v této lokalitě plně dostačující. Jeden senior změní trvalé bydliště, druhý senior se tam pouze přesune, avšak nechá si trvalý pobyt v Praze. Ten, který se oficiálně přestěhoval, bude ve značné nevýhodě, neboť dojde ke snížení jeho důchodu, na základě lokálních nákladů, zatímco u druhého ne.*“

Přesto, že se o stát oba starali stejnou měrou a byl jim zpočátku vypočítán stejný důchod, lépe by se v této lokalitě žilo seniorovi, který by zůstal trvalým bydlištěm v Praze, jelikož v Praze si žije dobře, ovšem na šumavské poměry je tam draho.“ Tato situace by byla značně nespravedlivá, především vůči lidem s nižšími důchody. Domnívám se, že by se ani regionální/celostátní politika k takovému systému nemohla dostat. Mohlo by docházet tak k podvodům.

Lze říci, že jsme jeden ze států s nejnižší výší důchodů. Souvisí to pravděpodobně s tím, že máme jednu z nejnižších minimálních mezd, která se každoročně zvyšuje (k lednu 2019 13 350 Kč/měsíc). Tudiž se můžeme díky valorizaci dostat k výši důchodu jiné evropské země.

Kdybych chtěla systém důchodů porovnat s Německem, lze říci, že důchodový systém je zde rozsáhlejší než v rámci naší republiky. Nicméně podmínky získání důchodu jsou poměrně stejné. Vypočítávání výše důchodu je stejné jako v České republice. Závisí také na výši výdělků v produktivním věku a získanému počtu doby pojištění. Mzdové a důchodové podmínky v Německu patří mezi nejvyšší z členských zemí Evropské unie. Muži mají větší průměrnou mzdu než ženy, a to někdy i o polovinu. Rozdíl nalezneme také v tom, že se v Německu do celkové doby pojištění nepočítá doba, kdy Němci pobírají podporu v nezaměstnanosti.²¹⁰ V Německu se stejně jako v České republice zvyšuje věková hranice odchodu do důchodu. V České republice je věk odchodu do důchodu 65 let, v Německu se jedná o věk 67 let.²¹¹

4.2 Doplnkové penzijní připojištění

V rámci doplnkového penzijního připojištění se můžeme bavit o tzv. dobrovolné subsidiaritě.

Domnívám se, že lidé si v dnešní době uvědomují, že na zajištění svého stáří musí myslet sami. V rámci subsidiarity si jedinci uvědomují odpovědnost sami za sebe, popřípadě za své blízké. Lze říci, že v dnešní době někteří rodiče myslí na budoucnost svých dětí, a zakládají jim tuto službu. Penzijní připojištění by mělo nabídnout

²¹⁰ GOLLA, P. *Důchodové podmínky v Německu*. 2010 [online]. Dostupné z: <https://www.investujeme.cz/clanky/duchodove-podminky-v-nemecku/>.

²¹¹ ČSSZ. *Důchody v České republice a ve Spolkové republice Německo*. Česká správa sociálního zabezpečení, 2015 [online]. Dostupné z: <https://www.cssz.cz/NR/rdonlyres/BB80995D-CB8C-43E7-A49C-1F213DE9D88A/0/CZDEprirucka.pdf>.

jedincům možnost, aby mohli i v neproduktivním věku/ důchodu žít podobně, jako když pracovali.

Jedná se o dlouhodobé dobrovolné spoření do důchodového věku, do kterého se zapojuje i stát, případně zaměstnavatel, a tím motivují občany. Zaměstnavatel to nečiní z povinnosti, nýbrž je to na jeho svobodné vůli. Součástí jsou také daňové úlevy. Zajišťují jej penzijní fondy. Upravuje jej zákon č. 42/1994 Sb., o penzijním připojištění se státním příspěvkem z roku 1994. Dle tohoto zákona²¹² se jedná o shromažďování peněžních prostředků od účastníka a státu poskytnutých ve prospěch účastníků, nakládání s těmito prostředky a vyplácení dávek penzijního připojištění. Je zde zakázána jakákoliv diskriminace.

Doplňkové penzijní spoření vzniká na základě smlouvy mezi penzijní společností a účastníkem, který dosáhl zletilosti. Zaniká dnem ukončení výplaty poslední penze, výplatou jednorázového vyrovnání, písemné dohodě s účastníkem, vypovězením či úmrtím účastníka.

Z penzijního připojištění lze poskytovat několik dávek nebo penze. V případě dávek se jedná o penzi, jednorázové vyrovnání a odbytné. Penze se týká starobní penze, invalidní penze, výsluhové penze a pozůstalostní penze.²¹³

Za výhodou doplňkového penzijního připojištění shledávám fakt, že se nemusí spořit vysoká částka měsíčně. Minimální částka je 100 Kč za měsíc. Další výhodou shledávám v tom, že stát se v rámci tohoto připojištění angažuje tím, že poskytuje státní příspěvek, čímž dle mého názoru motivuje jedince, aby si spořili a včas mysleli na svou budoucnost. Podobným systémem je například stavební spoření, kde se také stát angažuje státní příspěvkem. Přispívat na penzijní připojištění může také zaměstnavatel, který tak motivuje jedince k výkonu dané práce.

V rámci penzijního připojištění v Německu stát taktéž podporuje velmi výrazně dodatečné zaopatření na stáří. Jedná se o podporu prostřednictvím příspěvků nebo úspor

²¹² ČESKO. Zákon č.42 ze dne 16.února 1994 o penzijním připojištění se státním příspěvkem a o některých zákonů souvisejících s jeho zavedením. In: Sběrka zákonů České republiky. Dostupný z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1994-42#cast1>.

²¹³ ČESKO. Zákon č.42 ze dne 16.února 1994 o penzijním připojištění se státním příspěvkem a o některých zákonů souvisejících s jeho zavedením. In: Sběrka zákonů České republiky. Dostupný z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1994-42#cast1>.

na dani anebo speciálními úsporami v sociálním pojištění. Rozlišuje se na podnikové a soukromé pojištění, přičemž jsou reprezentovány výplatou tzv. Reitrovy renty.²¹⁴

Rozdíl nalezneme v tom, že od roku 2002 mají zaměstnanci právo vyžadovat od svého zaměstnavatele spoření na důchod, tzv. podnikový důchod. Tudiž je zaměstnavatel za ně odpovědný. Podmínky pro uzavření smlouvy jsou podobné jako v České republice. Minimální roční příspěvek jedince je 50 euro, což v přepočtu na naši měnu činí 1250 Kč za rok, měsíčně pak kolem 104 Kč. U nás je minimální měsíční výše 100 Kč.

V Německu existuje více možností, jak se soukromě zajistit na stáří. Vždy záleží na možnostech a postoji k riziku, na osobním životě jedince. Zde to zajišťují pojišťovny.²¹⁵

V doplňkovém penzijním připojištění sem neshledala zásadní rozdíl mezi systémem České republiky a systémem Německa. Nepatrný rozdíl tkví v tom, že my máme pouze soukromé doplňkové penzijní připojištění a Němci mají navíc k tomu podnikové zabezpečení, které je pro zaměstnavatele povinné. V rámci našeho systému záleží pouze na svobodné vůli zaměstnavatele, zda bude svým zaměstnancům přispívat nebo ne.

V následujících grafech se setkáváme také s pojmem účastnické fondy. Ty jsou vhodné zejména pro mladší lidi, kteří mají ještě dost času do odchodu do důchodu. Fungují obdobně jako doplňkové penzijní připojištění. Nevýhodou účastnických fondů je vázanost prostředků minimálně do 60 let. Předčasný výběr znamená vrácení státních příspěvků. Jedná se o tzv. investice, které buď klesají, nebo rostou.²¹⁶

²¹⁴ PETERKOVÁ, Jana. Komparace penzijního připojištění v České republice a Německu. Brno, 2007. Diplomová práce. Mendelova zemědělská a lesnická univerzita. Provozně ekonomická fakulta. Dostupná z: [file:///C:/Users/Admin/Downloads/zaverecna_prace%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/Admin/Downloads/zaverecna_prace%20(2).pdf).

²¹⁵ Tamtéž.

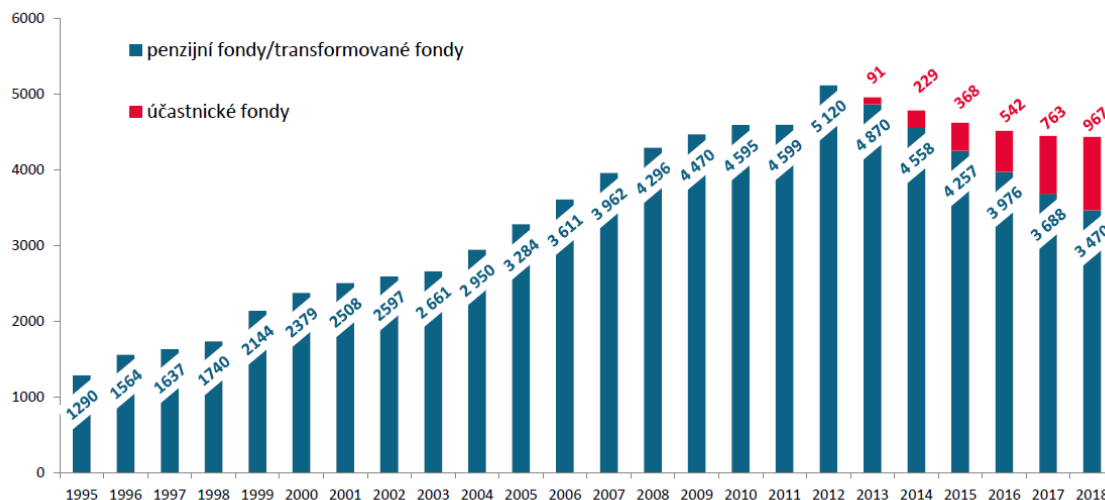
²¹⁶ TRAXLER, Jan. *Penzijní spoření: srovnání dynamických fondů*. 2018[online]. Dostupné z: <https://www.penze.cz/doplnekove-penzijni-sporeni/336616-penzijni-sporeni-srovnani-dynamickych-fondu>.

Graf č. 1

ASOCIACE
PENZIJNÍCH
SPOLEČNOSTÍ ČR

Vývoj počtu účastníků v letech 1995–2018 (v tis. osob)

Zdroj: Asociace penzijních společností ČR²¹⁷

I když jsou tací, kteří nemají prostředky na to, aby si spořili, domnívám se, že lidé si uvědomují demografický trend stárnutí a snaží se nějakým způsobem zaopatřit na stáří. Byť z grafu je patrné, že počet účastníků doplňkového penzijního spoření klesá. Zejména je to v závislosti na stáří populace. Zvyšuje se počet účastnických fondů, které si zakládají mladí lidé, za účelem zisku při vědomí rizik. Nemění to však nic na tom, že si myslím, že zajistit se na stáří je vhodné, ať je to v podobě penzijního připojištění nebo vkladní knížky.

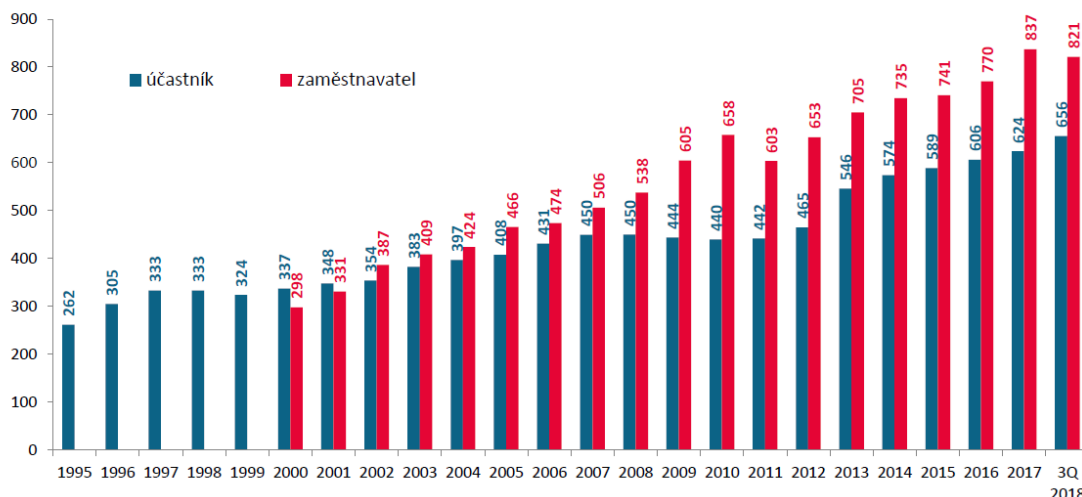
²¹⁷ Asociace penzijních společností ČR. Grafické znázornění vybraných statistických údajů Asociace penzijních společností ČR, 2018 [online]. Dostupné z: <https://www.apfcr.cz/grafy/>.

Graf č.2

ASOCIACE
PENZIJNÍCH
SPOLEČNOSTÍ ČR

Vývoj průměrného měsíčního příspěvku účastníka a zaměstnavatele
v letech 1995– 3Q 2018 v PP (v Kč)

Zdroj: Asociace penzijních společností ČR²¹⁸

Dle mého by mohla být větší motivace k vytvoření této služby anebo zavedení povinného příspěvku zaměstnavatelům. Pro zaměstnavatele to má výhody, např. se jedná o daňově nejlevnější způsob, jak finančně ohodnotit zaměstnance. I přes to, že zaměstnavatelé tuto povinnost nemají, spousta z nich nyní přispívá zaměstnancům jako součást pracovního ohodnocení a využívají tím nižší daňové podmínky.

Z grafu č. 2 lze vyčíst, že od roku 1995 se průměrná výše příspěvku účastníka rovnoměrně zvyšuje, a to zejména díky zvyšování mezd. Člověk si chce spořit více, díky jeho vnitřní motivaci mít se ve stáří lépe.

4.3 Zhodnocení položené otázky

Na začátku kapitoly jsem si položila otázku: *Je spravedlivá celoživotní odpovědnost v rámci reciprocity, když se celý aktivní věk člověk stará o stát i o sebe v rámci odvodů daní, zdravotního a sociálního pojištění? Výše důchodů a penzijního připojištění?*

²¹⁸ Asociace penzijních společností ČR. *Grafické znázornění vybraných statistických údajů Asociace penzijních společností ČR*, 2018 [online]. Dostupné z: <https://www.apfcr.cz/grafy/>.

V rámci výše důchodů se domnívám, že tato situace je spravedlivá. Každý z nás má „stejně“ možnosti, a záleží pouze na nás, zda je využijeme. Jedinec nemůže za to, že vydělává/ nebo vydělával méně než jeho soused. O to, aby nedocházelo k markantním rozdílům v rámci důchodů, by se měl postarat stát, respektive Ministerstvo práce a sociálních věcí. Je značně nespravedlivé, aby někteří měli vyšší a někteří nižší důchod jenom proto, že před rokem 1999 byly nízké výplaty. Měla by se stanovit minimální výše důchodu, vypočítávaná podobně jako minimální mzda. V médiích momentálně proběhla zpráva, že nejsou peníze na zvyšování důchodů. Možná by mělo dojít k situaci, kdy by měli snížit výplaty sociálních dávek, a podporovat například zvyšování minimální mzdy, aby se některým jedincům nevyplatilo být pouze na podpoře státu. Je nutné si uvědomit, že populace stárne, rodí se méně dětí a v budoucnu se bude také zvyšovat počet lidí, kteří budou pracovat na jeden důchod seniora.

V rámci penzijního připojištění si zde můžeme také položit otázku: *Je nutné si v dnešní době uzavřít penzijní připojištění?* Já se domnívám, že je to v dnešní době nezbytné. I z toho důvodu, že opouštíme rodinné zabezpečení ve stáří. Přesto, že by stát měl zajistit, abychom ve stáří netrpěli chudobou, měli bychom být v tomto ohledu trochu negativisticky naladěni a nespolehat se pouze na výplatu důchodů od státu, nýbrž také spolehat sami na sebe.

Doplňkové penzijní připojištění je spravedlivé, za předpokladu splnění podmínek dané smlouvou. V rámci subsidiarity, jak sem zmínila, se jedná o dobrovolnou odpovědnost, která je odměněna. Nespravedlnost, možná diskriminaci vidím zejména v legislativní úpravě. Týká se to především výplaty pouze osobně naspořené částky, v případě úmrtí jedince před stanoveným věkem ve smlouvě. Tuto informaci jsem dostala v rámci svého penzijního připojištění, které jsem si zakládala minulý rok. Lze říci, že i tímto spořením jedinec myslí na svou budoucnost v době, kdy již nebude moci pracovat. Také ale myslí svým způsobem na budoucnost svých dětí nebo manžela. Pokud jedinec spořil, měli by mít jeho potomci nebo manžel nárok na celou naspořenou výši, včetně státního příspěvku a příspěvku zaměstnavatele. Myslím si, že v rámci subsidiarity by měly být příspěvky vyplácené v celé výši, protože člověk byl odpovědný a snažil se ovlivnit tak svou budoucnost.

5 Kontrola principu subsidiarity

Nejdůležitější roli v rámci sociální politiky hraje stát a orgány státní moci, ke kterým v tomto případě řadíme Ministerstvo práce a sociálních věcí, úřady práce, Okresní správu sociálního zabezpečení aj. Všechny tyto orgány by měly mít kontrolní úlohu. V tomto případě by se mohlo jednat například o kontrolu, zda je dostatečná motivace k práci například každoročním zvyšováním minimální mzdy; kontrola, zda je vyhovující výše dávek aj. Je tedy nutná regulace.

Myslím si, že by stát měl být nejvyšším kontrolním orgánem, čímž také je. Pro usnadnění kontroly by mělo docházet k decentralizaci (rozdělení z velkého centra na samosprávy, kraje) pravomocí na úroveň krajů případně obcí a měst, což postupem času probíhá. Avšak mám pocit, že i přes rozdělení pravomocí je tento systém nefunkční, jelikož i přes svěřenou pravomoc dochází čím dál častěji k přesouvání zodpovědnosti na vyšší instanci. Zřejmě nižší instance nechtějí nést odpovědnost za případné chyby. Např. v dané lokalitě se schválí projekt pro výstavbu městských bytů, který je schválen krajem, avšak v rámci realizace se projekt změní na výstavbu ubytovacích kapacit pro turisty, které bude dodatečně schváleno například z důvodu nezájmu o byty do osobního vlastnictví. Nedostatečnou kontrolu by mohlo dojít ke zbytečnému předražení zakázky, což způsobí neprodejnost bytů a dodatečné převedení na apartmány pro turisty se uvede jako nutnost vlastníka, aby neztratil své investice – viz Třeboň.

Chce-li stát správně dodržovat princip subsidiarity v rámci oblasti sociální politiky, je nutné, aby existoval určitý mechanismus/ nástroj, který by se zabýval kontrolou dodržování tohoto principu. Tento nástroj by měl mít v rukou stát, pokud se domnívá, že princip není dostatečně uplatňován na místní či regionální úrovni (počet jeslových zařízení, zařízení pro seniory) a to v rámci oblasti sociální politiky. Domnívám se, že například výstavba obecních bytů pro mladé rodiny by měla být v kompetenci obce/kraje, pokud ze statistik vyplývá, že se v tomto kraji/obci rapidně zvyšuje počet mladých lidí, kteří mají zájem v dané lokalitě zůstat a vychovávat děti. Ovšem i toto by mělo být kontrolováno například státem, aby nevznikla situace, že místo slíbených bytů pro mladé lidi vznikly bytové jednotky pro turisty.

Bohužel jsem nenarazila na žádný výzkum, který by se věnoval tomu, jaká je míra uplatnění tohoto principu v naší republice, což si myslím, že není úplně dobré. Domnívám se však, že míra uplatnění závisí na tom, co je nám povoleno. Pravomocí by

měli mít spíše méně, aby je mohli efektivněji uskutečňovat. Dovolují si říci, že některé pravomoci by měly náležet pouze státu (spravedlivý výpočet důchodů), jiné naopak krajům či obcím (vytvoření více pracovních míst, vytvoření dětského centra). Předešlo by se tak tomu, aby vznikaly obavy, že stát rozhoduje příliš mnoho a nevnímá potřebu daného kraje, například o malé vesničky na Šumavě. Problém vidím také v tom, že se až moc lpí na legislativním dodržování.

V České republice poměrně dobře funguje interakce občanské společnosti a veřejné správy. Jedná se o tzv. participaci (viz 1. kapitola), kterou nalezneme od informovanosti, konzultace až po přenos rozhodování do rukou občana.²¹⁹

Král ve své knize²²⁰ uvádí názory, ke kterým došel v rámci kontroly subsidiarity ve vládě České republiky k následujícím závěrům.

- Poslanecká sněmovna a Senát zaujaly odlišný postoj k projednávání záležitostí Evropské unie; Senát zaujal aktivnější přístup (pravidelné zkoumání principu subsidiarity) a Poslanecká sněmovna zaujala stanovisko pasivity.
- Český Parlament je velmi dobře připraven na aktivní roli v záležitostech, které Lisabonská smlouva potenciálně oslabuje.
- Senát, přestože nepovažuje Barrosovu iniciativu, se aktivně zapojil do politického dialogu s Komisí.
- Poslanecká sněmovna a Senát se zúčastnily všech pilotních testů subsidiarity.

V dnešní době můžeme čelit určitému paradoxu. Na jedné straně požadujeme od politik řešení hlavních problémů, a na druhé straně lidé stále více nedůvěřují institucím a politice jako takové, protože si myslí, že o ně politici nemají zájem. Bílá kniha navrhla zahájit tvorbu politiky, která bude více zapojovat lidi do vytváření a realizace Evropské unie, důležitá je odpovědnost všech zúčastněných.²²¹

Vzhledem k tomu, že jsme členy Evropské unie, podléháme také opatřením a dokumentům, které vydala. To platí i v rámci dodržování a kontroly principu subsidiarity.

²¹⁹ SVÁROVSKÝ, M. *Subsidiarita a evropská integrace. Občané a instituce a kudy dál?*, 2018. [online]. Dostupné z: https://ikdp.cz/wp-content/uploads/2019/01/IKDP_brozura_subsidiarita.pdf, s. 6.

²²⁰ KRÁL, D. a BARTOVIC, V. *Český a slovenský parlament po Lisabonské smlouvě*, s. 72.

²²¹ EVROPSKÝ PARLAMENT. *Bílá kniha*, 2001 [online]. Dostupné z: <http://www2.euroskop.cz/>.

Kontrola by měla zjistit, zda je princip subsidiarity uplatňován v dostatečné míře, v dostatečném rozsahu, zda ti, kterým byla pravomoc udělena, dodržují princip subsidiarity v plném rozsahu, zda se aplikuje bez problémů apod.

Je nutné uvést, že existuje určitá dělba pravomocí mezi Evropskou unií a jejími členskými státy. Domnívám se, že primární pravomoc v rámci České republiky by měla mít naše vláda, tj. Parlament České republiky a Senát, který by měl informovat o návrzích, směrnicích, ale také by měl mít pravomoc nahlásit porušení principu subsidiarity. Ve vyšší instanci tento postup zaujímá Evropské unie, konkrétně Evropský soudní dvůr.

Důležitým dokumentem je bezpochyby Lisabonská smlouva, která přenesla posílení kontroly principu subsidiarity na parlamenty národních států. Mělo by to zabraňovat tomu, aby orgány Evropské unie rozhodovaly v oblastech, ve kterých je efektivnější a lepší rozhodovat na úrovni národní, regionální či místní, a tím zvýšit legitimitu jejich rozhodování. Mechanismus kontroly funguje na tzv. žlutých a oranžových kartách.²²²

Kontrola principu subsidiarity probíhá tak, že Evropská komise své návrhy posílá jednotlivým národním parlamentům k prozkoumání a poté se k nim vyjádří ve lhůtě osmi týdnů. V případě, že národní parlamenty, v zemích s dvoukomorovými parlamenty (Poslanecká sněmovna a Senát v České republice) pak každá komora zvlášť, dospějí-li k závěru, že návrh je v rozporu s principem subsidiarity, vydají odůvodněné stanovisko. Pokud k názoru, že subsidiarita porušena byla, dospěje alespoň jedna třetina národních parlamentů Evropské unie, resp. jejich komor, musí Evropská komise tento návrh přezkoumat a rozhodnout se, zda návrh zachová, stáhne nebo jen pozmění, a tento svůj postoj odůvodnit. Odůvodněná stanoviska nadpoloviční většiny národních parlamentů vystavují Evropské komisi *oranžovou kartu*. Postup je pak stejný jako u žluté karty, ale pokud se Komise rozhodne svůj návrh nezměnit a nadále jej prosazovat v původní podobě, musí tento postoj odůvodnit a Rada Evropské unie společně s Evropským parlamentem rozhodnou, zda může návrh pokračovat legislativním procesem. Tím, že je kontrola svěřena národním parlamentům, jedná se o posílení legitimacy rozhodování v Evropské unii. Kontrolní opatření jdou evidentně proti rozšířenému mýtu

²²² SVÁROVSKÝ, M. *Subsidiarita a evropská integrace. Občané a instituce a kudy dál?*, 2018[online]. Dostupné z: https://ikdp.cz/wp-content/uploads/2019/01/IKDP_brozura_subsidiarita.pdf, s. 5.

všudypřítomného „diktátu“ bruselské byrokracie. Jedná se tudíž o naplnění myšlenky, že princip subsidiarity je prohloubením myšlenky demokracie.²²³

Lze říci, že nejdůležitějším orgánem Evropské unie v rámci subsidiarity je Evropský soudní dvůr, který se zabývá žalobami týkajícími se dodržování principu subsidiarity.

Základním dokumentem pro kontrolu principu subsidiarity je Lisabonská smlouva z 13. prosince 2007, která byla ratifikovaná 3. listopadu 2009 a vstoupila v platnost 1. prosince 2009. Dále je důležitý Protokol č. 2 o používání zásad subsidiarity a proporcionality, který tvoří důležitou součást smlouvy o vzniku Evropského společenství.

Z Protokolu č. 2 o používání subsidiarity a proporcionality²²⁴ lze vyčíst, že největší prostor by měl být ponechán národnímu rozhodování, které by mělo zůstat slučitelné se zajištěním cíle Evropského společenství.

Subsidiarita udává vládě pozitivní, ale také negativní povinnosti. Vláda se musí zdržet zásahů, pokud jednotlivci a jejich sdružení mohou vhodněji provést danou úlohu. Na druhou stranu má také pozitivní závazek podporovat a pomáhat, pokud je to nutné, svobodné iniciativy jednotlivců. Lidská bytost je vnímaná jako někdo, komu je vlastní touha po dobru. Pozornost je třeba upřít na rozvoj vztahů, jež realizaci dobra umožňují. Skrze lidské vztahy dochází k socializaci lidských tužeb. Stát má být založen na respektu k důstojnosti každé osoby, a proto musí vždy jednat tak, aby zvyšoval autonomní schopnost občanů. A právě v tomto může být subsidiarita přitažlivá i pro nás.²²⁵

Nyní přistoupím k samotné kontrole dodržování principu subsidiarity.

Ve zkratce lze uvést, že princip subsidiarity se může kontrolovat na základě dvou modelů. Protokol připojený k Lisabonské smlouvě zavádí konkrétně model politické kontroly a model kontroly soudní:

²²³ SVÁROVSKÝ, M. *Subsidiarita a evropská integrace. Občané a instituce a kudy dál?*, 2018. [online]. Dostupné z: https://ikdp.cz/wp-content/uploads/2019/01/IKDP_brozura_subsidiarita.pdf, 5-6.

²²⁴ EVROPSKÁ UNIE. *Druhý protokol o používání zásad subsidiarity a proporcionality*, 2004 [online]. In: Ústřední věstník Evropské unie. Dostupný z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=CELEX%3A12008M%2FPRO%2F02>.

²²⁵ BAROŠ, J. *Subsidiarita: alternativa pro dnešní politiku: Subsidiarita není jen mrtvým principem z církevních dokumentů*, 2012 [online]. Dostupné z: http://www.christnet.eu/clanky/4808/subsidiarita_alternativa_pro_dnesni_politiku.url.

- **Model politické kontroly:** v Evropské unii je subsidiarita brána jako politický koncept, a také kontrolní mechanismus by měl být politický; má být kontrolován „ex ante“ a to jak národními parlamenty, tak také Komisí, komunikace na základě Barrosovy iniciativy;²²⁶
- **Model kontroly soudní:** se provádí „ex post“ (dodatečně) prostřednictvím podání k Evropskému soudnímu dvoru; žaloby, které se týkají porušování subsidiarity, mohou podávat členské státy samy anebo jménem vnitrostátních parlamentů, případně i jedné z komor parlamentu.²²⁷

Posun v uplatňování a chápání subsidiarity přinesla již několikrát zmiňovaná Lisabonská smlouva, která explicitně uvádí výlučné, koordinační a sdílené pravomoci. Zásadu subsidiarity je nutné aplikovat pouze v oblastech sdílených pravomocí, a to za předpokladu, že nebyli dříve určeni, jinak by bylo v praxi uplatňování složitější.

Závěrem lze říci, že aby princip subsidiarity prokazoval výsledky, které budou přijatelné na místní úrovni rozhodování, ale také v rámci Evropské unie, měla by se promítnout do celého systému řízení, veřejné správy, samosprávy v každém státě spadajícím do Evropské unie, ať se jedná o technickou vybavenost, sociální péči, zdravotnictví, školství či kulturu. Můžeme říci, že každý stát se zabývá těmito věcmi po svém.

²²⁶ DRULÁKOVÁ, R. *Subsidiarita v Evropské unii: právní princip anebo užitečný symbol?* s.168

²²⁷ DRULÁKOVÁ, R. *Subsidiarita v Evropské unii pro 21. století*, s. 39.

6 Kritika principu subsidiarity

Lze říci, že nic není dokonalé, skvělé, bez výhrad či chyb. Ani princip subsidiarity se neseťkal pouze se samou chválou, ale bývá také kritizován. Domnívám se, že až na malé výjimky se veřejná sféra i v rámci sociální politiky vzdaluje občanům. Je to způsobeno zřejmě tím, že nemá dostatečnou kompenzaci, aby mohla podléhat třeba korupci. Vše je složité, má to mnoho formálních náležitostí, musí se uvádět přesně včetně detailů. Ze zdánlivě jednoduché a rychle vyřešené věci se stávají situace, kdy se řízení protáhne i na měsíce.

Subsidiarita je založena na odpovědnosti jedince za sebe sama, v rámci těch věcí, které je člověk schopen zařídit, obstarat nebo udělat si sám. Princip subsidiarity si žádá určitou výchovu obyvatelstva, aby byli ochotni přijmout vlastní odpovědnost. Problém je však také v tom, že náš stát místo toho, aby vytvářel podmínky pro fungování principu subsidiarity, je více založen na principu solidarity, a tudíž přebírá odpovědnost za jedince, kteří by měli být schopni postarat se sami o sebe a svou rodinu. Takových lidí v dnešní populaci neustále přibývá.

Mezi kritiku můžeme zařadit také fakt, že devadesát procent populace neví, co tento princip znamená a neví, s čím si tento princip mají spojit. Měla by být více rozšířená osvěta, již od základního vzdělávání, jako je dnes propagována finanční gramotnost.

Dle mého názoru by mělo dojít ke kompletní reformaci systému v sociální politice, a upřednostnění subsidiarity před solidaritou (zvýhodnění pro pracující – zvýšení minimální mzdy oproti dávkám). Momentální výše dávek je pro některé skupiny (lidí s nižším stupněm vzdělání, menšiny, sociálně slabé) plně dostačující pro zajištění životních potřeb, aniž by se museli podílet na pracovním procesu, a tím přispívali skrze daňový systém na chod státu. Často se ve výchově dětí těchto lidí spoléhajících na výši sociálních dávek nevyskytuje motivace pro vlastní zabezpečení, jelikož žijí v rodinách, kterým tato situace plně vyhovuje/dostačuje a necítí potřebu k vlastní odpovědnosti ani odpovědnosti ke společnosti jako celku. Stát by měl podat těmto jedincům pomocnou ruku, ale neměl by za jedince přebírat plnou odpovědnost.

Ve vztahu k předchozím kapitolám si myslím, že vše může ovlivnit pouze stát, musí ovšem chtít se touto problematikou zabývat. Vypadá to, že náš stát se touto problematikou zabývat zřejmě nechce, místo toho hledá řešení, aby byli lidé spokojeni

bez vlastní odpovědnosti. Nemyslím si, že některé úkony by neměly být realizovány regiony, avšak primárně by ji měl zastávat stát. Důchodový systém patří do rukou státu. Úkolem státu je poté vytvářet takové podmínky, aby byli jedinci motivováni a snažili se zajistit do budoucnosti a měl by zakročit v případě, že je to nezbytné. Subsidiarita je v podstatě prohloubení myšlenky demokracie, opakem centralismu a důležitým aspektem je decentralizace a úloha státu.

Subsidiarita v rámci sociální politiky není dle mého názoru dostatečně kontrolována. Dokazuje to i fakt, že jsem nenašla žádné výzkumy, které by zkoumaly tuto oblast. Zřejmě to souvisí také s tím, že se subsidiarita kontroluje především v rámci Evropské unie a tato kontrola se netýká sociální politiky. Důvodem toho, že se netýká sociální politiky, je dle mého názoru také to, že sociální politika není pro členy Evropské unie společná. Existuje pouze v rovině sdílených hodnot, např. solidarita, rovnost, přístup ke zdravotní péči, ale také ve formování společných cílů, základních programů a smluv. V současné době je pro členské země závazné, aby měly systém sociálního zabezpečení.

Lze říci, že mezi základní kritiky patřili a stále patří zastánci státního absolutismu a státního centralismu, ale také příznivci anarchokapitalismu. Státní centralismus je zastáncem řízení pouze z jednoho organizačního systému. Státní absolutismus je neomezená vláda státu. Anarchokapitalismus nenávidí stát a miluje svobodu.

6.1 Anarchokapitalismus

Příznivci anarchokapitalismu milují svobodu a nenávidí stát. Nejvyšší hodnotou je pro ně svoboda a s ní nerozlučně spjatá zodpovědnost, přičemž věří, že skutečné svobody mohou dosáhnout skrze respekt k soukromému vlastnictví a vlastním právům. Stát pro ně představuje největšího agresora a uzurpátora, který nařizuje lidem, jak mají žít, nemluvě o tom, že je nutí odevzdávat mu většinu toho, co vydělají, a to pod hrozbou násilí, neboť ten, kdo neuposlechne a bude svůj majetek bránit, skončí za mřížemi – jedná se o vznosně zvané daně.²²⁸

Anarchokapitalisté chtějí žít v klidu a míru, chtějí se bavit, milovat, pracovat a rozhodovat o sobě. Nepotřebují někoho, kdo si bere násilím většinu plodů naší práce a za odměnu jim diktuje, co smí a nesmí prodávat a kupovat, co smí a nesmí říkat. Chtějí

²²⁸ URZA, M. *Anarchokapitalismus: Úvod*, 2017[online]. Dostupné z: <https://ankap.urza.cz/index.php?action=branch&id=8>.

své potomky vychovávat bez toho, aby jim stát říkal a rozhodoval za ně, ke kterým hodnotám je mají vést více a k jakým méně – to není svoboda.²²⁹

Závěrem lze říci, že zastánci anarchokapitalismu odmítají jakoukoliv angažovanost státu, a odůvodňují své stanovisko tím, že se odkazují na to, že vše zvládají i bez jeho pomoci.

6.2 Václav Klaus

Bývalý prezident České republiky Václav Klaus²³⁰ kritizoval zejména Maastrichtskou smlouvu. Sumarizoval proto tzv. „desatero“, ve kterém vyjádřil, co Evropská unie přinesla:

- Evropská unie se v budoucnu stane státem a bude mít všechny základní státní rysy;
- jednotlivé členské státy budou pouhými provinciemi či regiony a směrnice budou prováděny bez ohledu na domácí státní orgány;
- Ústava státu Evropské unie bude nadřazena ústavám členským státům;
- Termín „ústavní smlouva“ je nepřesný a dočasný;
- Oslabuje se „sdílená suverenita“ a tvoří se suverenita celoevropská;
- Občané jednotlivých členských států se stanou občany státu Evropské unie;
- Členské státy budou moci vykonávat pouze ty pravomoci, které jim ústava Evropská unie ponechá;
- Evropská unie bude uzavírat většinu mezinárodních smluv s jinými státy;
- Ústavní smlouvou se v hlasovacích pravomocích snižuje váha menších členských států;
- Unie může sama sobě rozšířit pole své působnosti.

Václav Klaus několikrát označil subsidiaritu za prázdné „únikové slovo“, které nic neznamená a umožňuje, aby si pod tímto pojmem mohl každý představit něco jiného.²³¹

²²⁹ URZA, M. *Anarchokapitalismus: Úvod*, 2017[online]. Dostupné z: <https://ankap.urza.cz/index.php?action=branch&id=8>.

²³⁰ KLAUS, V. *Evropská integrace bez iluzí*, s. 40-43.

Lze říci, že Klaus nastínil situaci, která se týká snížení pravomocí. Subsidiarita tak nebude plně využívána, když vše bude řídit Evropská unie.

6.3 Kritika Maastrichtské smlouvy s odstupem patnácti let

V době podpisu Maastrichtské smlouvy se vkládala naděje právě do principu subsidiarity. Věřili, že byl vynalezen zázračný prostředek proti evropskému centralismu. Někteří byli nadšení (např. Pierre Pescatore aj.), jiní ji vnímali jako riziko, nebo vítanou příležitost pro další obrovskou expanzi moci Bruselu.²³²

Koncepce subsidiarity z hlediska politické a sociální organizace je zastaralá. Už Aristoteles a Akvinský se jí zabývali. Modernizovala ji poté katolická církev. Která jí dala podobu v základní myšlence, že vyšší entita má přebírat jen takové úkoly, které přesahují možnosti entity nižší a zahrnují širší, případně obecné zájmy. Nejvíce debatovaný byl na přelomu 80. a 90. let.²³³

Kritizuje se také nepřesnost v definici, která vyvolává mnohé otázky. S tímto souhlasím. Domnívám se, že by se měla definice postavit tak, aby to bylo pochopitelné, a všichni věděli, co znamená.

Problém je také v nemožnosti objektivního zjištění, zda je tento princip dodržován či nikoliv.²³⁴

²³¹ BŘICHÁČEK, Tomáš. *Princip subsidiarity patnáct let od Maastrichtu*. In: FAJMON, Hynek, LOUŽEK, Marek, ed. *Maastrichtská smlouva: patnáct let poté: sborník textů*, s. 79-80

²³¹ Tamtéž, s. 87.

²³² Tamtéž, s. 79-80.

²³³ FAJMON, Hynek, LOUŽEK, Marek, ed. *Maastrichtská smlouva: patnáct let poté: sborník textů*, s.80.

²³⁴ Tamtéž, s. 88.

Závěr

„Pamatujte na úctu k sobě, úctu k druhým a odpovědnost za vaše konání.“

Dalajláma

Diplomová práce se věnuje principu subsidiarity v kontextu sociální politiky. Cílem diplomové práce je představit a eticky reflektovat princip subsidiarity, jeho historické a současné pojetí, úlohu v sociální politice a Evropské unii, míru uplatňování a kritiku snášejší se na tento princip. Diplomová práce je teoretická s důrazem na souvislost politické a sociální filosofie, uplatnění principu subsidiarity a sociálně-etické vyhodnocení jeho aplikace.

Při zpracování tohoto tématu a určení jednotlivých pohledů jsem si uvědomila, jak málo se o principu subsidiarity mluví, i přesto, že se jedná o stěžejní složku pro fungování naší sociální politiky.

Téma „Princip subsidiarity v teorii sociální politiky“ napovídá, že v práci je taktéž krom samotného principu subsidiarity zpracována také tematika věnující se sociální politice.

Pojem subsidiarita vychází z latinského *subsidium*, což v překladu znamená pomoc, pomocné sbory, příspěvní či záloha.²³⁵ Subsidiaritě se věnovala převážně církve, která dala tomuto principu dnešní podobu a název. Důležitou součástí pro vymezení principu subsidiarity jsou encykliky. Mezi klíčové lze zařadit „*Quadragesimo anno*“; „*Centesimus annus*“; „*Caritas in Veritate*“.

Princip subsidiarity nezpochybnitelně patří do oblasti sociální politiky a je spojen s demokratickým systémem.

Jedná se o princip, který státu nebo většímu společenství přikazuje přebírat jen ty úkoly, které jednotliví občané nebo menší společenství nemohou vyřešit samostatně. Princip subsidiarity neustále sociálnímu státu připomíná, že jeho dávky musí být vždy pomocí k svépomoci, že jeho úkolem není ani občany zaopatřovat, ani převzít jejich osobní rozvoj pod svá křídla.²³⁶

²³⁵ Latinský slovník [online]. 2009 [cit. 2018-11-26]. Dostupné z: <http://latinsky-slovník.latinsky.cz/latinsko-cesky/>.

²³⁶ SPIEKER, M. *Sociální stát a jeho krize*, s. 64-65.

Princip subsidiarity zdůrazňuje význam a nutnost činnosti určitých společenství pro jištění sociálního bezpečí a zájem, povinnost státu takové aktivity podporovat.²³⁷

Naplňování principu subsidiarity předpokládá určitou výchovu obyvatelstva k převzetí vlastní sebe odpovědnosti, i reálnou sociální situaci, tzn. prostor pro samotné vlastní sociální jednání. Důraz, který je kladen na tento princip, je hlavně z důvodu krize sociálního státu a se způsobem, jakým se v něm uplatňuje princip solidarity. Důvodem je fakt, že pomoc a podpora směřuje k občanům především od státu, nikoliv sama od sebe. Princip subsidiarity narušuje tuto vazbu a není tedy divu, že není všeobecně přijímán.²³⁸

V rámci Evropské unie je cílem zajistit, aby rozhodnutí byla přijímána co nejbližší občanům a aby se neustále prováděly kontroly, aby bylo možné ověřit, že akce na úrovni EU jsou opodstatněné s ohledem na možnosti dostupné na vnitrostátní, regionální nebo místní úrovni.²³⁹

Obecným cílem zásady subsidiarity je zaručit stupeň nezávislosti nižšího orgánu ve vztahu k vyššímu orgánu nebo místnímu orgánu ve vztahu k ústřední vládě. Zahrnuje tedy sdílení pravomocí mezi různými úrovněmi autority.²⁴⁰

Princip subsidiarity se vztahuje na všechny orgány EU a má praktický význam zejména pro legislativní postupy.²⁴¹

V rámci práce jsem si zvolila dva příklady, na kterých lze ukázat princip subsidiarity. Jedná se o vypočítávání výše starobního důchodu a doplňkového penzijního připojištění. Tyto příklady jsem porovnávala s Německem. Pro zamyšlení byla zvolena otázka: *Je spravedlivá celoživotní odpovědnost v rámci reciprocity, když se celý aktivní věk člověk stará o stát i o sebe v rámci odvodů daní, zdravotního a sociálního pojištění?*

V rámci vypočítávání výše starobních důchodů jsem se zabývala tím, zda je výše vypočítávaná spravedlivě a také tím, zda by mohly mít pravomoc v rámci této oblasti kraje nebo obce. Dospěla jsem k názoru, že vypočítávání výše starobního důchodu je spravedlivé. Lze říci, že celý důchodový systém je založený na principu reciprocity, tj.

²³⁷ KREBS, V. a kol. *Sociální politika*. 4. Vyd., s. 34.

²³⁸ Tamtéž, s. 34-35.

²³⁹ *Subsidiarity*, 2018 [online]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/summary/glossary/subsidiarity.html>

²⁴⁰ PANIZZA, R. *The principle of subsidiarity. Fact Sheets on the European Union: European Parliament*, 2018. [online]. Dostupné z: <http://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/7/the-principle-of-subsidiarity>

²⁴¹ Tamtéž.

opláčení stejnou měrou. „*Já se starám o chod státu tím, že odvádím daně z výdělku, díky procentuální dani. Čím více vydělám, tím více zaplatím státu a on se reciprocitně stará o mě tím, že budu mít v budoucnosti vyšší důchod.*“ Nespravedlivý se mi například jeví fakt, že je značný rozdíl mezi výší důchodu u mužů a žen. Což se odvíjí od výše mezd. I když v dnešní době lze poukázat na fakt, že ženy jsou vzdělanější, avšak vyšší platy většinou nemají. Pokud ano, jedná se spíše o výjimky.

Když se vrátím k pravomoci rozdělování důchodu, náleží tato pravomoc dle mého názoru pouze státu. V této oblasti je nutný pevný řád, aby se tak předcházelo nespravedlivému rozdělení důchodů. I když bychom chtěli dát možnost regionům rozdělovat důchody podle životních nákladů, vznikne nespravedlivý systém, který nebude motivovat pracující k vyšším výdělkům. Mohlo by tak docházet k diskriminaci. Pro lepší představu jsem na straně 63-64 uvedla příklad.

V rámci doplňkového penzijního připojištění jsem se zabývala taktéž spravedlivostí systému, zároveň však také tím, zda je nutné si v dnešní době spořit do budoucnosti. Doplňkové penzijní připojištění je bráno jako dobrovolná subsidiarita. V rámci této subsidiarity si jedinci uvědomují odpovědnost sami za sebe, popřípadě za své blízké. Nespravedlivé je především to, že se musíme sami zajišťovat na budoucnost, když bychom měli být zajištěni starobním důchodem. Bohužel i dnes vnímám značné rozdíly ve výši starobního důchodu. Domnívám se, že v dnešní době je nezbytné se zajistit do budoucnosti také jinak než spoléhat na starobní důchod. Přesto, že by stát měl zajistit, abychom ve stáří netrpěli chudobou, měli bychom být v tomto ohledu trochu negativisticky naladěni a nespolečat se pouze na výplatu důchodů od státu, nýbrž také spoléhat sami na sebe.

Nespravedlnost v rámci doplňkového penzijního připojištění vnímám zejména v legislativní úpravě. Mám na mysli především výplaty pouze osobně naspořené částky, v případě úmrtí jedince před stanoveným věkem ve smlouvě. Vnímám to na základě informace, kterou jsem obdržela v rámci svého penzijního připojištění, které jsem si zakládala minulý rok. Pokud jedinec spořil, měli by mít jeho potomci nebo manžel nárok na celou naspořenou výši, včetně státního příspěvku a příspěvku zaměstnavatele. Myslím si, že v rámci subsidiarity by měly být příspěvky vyplácené v celé výši, protože člověk byl odpovědný a snažil se ovlivnit tak svou budoucnost.

Mezi kritiku principu subsidiarity lze zařadit fakt, že devadesát procent populace neví, co tento princip znamená a neví, s čím si tento princip mají spojit. Měla by být více rozšířená osvěta, již od základního vzdělávání, jako je dnes propagována finanční gramotnost.

Subsidiarita v rámci sociální politiky není dle mého názoru dostatečně kontrolována. Dokazuje to i fakt, že jsem nenašla žádné výzkumy.

Václav Klaus několikrát označil subsidiaritu za prázdné „únikové slovo“, které nic neznamená a umožňuje, aby si pod tímto pojmem mohl každý představit něco jiného.²⁴²

Kritizuje se také nepřesnost v definici, která vyvolává mnohé otázky. S tímto souhlasím. Domnívám se, že by se měla definice postavit tak, aby to bylo pochopitelné, a všichni věděli, co znamená.

Závěrem lze říci, že princip subsidiarity je pro sociální politiku klíčový. Měl by být však více propagován, aby se tento pojem dostal do podvědomí veřejnosti. Stát by měl navracet zpátky jednotlivým občanům jejich suverenitu a sloužit pouze jako „záchranná brzda“ v případě nouze.

²⁴² BŘICHÁČEK, T. *Princip subsidiarity patnáct let od Maastrichtu*. In: FAJMON, H., LOUŽEK, M., ed. *Maastrichtská smlouva: patnáct let poté: sborník textů*, s. 87.

Seznam použitých zdrojů

Literární zdroje:

1. ANZENBACHER, Arno [z německého originálu, přeložil karelšprunk]. *Křesťanská sociální etika: úvod a principy*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2004. ISBN 80-7325-030-6
2. ARNOLDOVÁ, Anna. *Sociální péče: učebnice pro obor sociální činnost*. Praha: Grada Publishing, 2016. ISBN 978-80-247-5147-4.
3. BENEDIKT XVI. *Caritas in veritate: Láska v pravdě: encyklika o integrálním lidském rozvoji v lásce a v pravdě*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2009. ISBN 9788071954149.
4. BRDEK, Miroslav a kol. *Trendy v evropské sociální politice*. Praha: ASPI, 2002. ISBN 80-86395-25-1.
5. BŘICHÁČEK, Tomáš. *Princip subsidiarity patnáct let od Maastrichtu*. In: FAJMON, Hynek a LOUŽEK, Marek, ed. *Maastrichtská smlouva: patnáct let poté: sborník textů*. Praha: CEP - Centrum pro ekonomiku a politiku, 2007. Ekonomika, právo, politika. ISBN 978-80-86547-81-7
6. ČABANOVÁ, B. A MUNKOVÁ, G. In: POTŮČEK, Martin a kol. *Veřejná politika*. Upr., dopl. a aktualiz. vyd. v českém jazyce. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2005. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-864-2950-4.
7. DRULÁKOVÁ, Radka. *Subsidiarita v Evropské unii: právní princip anebo užitečný symbol?* 1. vyd. Praha: Oeconomica, 2010, 234 s. ISBN 978-80-245-1666-0.
8. DRULÁKOVÁ, R. *Subsidiarita v Evropské unii pro 21.století*. Současná Evropa a Česká republika, 2007, roč. XII,
9. DUBEN, Rostislav. *Teorie a praxe sociální politiky*. Praha: Vysoká škola ekonomická, 1999. ISBN 80-7079-479-8.
10. DUKOVÁ, Ivana a kol. *Sociální politika: učebnice pro obor sociální činnost*. Praha: Grada, 2013. ISBN 978-80-247-3880-2.
11. FAJMON, Hynek, LOUŽEK, Marek, ed. *Maastrichtská smlouva: patnáct let poté: sborník textů*. Praha: CEP - Centrum pro ekonomiku a politiku, 2007. Ekonomika, právo, politika. ISBN 978-80-86547-81-7.
12. FRANCOVÁ, Hana a NOVOTNÝ, Aleš. *Sociální politika v základech*. Praha: Triton, 2008. ISBN 978-80-7387-125-3.

13. HALÁSKOVÁ, Renáta. *Kapitoly ze sociální politiky*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2003. ISBN 80-7042639-x.
14. JANKOVSKÝ, Jiří. *Etika pro pomáhající profese*. Praha: Triton, 2003. ISBN 80-7254-329-6
15. KLAUS, Václav. *Evropská integrace bez iluzí*. Praha: Knížní klub, 2011. ISBN 978-80-242-3326-0.
16. KRAUS, Jiří. et al. *Nový akademický slovník cizích slov A - Ž*. Praha: Academia, 2008.
17. KRÁL, David a BARTOVIC, Vladimír. *Český a slovenský parlament po Lisabonské smlouvě*. Praha: Institut pro evropskou politiku EUROPEUM, 2010. ISBN 80-86993-10-8
18. KREBS, Vojtěch a kol. *Sociální politika*. 4. vyd. Praha: ASPI, a.s., 2007. ISBN 978-80-7357-276-1.
19. KREBS, Vojtěch a DURDISOVÁ, Jaroslava. *Sociální politika*. Praha: Codex Bohemia, 1997. ISBN 80-85963-33-7.
20. KUTNOHORSKÁ, Jana. *Etika v ošetrovatelství*. Praha: Grada, 2007. Sestra (Grada). ISBN 978-80-247-2069-2.
21. KUTNOHORSKÁ, Jana et al. *Etika pro zdravotně sociální pracovníky*. Praha: Grada, 2011. ISBN 9788024738437
22. MATOUŠEK, Oldřich. *Základy sociální práce*. Vyd. 3. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0211-0.
23. MAHROVÁ, Gabriela a VENGLÁŘOVÁ, Martina. *Sociální práce s lidmi s duševním onemocněním*. Praha: Grada, 2008. Sestra (Grada). ISBN 978-80-247-2138-5
24. MÍČKA, Roman. *Subsidiarita jako podstatný konstitutivní princip sociální politiky a občanské společnosti*. Sociální práce. 2013, č. 4, ISSN 1213-6204.
25. NEČADOVÁ, Věra. *Sociální politika: studijní opora pro kombinované studium*. Jihlava: Vysoká škola polytechnická, 2013. ISBN 978-80-87035-84-9.
26. OCKENFELS, Wolfgang. *Evropský sociální řád a subsidiarita*; [přeložil Josef Štochl, Vojtěch Šustek], Brno: CDK Centrum pro studium demokracie a kultury, 1997. ISBN 80-8595-24-0.
27. Ottův slovník naučný nové doby, Praha, 1940. ISBN 80-7203-305-0

28. POTUČEK, Martin. *Sociální politika*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1995. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-85850-01-X.
29. RYS Vladimír. In: KOTOUS, Jan. *Sociální politika v evropských zemích: sborník učebních textů: [skripta pro posluchače právnické fakulty Univerzity Karlovy]*. Praha: Karolinum, 1995. ISBN 80-7184-099-8.
30. SIROVÁTKA, Tomáš, ed. *Česká sociální politika na prahu 21. století: efektivnost, selhávání, legitimita*. Brno: Masarykova univerzita, 2000. Spisy Fakulty sociálních studií Brněnské univerzity. ISBN 80-210-2307-4.
31. SPAEMANN, Robert. *Šťěstí a vůle k dobru: (pokus o etiku)*. Praha: Oikoymenh, 1998. Knihovna novověké tradice a současnosti. ISBN 80-86005-01-0
32. SPIEKER, Manfred. *Sociální stát a jeho krize*, Praha: Česká křesťanská akademie, 1996, ISBN 80-85795-26-4.
33. SUTOR, Bernhard. *Politická etika*. Praha: Oikoymenh, 1996. Oikúmené. ISBN 80-86005-17-8.
34. TOMEŠ, Igor. *Sociální politika, teorie a mezinárodní zkušenost*. 2.vyd. Praha: SOCIOKLUB, 2001. ISBN 80-86484-00-9.
35. TOMEŠ, Igor a KOLDINSKÁ Kristina. *Sociální právo Evropské unie*. Praha: C.H. Beck, 2003. Beckovy právnické učebnice. ISBN 80-7179-831-2.
36. TOMSKÝ, A. *Unie je past Evropských národů*. In: BŘICHÁČEK, Tomáš, LOUŽEK, Marek, ed. *Evropská unie v pasti centralizace: sborník textů*. Praha: CEP – Centrum pro ekonomiku a politiku, 2011. Ekonomika, právo, politika. ISBN 978-80-87460-03-0.
37. WILDMANNOVÁ, Mirka. *Sociální politika: distanční studijní opora*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, Ekonomicko-správní fakulta, 2005. ISBN 80-210-3657-5.
38. WINTR, Jan. *Zásada subsidiarity a princip suverenity lidu*. In: GEORGIEV, Jiří. (ed.). *Princip subsidiarity v právní teorii a praxi*. 1. vyd. Praha: CEVRO Institut, 2007, s. 32-39. ISBN 978-80-87125-01-4.

Elektronické zdroje:

1. APS ČR,2018. Grafické znázornění vybraných statistických údajů:Vývoj počtu účastníků či objemu spravovaných prostředků v letech 1995–2018. *Asociace penzijních společností ČR* [online]. Praha: Asociace penzijních společností ČR, 2018 [cit. 2019-03-01]. Dostupné z: <https://www.apfcr.cz/grafy/>
2. BAROŠ, Jiří, 2012. Subsidiarita: alternativa pro dnešní politiku: Subsidiarita není jen mrtvým principem z církevních dokumentů. *Christnet.eu* [online]. Praha: Christnet, 2012 [cit. 2019-03-01]. Dostupné z: http://www.christnet.eu/clanky/4808/subsidiarita_alternativa_pro_dnesni_politiku.ur1.
3. BIELIAUSKAITE, Jolanta, 2012. TheImpactOfThePrincipleOf Subsidiarity On TheImplementationOf Socio-EconomicHumanRights In Lithuania: TheoreticalApproach. *Mruni* [online]. Lithuania: MykolasRomeris University, 2012 [cit. 2019-02-13]. Dostupné z:https://www.mruni.eu/upload/iblock/33b/13_Bieliauskaite.pdf
4. EKB,2018. Jak šel čas s evropskou integrací: Podívejte se na historické milníky, které vedly ke vzniku dnešní EU. *Info:Evropská unie* [online]. ČR: EKB, 2018, [cit. 2019-02-13]. Dostupné z: <https://www.info.cz/historie-vznik-eu-wiki>
5. Společnost sociálních pracovníků ČR.*Etický kodex společnosti sociálních pracovníků*,2006 [online]. Praha: Společnost sociálních pracovníků, 2006 [cit. 2019-02-13]. Dostupné z: http://socialnipracovnici.cz/public/upload/image/eticky_kodex_sspr.pdf
6. EVANS, Michelle, 2013. ThePrincipleof Subsidiarity as a Social and PoliticalPrinciple in CatholicSocialTeaching. *ResearchOnline@ND* [online]. Austrálie: The University of Notre Dame Australia, 2013[cit. 2019-02-12]. Dostupné z: <https://researchonline.nd.edu.au/cgi/viewcontent.cgi?article=1047&context=solidarity>
7. Definition and LimitsofThePrincipleof Subsidiarity,2003. *CouncilofEurope*[online]. Brusel: CouncilofEurope, 2003 [cit. 2019-03-01]. Dostupné z: <https://rm.coe.int/1680747fda>

8. DOLISTA, Josef, 2004. Podněty k reflexi o sociální etice. *Epravo.cz* [online]. Praha: EPRAVO.CZ, 2004 [cit. 2019-03-01]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/podnety-k-reflexi-o-socialni-etice-28117.html>
9. Důchody v České republice a ve Spolkové republice Německo, 2015. *Česká správa sociálního zabezpečení* [online]. Praha: Česká správa sociálního zabezpečení, 2015 [cit. 2019-03-01]. Dostupné z: <https://www.cssz.cz/NR/rdonlyres/BB80995D-CB8C-43E7-A49C-1F213DE9D88A/0/CZDEprirucka.pdf>
10. FRÍZLOVÁ, Iveta, 2018. Zaměstnanost a sociální věci. *Euroskop* [online]. Praha: Vláda České republiky, 2018 [cit. 2019-02-12]. Dostupné z: <https://www.euroskop.cz/688/sekce/zamestnanost-a-socialni-veci/>
11. GOLA, Petr, 2010. Důchodové podmínky v Německu. *Investujeme.cz* [online]. Praha: Fincentrum, 2010 [cit. 2019-03-01]. Dostupné z: <https://www.investujeme.cz/clanky/duchodove-podminky-v-nemecku/>
12. KERBLE, Petr, 1996. Encyklika Pia XI Quadragesimo Anno - o uspořádání společnosti, obnově společenského řádu a jeho zdokonalení podle zásad evangelia ke 40. výročí vydání *Rerumnovarum* z 15. května 1931. *Kerble* [online]. Praha: Zvon české katolické nakladatelství 1996 [cit. 2019-02-12]. Dostupné z: http://www.kebrle.cz/katdocs/soc_enc/QuadragesimoAnno.htm
13. KERBLE, Petr, 1996. Encyklika Jana XXIII. *Pacem in Terris*. o míru mezi všemi národy v pravdě, spravedlnosti, lásce a svobodě z 11. dubna 1963. *Kerble* [online]. Praha: Zvon české katolické nakladatelství 1996 [cit. 2019-02-12]. Dostupné z: http://www.kebrle.cz/katdocs/soc_enc/PacemInTerris.htm
14. KERBLE, Petr, 1996. *Centesimus annus*. Encyklika Jana Pavla II. ke 100. výročí *Rerumnovarum* z 1. května 1991. *Kerble* [online]. Praha: Zvon české katolické nakladatelství, 1996 [cit. 2019-02-12]. Dostupné z: http://www.kebrle.cz/katdocs/soc_enc/PacemInTerris.htmhttp://www.kebrle.cz/katdocs/soc_enc/CentesimusAnnus.htm
15. Latinský slovník [online]. 2009 [cit. 2018-11-26]. Dostupné z: <http://latinsky-slovník.latinsky.cz/latinsko-cesky/>
16. MPSV, 2008. *Rodinná politika na úrovni krajů a obcí* [online]. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2008 [cit. 2019-03-01]. ISBN 978-80-86878-82-9. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/files/clanky/6778/Rodinna_politika.pdf

17. PANIZZA, Roberta, 2018. The principle of subsidiarity. *FactSheets on the European Union: European Parliament* [online]. Štrasburk: Evropský parlament, 2018 [cit. 2019-02-13]. Dostupné z: <http://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/7/the-principle-of-subsidiarity>
18. Penzijní připojištění, státní příspěvek, změny, 2013. *Aktuálně.cz* [online]. Praha: Economia, 2013 [cit. 2019-03-01]. Dostupné z: <https://www.aktualne.cz/wiki/finance/penzijni-pripojisti-teni-statni-prispevek-zmeny/r~i:wiki:1317/?redirected=1549637892>
19. PETERKOVÁ, Jana. Komparace penzijního připojištění v České republice a Německu. Brno, 2007. Diplomová práce. Mendelova zemědělská a lesnická univerzita. Provozně ekonomická fakulta. Dostupná z: [file:///C:/Users/Admin/Downloads/zaverecna_prace%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/Admin/Downloads/zaverecna_prace%20(2).pdf)
20. PIUS XI, 1947. Quadragesimo Anno O vybudování společenského řádu a jeho zdokonalení podle zásad evangelia: Přeložil Dr. Bedřich Vašek. *Librinostri.catholica* [online]. Otrokovice: Dominikánská edice Krystal, 1947 [cit. 2019-02-12]. Dostupné z: <http://librinostri.catholica.cz/download/PiuXIQuadAnn.pdf>
21. SOKOL, Jan, 2018. Maastrichtská smlouva a Amsterodamská smlouva. *Fakta a čísla o Evropské unii: Evropská parlament* [online]. Štrasburk: Evropský parlament, 2018 [cit. 2019-02-13]. Dostupné z: <http://www.europarl.europa.eu/factsheets/cs/sheet/3/maastrichtska-smlouva-a-amsterodamska-smlouva>
22. SOKOL, Jan, 2004. Morálka a právo: Etika a čas. *Jan Sokol* [online]. Praha: Jan Sokol, 2004 [cit. 2019-03-01]. Dostupné z: <http://www.jansokol.cz/2014/03/etika-a-cas/>
23. SOKOLSKA, Ina. Maastrichtská smlouva a amsterodamská smlouva. *European Parliament* [online]. Brusel: European Parliament, 2018, 2018 [cit. 2019-03-02]. Dostupné z: http://www.europarl.europa.eu/ftu/pdf/cs/FTU_1.1.3.pdf
24. Sociální Evropa: Jaká je sociální politika EU?, 2017. *Evropský parlament* [online]. Štrasburk: Evropský parlament, 2017 [cit. 2019-02-12]. Dostupné z: <http://www.europarl.europa.eu/news/cs/headlines/eu-affairs/20170616STO77648/socialni-evropa-jaka-je-socialni-politika-eu>

25. Sociální politika: Vymezení sociální politiky, 2018 [online]. Brno, 2018 [cit. 2018-11-10] Dostupné z: https://is.mendelu.cz/eknihovna/opory/zobraz_cast.pl?cast=48197. Studijní opora. Mendelova univerzita v Brně
26. Sociální politika v Evropské unii, 2009. *BusinessInfo.cz: Oficiální portál pro podnikání a export* [online]. Praha: BusinessInfo.cz, 2009 [cit. 2019-02-12]. Dostupné z: <https://www.businessinfo.cz/cs/clanky/socialni-politika-v-evropske-unii-5149.html#esc2>
27. SPICKER, Paul, 1991. The Principle of Subsidiarity and the Social Policy of the European Community. *Researchgate* [online]. Dundee: University of Dundee, 1991 [cit. 2019-02-12]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/249629144_The_Principle_of_Subsidarity_and_the_Social_Policy_of_the_European_Community
28. Subsidiarity, 2018. *EUR -Lex* [online]. Brusel: EUR-Lex, 2018 [cit. 2019-03-01]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/summary/glossary/subsidiarity.html>
29. SVÁROVSKÝ, Martin, 2018. Subsidiarita a evropská integrace. Občané a instituce a kudy dál?. *Institut pro křesťansko-demokratickou politiku, z.ú.* [online]. Praha: Institut pro křesťansko-demokratickou politiku, z.ú., 2018 [cit. 2019-03-01]. Dostupné z: https://ikdp.cz/wpcontent/uploads/2019/01/IKDP_brozura_subsidiarita.pdf
30. ŠIMEK, Vojtěch. Morální odpovědnost. In: Youtube [online]. 23.5.2016 [cit. 2019-2-13]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=VILnBF7lcvU>
31. The Principle of Subsidiarity: The Example of ECCAS in the Central African Crisis, 2017. *CMI Peace Broker* [online]. Helsinky: CMI, 2017 [cit. 2019-03-01]. Dostupné z: http://cmi.fi/wp-content/uploads/2017/03/Principle_of_Subsidiarity_ECCAS_CMI_English.pdf
32. TRAXLER, Jan, 2018. Penzijní spoření: srovnání dynamických fondů. *Peníze.cz* [online]. Praha: Peníze.cz, 2018 [cit. 2019-03-01]. Dostupné z: <https://www.penize.cz/doplnekove-penzijni-sporeni/336616-penzijni-sporeni-srovnani-dynamicky-fondu>
33. URZA, Martin, 2017. Anarchokapitalismus: Úvod. *Urzův web o anarchokapitalismu* [online]. Marin Urza, 2017 [cit. 2019-02-20]. Dostupné z: <https://ankap.urza.cz/index.php?action=branch&id=8>

Legislativa České republiky:

1. ČESKO. Zákon č. 42 ze dne 16. února 1994 o penzijním připojištění se státním příspěvkem a o některých zákonech souvisejících s jeho zavedením. In: *Sbírka zákonů České republiky* [online]. Dostupný z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1994-42#cast1>
2. ČESKO. Zákon č. 155 ze dne 30. června 1995 o důchodovém pojištění. In: *Sbírka zákonů České republiky* [online]. Dostupný z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1995-155>

Legislativa Evropské unie:

1. EVROPSKÝ PARLAMENT. Smlouva o Evropské unii z 29. července 1992. In: *Úřední věstník* [online]. Dostupný z: http://www.euroskop.cz/gallery/2/758smlouva_o_eu_puvodni_verze.pdf
2. EVROPSKÝ PARLAMENT. Lisabonská smlouva pozměňující smlouvu o Evropské unii a smlouvu o založení Evropské unie z 3. prosince 2007. In: *Konference zástupců vlád členských států* [online]. Dostupný z: http://www.euroskop.cz/gallery/2/738-lisabonska_smlouva.pdf
3. EVROPSKÝ PARLAMENT. Konsolidované znění smlouvy o Evropské unii a smlouvy o fungování Evropské unie z 9. května 2008. In: *Úřední věstník* [online]. Dostupný z: file:///C:/Users/Admin/Downloads/konsolid.zn%C4%9Bn%C3%AD_smluv_lisabon.pdf
4. EVROPSKÝ PARLAMENT. Druhý protokol z 16. prosince 2004 o používání zásad subsidiarity a proporcionality. In: *Ústřední věstník* [online]. Dostupný z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=CELEX%3A12008M%2FPRO%2F02>

Abstrakt

MIKUDOVÁ, D. *Princip subsidiarity v teorii sociální politiky*. České Budějovice 2019. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra etiky, psychologie a charitativní práce. Vedoucí práce Jaroslav Šetek.

Klíčová slova: sociální politika, princip subsidiarity, sociální práce, sociálně etické reflexe, kontrola principu subsidiarity, aplikace principu subsidiarity, kritika principu subsidiarity.

Diplomová práce s názvem „*Princip subsidiarity v teorii sociální politiky*“ se zabývá analýzou principu subsidiarity v rámci sociální politiky, jeho teoretickým ukotvením jak v rámci sociální politiky, tak i v rámci Evropské unie, praktickou aplikací v kontextu sociální práce v souvislosti s etickým pojetím tohoto principu a také kritikou, která se snáší na tento princip.

Nejdříve jsou nastíněna teoretická východiska sociální práce, poté vymezení principu subsidiarity, geneze subsidiarity, úloha v rámci Evropské unie. Poté jsou nastíněna etická východiska, konkrétní aplikace subsidiarity a v poslední řadě kritika tohoto principu.

Diplomová práce je teoretická.

Abstract

Subsidiarity Principle within the Theory of Social Politics.

Key Words: Social Politics, Subsidiarity Principle, Social Work, Socio-ethical Reflection, Control of Subsidiarity Principle, Application of Subsidiarity Principle, Criticism, Criticism of Subsidiarity Principle.

The diploma thesis named “*Subsidiarity Principle within the Theory of Social Politics*“ deals with the analysis of subsidiarity principle within social politics, its theoretical anchorage within both, social politics and the European Union, with practical application in the context of social work in connection to the ethical conception of this principle, and criticism that is being applied onto this principle.

First, theoretical foundations of social work are outlined, followed by definition of subsidiarity principle, subsidiarity genesis, its role within European Union. Ethical foundations, specific application of subsidiarity, and last but not least, criticism of this principle, follow. The diploma thesis is theoretical.